Νέον Πνεῦμα

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ - ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ - ΚΡΙΤΙΚΗ - ΙΣΤΟΡΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'.—ΕΤΟΣ Α'
ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ 3

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ: ΔΙΟΝ. ΒΟΓΟΠΟΥΛΟΣ' ΝΙΚΟΣ ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΑΘΗΝΑΙ
ΜΑΡΤΙΟΣ 1944

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ :

ΔΗΜ. ΓΕΡΟΝΤΑΣ
ΚΩΣΤΑΣ ΓΡΑΨΑΣ
ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗΣ
ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ
ΛΙΝΟΣ ΚΑΡΖΗΣ
Κ. ΚΟΥΡΑΚΟΣ
ΚΩΣΤΗΣ ΚΡΙΕΖΗΣ
Ν. ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ
Γ. ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ
Π. ΜΑΡΚΑΚΗΣ
Κ. ΜΙΣΑΗΛΙΔΗΣ
ΣΤΕΦ. ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ
ΑΔ. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ
ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ—ΛΑΥΡΑΣ
Ν. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ
Γ. Κ. ΣΤΑΜΠΟΛΗΣ
ΣΥΛΒΙΟΣ
Κ. ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ
ΝΙΚ. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ
Γ. Ι. ΦΟΥΣΑΡΑΣ
ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ

ΤΙ ΠΙΣΤΕΥΟΥΜΕ

Ἡ μέριμνα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ δείχνει τὸ Κράτος τὸν τελευταῖο τοῦτον καιρὸ γιὰ τοὺς ἐργάτες τῶν Γραμμάτων καὶ τῆς Τέχνης, παράλληλα μὲ τὶς τόσες ἄλλες ἀνάγκες ποὺ ἔχει νὰ θεραπεύσῃ στὴ δύσκολη αὐτὴ περίσταση γιὰ τὴν ἀνακούφιση τῆς λαϊκῆς δυστυχίας, τιμάει γενικὰ αὐτὸ καὶ ἰδιαίτερα τὸν Προϊστάμενο τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων κ. Λούβαριν καὶ τοὺς διευθύνοντες τὴν ὑπηρεσία Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν κ.κ. Μαντούδην καὶ Τόμπρον. Στὴν περίπτωση μάλιστα αὐτὴ μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς ὅτι εἶναι οἱ κατάλληλοι ἄνθρωποι στὶς κατάλληλες θέσεις.

Γιατί, γιὰ πρώτη ἴσως φορά, ἐκδηλώνεται μὲ τόσο πραγματικὸ ἐνδιαφέρον ἡ κρατικὴ φροντίδα γιὰ τοὺς ἀναξιοπαθοῦντες ἐργάτες τῶν Γραμμάτων καί, γενικώτερα, ἡ μέριμνα γιὰ τὴν προώθηση τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας καὶ καλλιτεχνίας. Καὶ οἱ περιπτώσεις καὶ οἱ ἀποδείξεις δὲν εἶναι λίγες καὶ δὲν εἶναι ἄγνωστες νομίζουμε στὸν κύκλο τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν: Δημοσίευση εἰδικῶν Νόμων γιὰ τὴν ὑλικὴ καὶ ἠθικὴν ἐνίσχυση ὅλων τῶν ἀξίων τοῦ ὀνόματος ἐργατῶν τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς Τέχνης· συνταξιοδότηση καὶ περίθαλψη συζύγων, ἀδελφῶν καὶ παιδιῶν ἀνθρώπων ποὺ τιμήσανε καὶ δοξάσανε μὲ τὸ πέρασμά τους τὴ νεώτερη Ἑλλάδα καὶ τὸ ὄνομά της ἔξω κι' ἀπ' τὰ ὅριά της ἀκόμα· ἐπιχορήγηση καὶ ὑποστήριξη, μὲ κάθε τρόπο, κάθε πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἐκδήλωσης σοβαρῆς καὶ ἄξιας ποὺ γίνεται τώρα τελευταῖα στὸ Κέντρο καὶ στὶς ἐπαρχίες, καὶ ἄλλα παρόμοια, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουμε τώρα πρόχειρα.

Καὶ ὅλ' αὐτὰ εἶναι, βέβαια, ἕνα εὐοίωνο σημεῖο καὶ μιὰ μεγάλη ἐλπίδα γιὰ ἕνα πλέον πολιτισμένο καὶ πνευματικώτερο μέλλον τοῦ τόπου μας, ποὺ μέχρι τώρα, δυστυχῶς, δὲν εἶχεν ἀρκετὰ ἐκτιμήσει καὶ κατανοήσει τὴν ἀξία τῆς συμβολῆς τῶν ἀνθρώπων τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς Τέχνης στὴν πρόοδο καὶ στὴν προκοπή του.

Καὶ ὅπως εἶναι γνωστό, ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ ἀκμὴ μιᾶς φυλῆς κρίνονται ἀπὸ τὴν ἐκτίμηση καὶ τὴν ἀξία ποὺ δίνουν τὸ Κράτος καὶ ἡ Κοινωνία στοὺς ἐργάτες τοῦ Πνεύματος καὶ στοὺς μύστες τῆς Τέχνης, ποὺ μὲ τὸν ἔνθεο ἐνθουσιασμό τους καὶ τὴν ἀκούραστη καὶ διαρκῆ προσήλωσή τους στὸ ἱερὸ ἰδανικὸ—τὸ ἰδανικὸ τῆς Τέχνης—δημιουργοῦν, ὁ καθένας χωριστὰ καὶ ὅλοι μαζί, τὸν πολιτισμὸ μιᾶς χώρας καὶ τοῦ Κόσμου ὁλόκληρου.

***

Στὸ προηγούμενο πρῶτο τεῦχος τοῦ Ν. Π. διακηρύξαμε τὸ ΠΙΣΤΕΥΩ μας πάνω στὰ γενικώτερα ζητήματα, καθὼς καὶ τὶς ἀντιλήψεις μας γιὰ τὸ γλωσσικό, τὸ ὁποῖο, ὅπως δηλώσαμε προγραμματικά, δὲν πρόκειται καθόλου ν' ἀπρσχολήσῃ τὶς στῆλες τοῦ περιοδικοῦ μας, γιατὶ μεῖς τὸ θεωροῦμε τελειωτικὰ λυμένο γιὰ τὴ λογοτεχνία μας καὶ κάθε συζήτησή του εἶναι στεῖρα κι' ἄγονη καὶ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει παρὰ μόνο ἀπὸ τὴν ἱστορική του ἄποψη.

Τὰ ζητήματα μόνο τὰ ζωντανὰ κι' ἐπίκαιρα, ποὺ

ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ : ΔΡΧ. 25.000

ΝΕΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ - ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ : ΔΙΟΝ. Ι. ΒΟΓΟΠΟΥΛΟΣ
Συντάκτης τῆς ὕλης : ΜΙΧΑΛΗΣ ΚΟΥΡΜΟΥΛΗΣ

Γραφεῖα - Τυπογραφεῖα: ΟΔΟΣ ΣΚΟΥΛΕΝΙΟΥ ΑΡ. 1. — Τηλ. 24 365—90.229

ΣΥΝΔΡΟΜΗ : ΕΤΗΣΙΑ ΔΡ. 200.000 — ΕΞΑΜΗΝΟΣ ΔΡ. 100.000 – ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ ΔΡ. 25.000
Κάθε συνδρομὴ καὶ ἐπιταγὴ : Κον ΔΙΟΝ. ΒΟΓΟΠΟΥΛΟΝ, Ὁδὸς Ψαρῶν 61α.

—Τὰ χειρόγραφα, δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται. — Γιὰ νὰ γίνῃ ἰδιαίτερη μνεία γιὰ κάθε καινούργιο βιβλίο, ἢ ὅ,τι δήποτε ἄλλο ἔντυπο, πρέπει ν' ἀποστέλλωνται δύο ἀντίτυπα.— Διαφημίσεις, ἀγγελίες κ.λ.π. καταχωροῦνται κατόπιν ἰδιαίτερης συμφωνίας καὶ προπληρωμῆς.

ἐνδιαφέρουν τὴ λογοτεχνία μας καὶ τὸν καλλιτεχνικό μας κόσμο, καθὼς καὶ κάθε τι πού συνδέεται μὲ τὴ γενικώτερη πνευματικὴ κίνηση τοῦ τόπου μας, εἶναι κεῖνα ποὺ θ' ἀπασχολήσουν τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν προσοχή μας.

Γι'αὐτὸ ἀπὸ τὰ ἀμέσως ἑπόμενα τεύχη τοῦ Ν. Π. θὰ ἐπιχειρήσουμε διάφορες ἔρευνες γύρω ἀπὸ τὰ «φλέγοντα» ζητήματα ποῦ ἀπασχολοῦν τὸν πνευματικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ μας κόσμο, ἀνάμεσα στὸν ὁποῖο θὰ ζητήσουμε τὶς γνῶμες ἐκείνων ποὺ μποροῦν νὰ μιλήσουν καὶ ν' ἀκουσθοῦν ἔγκυρα, ἀπὸ κείνους ποὺναι ἁρμόδιοι νὰ ἐνδιαφερθοῦν καὶ νὰ δώσουν τὴν πρέπουσα λύση σ' αὐτά.

Ἔτσι κάνοντας, νομίζουμε πὼς θὰ συντελέσουμε καὶ μεῖς, μὲ τὶς μικρές μας δυνάμεις, στὴν προώθηση καὶ τὴ λύση τόσων καὶ τόσων ζητημάτων. Γιατὶ ὁ περιοδικὸς Τύπος—καὶ εἰδικὰ ὁ λογοτεχνικὸς—ποὺ κρατιέται σὲ κάποιο ἀνώτερο πνευματικὸ ἐπίπεδο, δὲ μπορεῖ—καὶ δὲν πρέπει—νὰ εἶνε μόνον ἕνας χῶρος ποὺ θὰ μπορῇ κάθε ποιητὴς καὶ λογοτέχνης νὰ καταχωρῇ τὰ δημιουργήματα τῆς φαντασίας του, ἀλλὰ καὶ μέσο καὶ σκοπὸς γιὰ τὴν προώθηση πρὸς τὴν πρέπουσα καὶ δυνατὴ λύση ὅλων τῶν ζητημάτων ποὺ ἐνδιαφέρουν τὸν διανοούμενο κόσμο μας. Καὶ γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ οἱ στῆλες τοῦ Ν. Π. θὰ εἶναι ἀνοιχτὲς σὲ κάθε ἄξιο νὰ μιλήσῃ καὶ νὰ διατυπώσῃ τὶς γνῶμες του.

***

Σὲ τοῦτο τὸ τεῦχος μας δημοσιεύουμε μὲ ἰδιαίτερη εὐχαρίστηση τὴν ὁμιλία ποὺ ἔκαμε ὁ κ. Δημ. Α. Γέροντας κατὰ τὴν ἑορτὴ ποὺ διωργανώθηκε στὶς 9 τοῦ Φλεβάρη στὸ θέατρο «ΡΕΞ» ἀπὸ τὸν καινούργιο μουσικὸν ὅμιλο «Οἱ τραγουδιστὲς τῶν Ἀθηνῶν» καὶ μὲ τὴν ὁποίαν ὁ ὅμιλος ἔκαμε τὴν πρώτη του ἐμφάνιση.

Καὶ λέμε «μὲ ἰδιαίτερη εὐχαρίστηση», γιατὶ τὸ «ΝΕΟ ΠΝΕΥΜΑ» σὰν λογοτεχνικό, μὰ καὶ ἱστορικὸ μαζί, περιοδικὸ ποὺ εἶναι, αἰσθάνεται τὴν ὑποχρέωση νὰ μὴν ἀγνοήσῃ τὴν ἱστορία τοῦ τόπου ποὺ εἶδε τὸ φῶς, ὅταν ὁ τόπος αὐτὸς μάλιστα εἶναι ἱερὸς καὶ πανάρχαιος, ὅπως εἶναι ἡ τρισένδοξή μας Ἀθήνα. Γιατὶ ἡ Ἀθήνα δὲν εἶναι πατρίδα γιὰ κείνους μόνο ποὺ πρωτόειδανε τὸ φῶς τοῦ ἥλιου στὸν τόπο αὐτό, μὰ καὶ γιὰ ὅσους ζήσανε, γιὰ ἕνα μικρὸ ἢ καὶ μεγάλο διάστημα, μέσα σ' αὐτὴ εἶναι ἡ δεύτερη καὶ πιὸ ἀγαπημένη τους πατρίδα.

Γιὰ τοῦτα ὅλα τὸ Ν. Π. νομίζει ὅτι ἔχει ἱερὴ ὑποχρέωση νὰ τιμήσῃ ξεχωριστὰ τὴν πόλη τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς, ἀφιερώνοντας τὸ ἑπόμενο τεῦχος του στὴν παλιὰ καὶ νεώτερη ἱστορία της, στὴ ζωή της καὶ στὴ μαγεμένη της φύση. Τὸ τεῦχος τοῦτο, τὸ «τιμῆς ἕνεκεν», θὰ ἐκδοθῇ μὲ τὴ φροντίδα εἰδικῶν συντακτῶν μας καὶ μὲ τὴ συνεργασία τῶν πλέον δοκίμων ποιητῶν καὶ λογογράφων μας.

***

Ἡ ὑποδοχὴ ποὺ ἔγεινε στὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ Ν. Π, ἀπὸ τὸ ἐκλεκτὸ ἀναγνωστικό κοινό μας στὴν Πρωτεύουσα, —γιατὶ ὅλη ἡ σημερινὴ Ἑλλάδα κλείστηκε μέσα σ' αὐτή — μᾶς ἱκανοποίησε καὶ μᾶς συγκίνησε ἐξαιρετικά. Δὲν ἀμφιβάλλαμε δὲ γι' αὐτὸ καθόλου, γιατὶ ξέραμε πολὺ καλά, ὅτι τὸ κοινὸ πρὸς τὸ ὁποῖο ἀπευθυνόμαστε εἶναι ἀρκετὰ ἱκανὸ καὶ ὥριμο γιὰ νὰ προσέξῃ καὶ ἐκτιμήσῃ μιὰ ἀγνὴ καὶ εὐγενικὴ προσπάθεια σὰν τὴ δική μας, ποὺναι καὶ θέλει νὰ μείνῃ μακρυὰ ἀπὸ κάθε κερδοσκοπικὸ χαρακτῆρα καὶ ὑλικὴ ὠφέλεια. Ἡ πρασπάθεια ἡ δική μας— ξαναλέμε καὶ πάλι — εἶναι καθαρὰ πνευματικὴ καὶ ἰδεολογικὴ καί, σὰν τέτοια, δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ βρῇ σιγὰ—σιγὰ τὴ γενικὴ ἀναγνώριση κι' ἐπικρότηση.

Πρὸς τὸ παρὸν μᾶς εἶναι ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὴ ἡ ὑποδοχὴ ποὺ μᾶς ἔκανε τὸ ἐκλεκτὸ ἀναγνωστικό μας κοινὸ καὶ ἡ ἠθικὴ βοήθεια τῶν ἐπίλεκτων συνεργαιῶν μας στὸν ἀγῶνα ποὺ ἀναλάβαμε, στὶς δύσκολες αὐτὲς στιγμὲς ποὺ ζοῦμε.

Δ Β.

***

Σεμνὸ κι' ἐπιβλητικὸ γίνηκε, τὴν Κυριακὴ δέκα ἐννιὰ τοῦ Μάρτη, ἀπὸ τὸ λαμπρὸ καὶ γιομάτο ζωὴ σωματεῖο «Σύνδεσμος Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν», τὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο γιὰ τὸν ἄτυχο ποιητή, ποὺ ἔδωκε τόσο τραγικὸ τέλος στὴ ζωὴ του, Ναπολ. Λαπαθιώτη.

Αἴσθηση μεγάλη ἔκαμε, ὅτι πρὶν ἀπὸ τὶς ἑνδεκα, ποὺ εἶχεν ὁρισθεῖ γιὰ τὴν ἔναρξη τῶν ὁμιλιῶν, γιόμισαν ἡ δυὸ μεγάλες αἴθουσες τῆς «Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας, ποὺ παραχωρήθηκαν εὐγενικὰ στὸ Σύνδεσμο ἀπὸ τὴ Διοίκηση τῆς τόσο γνωστῆς ὀργανώσεως στὸ Πανελλήνιο. Τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τοῦ Συνδέσμου, ὁ Πρόεδρός του ποιητὴς κ. Γ. Σταμπολῆς, ὁ ἀντιπρόεδρος κ. Σπῦρος Παναγιωτόπουλος, ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς κ. Ἀμπάτης καὶ ἐκλεκτὰ μέλη ὑποδέχονταν ὅσους θέλησαν μὲ τὴν παρουσία τους νὰ τιμήσουν τὴ μνήμη τοῦ Λαπαθιώτη. Ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ Λούβαρις, μὲ τοὺς διευθυντὰς Γραμμάτων κ. Μαντούδη καὶ Καλῶν Τεχνῶν κ. Τόμπρο, ἔφτασαν ἀπὸ τοὺς πρώτους, ὅπως καὶ ὁ πρόεδρος τῆς «Ἑταιρίας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν» κ. Ἄγγελος Σικελιανὸς, ὁ διευθυντὴς τῆς «Νέας Ἑστίας» κ. Πέτρος Χάρης καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐκλεκτοὶ λογοτέχνες καὶ καλλιτέχνες καὶ πολλὲς κυρίες. Μέσα σὲ γενικὴ συγκίνηση οἱ λογοτέχνες ὁμιλητὲς κ. κ. Γιάγκος Πιερίδης, Ν. Παπᾶς, Σπῦρος Παναγιωτόπουλος καὶ Γ. Βεργωτῆς, ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ ἔργο τοῦ Λαπαθιώτη, τὸ πεζό, τὸ ἔμμετρο καὶ τὸ μουσικό του. Ἀκόμη καὶ ὁ ποιητὴς καὶ καλλιτέχνης κ.Λυγίζος καὶ ἡ πρωταγωνίστρια τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου δις Ἑλένη Βεργῆ, μὲ τὶς ἐμπνευσμένες ἀπαγγελίες τους συγκίνησαν τὸ ἀκροατήριο. Τέτοιες τελετὲς τιμοῦν τοὺς ὀργανωτές τους.

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Μεγάλη ἱστορία ἔγινε μέσα σὲ μιὰ ἐκκλησιὰ τὴν ὥρα ποὺ ἀκούγαμε τὴν κατανυχτικὴ ἀκολουθία, μὲ τὰ τροπάρια ποὺ χτυποῦν κατάβαθα στὴν ψυχή, καὶ μὲ τὰ δώδεκα εὐαγγέλια, ποὺ ὅλα μαζὶ ἀποτελοῦνε τὴ θαυμαστὴ αὐτὴ ποίηση τῶν παθῶν.

Μερικὲς κρουσταλλένιες φωνοῦλες ἀντηχήσαν ξαφνικὰ κάτω ἀπὸ τὸ θόλο. Τὰ μάτια στράφηκαν ἀργοπὰ κατὰ 'κεῖ, καὶ τὸ ἐκκλησίασμα ταράχτηκε. Ἕνα συρτὸ κι' ἐξακολουθητικὸ σσσ... ἀκούστηκε, οἱ ἐπίτροποι ἔπαυσαν νὰ μετροῦνε λεπτὰ κι' ὁ κλησσάρης ἔτρεξε νὰ μαλώσῃ τ'ς μανάδες ποὺ δὲ μαζεύουν τὰ «παληόπαιδα».

—Τί τὰ θέλετε, χριστιανές μου,καὶ τὰ κουβαλᾶτε 'δῶ μέσα;

Μὰ οἱ χριστιανὲς πρῶτα— πρῶτα, εἶναι ζήτημα ἂν εἶχαν ποῦ ν' ἀφήσουν τὰ παιδιά τους ὅταν πᾶνε στὴν ἐκκλησία. Οἱ φτωχοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ ποὺ πηγαίνουν ν' ἀκούσουν τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ παρηγορηθοῦν γιὰ τὰ δικά τους πάθη, δὲν ἔχουν στὸ σπίτι τ'ς παντά, οὔτε καὶ ἕνα δουλάκι μονάχο, γιὰ νὰ τὰ φυλάξῃ :

Ἔχουνε δρόμο ποὺ παραμονεύουν τ' αὐτοκίνητα γιὰ ν' ἁρπάξουν ἕνα τρυφερὸ θῦμα μαζὶ μὲ τὰ τόσα ἄλλα τῆς ἡμέρας· ἔχουν αὐλὴ μὲ πηγάδι, ποὺ τὸ ὁλάνοιχτο στόμα περιμένει νὰ τὰ καταπιῇ Ἔχουνε τσουκάλι, ὅπου ἄφισαν τὰ χορταράκια τους νὰ βράζουν, ἕτοιμο ν' ἀναποδογυριστῇ καὶ νὰ ζεματίσει ἀπαλὰ χέρια κι' ἀγγελικὰ μάγουλα. Ἔχουνε τὸ μαῦρο θάνατο ποὺ παραμονεύει τὴν ἀθωότητα τοῦ ἀγγέλου καὶ τὴν περιέργεια τοῦ πρωτόβγαλτου ἀνθρώπου γιὰ τὸ κάθε τι ἕτοιμο νὰ τιμωρήσῃ καὶ τὰ δύο.

Ἡ τάξη λοιπὸν καὶ ἡσυχία τοῦ ναοῦ ἀπαιτοῦσε νὰ φύγουν τὰ παιδάκια ἀπὸ 'κεῖ μέσα.

Ἡ ἀνθρώπινη ψυχή, ἢ βαρεμένη μὲ τόσες ἁμαρτίες καὶ κρίματα, δὲν μποροῦσε νὰ βαστάξῃ μιὰ μικρὴ ἀργυρόηχη φωνὴ βγαλμένη βαθειὰ ἀπὸ τὰ στηθάκια, ἐκεῖ ὅπου καμμιὰ ἁμαρτία δὲν πρόφτασε ἀκόμα νὰ φωλιάσῃ, γιὰ νὰ μὴν ξαναφύγῃ, ἄλλοίμονο, ποτέ πιά.

Τὰ μικρὰ τ' ἀγγελάκια ὅμως, τὰ ζουγραφισμένα μὲ τὰ φτερά τους ὁλάνοιχτα στὸ τέμπλο καὶ στὸν οὐράνιο θόλο τριγύρω, εἶχαν ἄλλη γνώμη. Μὲ τὰ κόκκινα ξαναμμένα μάγουλα, ἔστρεφαν τὰ γαλανὰ μάτια κατὰ τοὺς μικροὺς συντρόφους κάτω στὴ γῆ, καὶ τοὺς ἔκαναν νόημα νὰ μὴν τὸ κουνήσουν ἀπὸ 'κεῖ.

Καὶ κάτι περισσότερο ἀκόμα. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Σταυρωμένος Θεὸς σὰ νὰ ἦταν ἡ μόνη παρηγοριὰ στὸ μαρτύριό του, φαινόταν νὰ ἀποζητᾶ τὴν παρουσία τους. Ἦταν τὸ μόνο δεῖγμα τῆς ἀνθρωπότητας ποὺ δὲν τὸν εἶχε πικράνει στὴν ἐπίγεια ζωή του.

«Ἄφετε τὰ παιδία ἔλθεῖν πρός με».

Γιὰ νὰ τὸ πεῖ αὐτὸ σημαίνει, πὼς πικραμένος ἀπ' τοὺς μεγάλους ἀπογοητευμένους πιά, καὶ διστάζοντας μιὰ στιγμὴ γιὰ τὴ θεία ἀποστολή του, καὶ τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἔργου του, εἶχε ἀναλύψει πὼς μονάχα μέσα στ' ἁπαλὰ αὐτὰ στηθάκια χτυποῦσε μιὰ καρδιὰ ὅπως τὴν ἤθελε κι' ὅπως τὴν φαντάστηκε στὸν κόσμο!

Ὁ Θεὸς λοιπὸν τὸ θέλει, οἱ ἄγγελοι ἁπλώνουν τὶς φτεροῦγες τους καὶ τὰ προσκαλοῦν· κι' αὐτές οἱ σοβαρὲς κι' αὐστηρὲς μορφὲς τῶν Ἁγίων φαίνονται νὰ ἱλαρόνωνται μέσ' ἀπ' τὶς κορνίζες τῶν εἰκόνων. Κι' ἂν ἀκουστῇ λοιπὸν μιὰ ἀλαφριὰ χαρούμενη φωνοῦλα, ἢ ἕνα κρυφὸ καὶ συγρατημένο κρουσταλλένιο γέλιο, μέσα στὸ γενικὸ θρῆνο γιὰ τὸν πόνο ἑνὸς Θεοῦ, ἂς τ' ἀφήσουμε ν' ἀντηχήσουν !

Ὕστερα ἀπὸ τὸ λογχισμό, τ' ἀγκάθια στὸ κεφάλι, τὰ ραπίσματα, τὰ καρφιά, τὶς ἄτιμες προδοσίες, τὴν ἄρνηση καὶ τὴν ἐγκατάλειψη, εἶναι τὰ μόνα δῶρα ποὺ τοῦ προσφέρουν οἱ ἄνθρωποι.

Μιὰ φωνίτσα κι' ἕνα γέλιο παιδιοῦ, εἶναι τὸ μόνο σημάδι ποὺ μπορεῖ νὰ πραΰνῃ τοὺς πόνους κι' ἑνὸς Θεοῦ ἀκόμα !

Ν. ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ—ΛΑΥΡΑΣ

Στὸν ἀξέχαστο φίλο ποιητὴ

ΝΑΠ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗ

Τραγουδιστὴ τῆς Ὀμορφιᾶς καὶ τῆς Ἀγάπης
μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιὰ καὶ τὰ ζαφείρια μάτια,
πάνω σου χύθηκεν ὁ χρόνος σὰν σατράπης
καὶ ρήμαξε τὴ νιότη σου..... κομμάτια !

Κι' ὅταν τὸν ἑαυτό σου εἶδες νικημένο
χωρὶς ἀγάπες, χωρὶς πόθους, ἔρμο, μόνο...
ἔσπασες τὸν καθρέφτη σου τὸ μαγεμένο
γιὰ νὰ μὴ δῆς τὰ γηρατειά... τὸν πόνο...

Καὶ κάποια νύχτα...μιὰ πληγή...μιὰ σφαῖρα...
Κ' αἷμα, ποὺ ἀπ' τὴν καρδιά σου σὰν βρυσοῦλα [ρέει
Κ' ὕστερα ἕνα «χαίρετε» στὸν ἥλιο καὶ στὴ μέρα..
Κι' ἀγνώριστος... νεκρὸς ὁ Ντόριαν Γκρέϋ...

Σύλβιος

ΑΘΗΝΑ

Ὦ μαρμαρένια Ἀθήνα μου, τὰ βράδια
ποὺ ἡ ματωμένη δύση σὲ χρυσώνει,
λὲς κι' ἁπαλὸ κρεβάτι πῶς σοῦ στρώνει,
μ' ἄλικα ροδοπέταλα καὶ χάδια.

Στὰ χείλη σου ζεστοῦ φιλιοῦ σημάδια,
δάφνης ἄνθοι στὸν κόρφο σου καὶ κλῶνοι,
κι' ἀνάλαφρα τὸ δεῖλι ξεδιπλώνει
ἴσκιους ξανθοὺς καὶ διάφανα μαγνάδια.

Ἀπὸ πέρα ποὺ ἡ θάλασσα σοῦ γνέφει,
σὲ μιὰ ποὺ ξεψυχάει φωτοπλημμύρα,
τὸ γαλάζιο ἀγκαλιάζει τὸ σεντέφι.

Καὶ στὴν κόμη σου Ρήγισσας κορώνα,
μὲ ρουμπίγια κι' ἀμέθυστοὺς τριγύρα,
οἱ κολῶνες κεντοῦν τοῦ Παρθενῶνα.

Κ. Κουρᾶκος

ΠΟΝΕΜΕΝΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Μιὰ ἀπόγνωση στ' ἀνθρώπινα διαρκῶς θὰ μὲ [κυκλώνῃ,
μιὰ μαύρη πλήξη θἄρχεται πικρὰ νά μὲ καλῇ
κ' ἕνα ἀγριοποῦλι μέσα μου τὸν ἴσκιο του θ' [ἀπλώνῃ
ποὺ κάθε γέλιο καὶ χαρὰ σ' ἐμένα θ' ἀπειλῇ.

Πέρασαν ἄχ, καὶ πῶς περνοῦν, γοργά καὶ πᾶν [τὰ χρόνια
μ' ἕνα ἀσταμάτητο ρυθμὸ κατρακυλᾶν βαθειά,
παίρνουν μαζύ τους φεύγοντας μὲ τ' ἄνθια καὶ [τ' ἀηδόνια
τοῦ κάθε ἑνὸς καλοκαιριοῦ τὴ λάμψη τὴν ξανθιά.

Ἄχ, ὅλα ἔτσι στὸ θάνατο βουβὰ καὶ μαραμένα,
πῶς σέρνονται, πῶς λυώνουνε, πικρέ μου [λογισμέ,
μὲ τίποτα ν' ἀναστηθοῦν ξανὰ τὰ περασμένα
δὲ θὰ μπορέσουνε ποτές, φριχτὲ κατακλυσμέ!

Ἔφεγγαν κάποτες κρυφά, στὸ νοῦ ποὺ λαχτα- [ροῦσε,
σὰν πεταλοῦδες τίναζαν τ' ἀπείραχτα φτερά,
τόσες ἐλπίδες, ποὺ ἀπ' αὐτὲς καθένας καρτε- [ροῦσε
τὴν πιὸ μεγάλη λύτρωση, τὴν πιὸ τρελλὴ χαρά.

Κι' ὥ πόσο γρήγορα ἔφυγαν, πῶς χάθηκαν [γιὰ πάντα
τὰ μαγεμένα χρώματα κ' οἱ λαμπερὲς αὐγές,
γιὰ πότε σβύστηκαν, ὠϊμέ, κι' ὁ νοῦς μου πιὰ [ἔτσι ἐπλάντα
μονάχος καὶ παντέρημος σ'ἀβάσταχτες πληγές.

Πῶς θὰ τραβήξουμε μακρυὰ τὸ δρόμο ποὺ μᾶς [μένει,
πῶς θὰ ξεχάσουμε, ἄνθρωποι, τὸν πόνο ὅλοι [μαζύ;
ἄχ, νἄμαστε, ἂν ἠμπόραε, πιστοὶ κι' ἀδερφω- [μένοι
μπορεῖ καθένας νἄλεγε, πῶς ἔτσι τότε ζῇ.

Μὰ πόσο εἶν' ἄπειρη ἡ σιγή, ποὺ γύρω μὲ [στενεύει,
πόσο ἔρημη εἶν' ἡ σκέψη μου, πόσο φριχτὰ (σκληρή,
δὲν ξέρω τί ἔφταιξα στή γῆ καὶ τόσο μὲ παιδεύει
μιὰ ἀπογοήτεψη ἄδικη, μιὸ ὀρφάνια παγερή.

Ἄχ, λάμψε πάλι μέσα μου, χαρούμενή μου [ἐλπίδα,
ξαναγεννήσου ἀπέραντα, πλατειέ μου λογισμέ,
πηγή μου ἀγάπης ξάνοιξε κι' ἀπ' τὴν καρδιὰ [ξεπήδα,
τινάξου πιὰ καὶ χόρεψε, γιγάντιε φωτισμέ.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΤΑΜΠΟΛΗΣ

ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Addio del passato, bei sogni ridenti
(la Traviata—Verdi)

Χειμῶ ας !... Γύρω μου ὅλα ἐπάγωσαν
βαθειά μου εἶναι ὅλα παγωμένα. .
— ὅλες ἡ φλόγες τῆς καρδούλας μου
θὰ μοῦ παγώσουν τώρα, ὠϊμένα !

Μὲ τρόμο οἱ αὖρες λιποθύμησαν
λούστηκε ἡ δύση στὸ μολύβι,
τὰ μαυροσύννεφα ἀνατρίχιασαν
ἡ νύχτα κάποιους βόγγους κρύβει...

Βουΐζει κάποια ἀναύρα ἀπόμακρα
τὰ ρόδα τρέμουν φοβισμένα
τὰ φυλλοκάρδια μου ἀναστέναξαν
θὰ μαραθοῦνε τώρα, ὠϊμένα.

.. Κλαίει μὲ λυγμοὺς τὸ ποταμάκι μας
— Σώπα, οὐρανέ μου βουρκωμένε,
τὰ σύννεφα σιγοδακρύζουνε
τὰ ρόδα τρέμουνε, δὲν κλαῖνε ! ...

Ἡ φύση ἐθόλωσε, ξαφνιάστηκε
μιὰ συμφορὰ τὴν κρυφοπνίγει
ὅλα φρικιάζουν καὶ τὰ σύννεφα
σὲ ἀστραφτερὰ ξεσποῦνε ρίγη !!!

Τὸ καλοκαῖρι εἶναι χαμόγελο
ὅλα εἶναι φῶς κι' ὅλα εἶναι θάμπη,
καρδοῦλα ὁ ἥλιος μοιάζει ὁλόθερμη
τῶν οὐρανῶν ποὺ χρυσολάμπει.

Μὰ τώρα ποὺ ὅλα ἐκρυσταλλώθηκαν
ποὺ εἶναι ὅλα μαῦρα, ἐρημωμένα,
ὦ ! ποιὰ καρδοῦλα μέσ' στὴ θλίψη μου
θἄρθῃ νὰ μὲ ζεστάνῃ ἐμένα ;

... Σὰν τὰ πουλάκια στὶς φωλίτσες τους
ροδόφυλλα στὸ πρωτοδρόσι
θαρθῇ ὁ βορριᾶς καὶ τῆς καρδοῦλας μου
τὰ φυλλαράκια θὰ σαρώσῃ ...

(Ἀνέκδοτο) ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ

Η ΑΙΜΙΛΙΑ ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ

[Ὁμιλητὲς : Ὁ κ. Ἄγγελος Σικελιανὸς— Ἡ κυρία Ἀθηνᾶ Ταρσούλη—Ἡ κ. Τζούλια Ἀμπελᾶ—Καὶ ὁ κ. Στέφανος Δάφνης].

Τρία χρόνια συμπληρώνονται ἀπὸ τότε ποὺ μιὰ ἐκλεκτὴ ἀθηναία ποιήτρια ἔφυγε ἀπὸ τὸν κόσμο τοῦτο γιὰ τὴ χώρα τῶν σκιῶν. Ὁ Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρός, στὴ σειρὰ τῶν διαλέξεών του, ὠργάνωσε φιλολογικὸ μνημόσυνο στὸ θέατρο «Βρεττάνια» γιὰ νὰ τιμήσῃ τὴ μνήμη της καὶ νὰ καλέσῃ σ' αὐτὸ τὴν καλλίτερη κοινωνία μας. Ἡ σεμνὴ τελετὴ ἔγινε τὸν περασμένο μῆνα.

Πρῶτος μίλησε προλογικὰ ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τῶν Λογοτεχνῶν κ. Ἄγγελος Σικελιανός, τονίσας τὴν ἀξία τῆς Αἰμιλίας Δάφνη στὴν νεοελληνικὴ ποίηση καὶ τὴ συμβολή της στὸ λυρικό της πλοῦτο. Τελειώνοντας τὴν ἐμπνευσμένη του ὁμιλία, ἀπέστειλε εὐλαβῆ χαιρετισμὸ στὴν ψυχὴ τῆς Ποιήτριας «στὸ λειμῶνα τῶν ἀσφοδέλων».

Ἔπειτα ἡ λογία κυρία Ἀθηνᾶ Ταρσούλη ἀνέλυσε τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τῆς Αἰμιλίας Δάφνη μὲ ἄγνωστα ἐπεισόδια ἀπὸ τὴν παιδική της ἡλικία, μίλησε γιὰ τὶς δυὸ λυρικές της συλλογὲς «Χρυσάνθεμα» καὶ «Χρυσᾶ Κύπελλα», ἀνέφερε περικοπὲς ἀπὸ τὸν ἐγκωμιαστικὸ πρόλογο τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ στὸ φημισμένο βιβλίο της καὶ καθώρισε τὴ θέση της στὴ νέα μας Γραμματολογία. Στὸ μεταξύ, ἡ καθηγήτρια τῆς ἀπαγγελίας κ. Τζούλια Τερέντζιο-Ἀμπελᾶ ἀπήγγειλε μερικὰ ἀπὸ τὰ ὡραιότερα ποιήματα τῆς Αἰμιλίας Δάφνη, ὅπως τὴν «Προσευχὴ στὴ Δύναμη», τὸ «Ἀνοιξιάτικο Φῶς», τὸ τρίπτυχο «Ὁ Καλὸς Σπορεύς», τὴν «Πεθαμένη μὲ τ' ἀνοιχτὰ μάτια», τὴ «Δικαιοσύνη» καὶ ἄλλα.

Τὸ τελευταῖο τοῦτο ποίημα, σὰν προφητικό, ὁ κ. Σικελιανὸς εἶχε χαρακτηρίσει «ὑπέροχο».

Μετά, ἡ κ. Ἀθηνᾶ Ταρσούλη μίλησε καὶ γιὰ τὸ πεζογραφικὸ ἔργο τῆς Δάφνη, πρὸ πάντων γιὰ τὰ μυθιστορήματά της, «Τὸ Ταλέντο τῆς Σμαρῶς» καὶ τὴν «Ξένη Γῆ». Γιὰ τή ζωή της εἶπε ὅτι ἦταν ὑπόδειγμα ἐνάρετης γυναίκας καὶ ὅτι ἦταν μία ἀπὸ τὶς ὡραιότερες Ἀθηναῖες τῆς ἐποχῆς της.

Στὴ σεμνὴ αὐτὴ τελετὴ ἔλαβε μέρος καὶ ὁ κ. Στέφανος Δάφνης. Τὴν ἐμφάνισή του ὑπεδέχθη τὸ κοινὸν μὲ ἐκδηλώσεις θερμῆς συμπάθειας. Δημοσιεύουμε ὁλόκληρη τὴν ὁμιλία του:

«Κυρίες καὶ Κύριοι !

»Μὲ συγκινημένη καρδιά, Σᾶς εὐχαριστῶ ποὺ μὲ τὴν παρουσία Σας ἐδῶ ἐτιμήσατε τὴ μνήμη τῆς ἐνταφιασμένης γυναίκας μου.

»Ἡ Αἰμιλία Δάφνη στάθηκε τριάντα ὁλάκερα χρόνια ἡ ἀφωσιωμένη συντρόφισσα τῆς ζωῆς μου, καὶ φώτιζε μὲ τὴν ἀγαθὴ καὶ λαμπρή της ὕπαρξη τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου μου. Τριάντα χρόνια ἐκράτησα μὲ τὸ φθαρτό μου τοῦτο χέρι τὸ δικό της, ἐκεῖνο ποὺ ἔγραφε τοὺς ὑπέροχους στίχους της καὶ ἐκήπευε τ' ἄνθη τοῦ Λόγου στὸ ροδῶνα τῶν Μουσῶν. Γι'αὐτὸ ὅταν μιὰ μοιραία στιγμὴ τὸ ἀγαπημέ ο της χέρι ἔπεσε νεκρό, ξεφεύγοντας σὰν τὸ νερὸ τῆς Κασταλίας ἀπὸ τὰ δάχτυλά μου, ἐνόμισα πῶς ὅλος ὁ κόσμος—ὅλη ἡ χαρὰ τ' Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς—χάθηκε πιὰ γιὰ μένα σ' ἕνα σκοτάδι ζοφερὸ κι' ἀξεδιάλυτο. Ἔζησα ὅμως, γιὰ νὰ κηρύττω τὴ λυτρωτικὴ δύναμη τῆς Τέχνης. ἀφοῦ αὐτὴ εἶναι ποὺ ἑνώνει, σὰν ἐκλεκτικὴ συγγένεια, ὅλες τὶς εὐγενικὲς ψυχὲς καὶ ἀνακουφίζει τὸν πόνο μου.

«Κυρίες καὶ Κύριοι !

»Ἡ Αἰμιλία Δάφνη, ἡ ἐξαιρετικὴ Ἑλληνίδα, ἡ Ποιήτρια τοῦ ἀδόλου λυρισμοῦ, ἡ ἀγαπημένη τῆς Λύρας, ἐπέρασε σὰν πρᾶο καὶ καλόβουλο πνεῦμα ἐπάνω ἀπὸ τὸ μάταιο τοῦτον κόσμο. Μέσα στὸ Ναὸ τῆς Τέχνης, ὕψωσε σοβαρὴ καὶ μὲ ἀξιοπρέπεια τὸ διοκοπότηρο τῆς ἱερῆς μυσταγωγίας. Τῆς ἀξίζει, λοιπόν, κάθε εὐλαβικὴ μνήμη.

» Στὸ Β' Νεκροταφεῖο Ἀθηνῶν, στὰ Πατήσια, ἕνας σωρὸς χῶμα κι' ἕνας ξύλινος σταυρὸς δείχνουν τὸν τάφο της. Στὸ σταυρὸ ἕνα ὄνομα καὶ τίποτ' ἄλλο. Θὰ μποροῦσαν ὅμως νὰ γραφτοῦν καὶ δυὸ ἐπιγραμματικοὶ στίχοι:

«Ἕνας καθρέφτης ράγισε—ὅμως τὸ φῶς του μένει.
Σβύστη ἕνα κῦμα—ἡ θάλασσα τοῦ τραγουδιοῦ [ἐπιμένει !»

»Ἀπὸ τὴ θάλασσα αὐτὴ τοῦ τραγουδιοῦ, θὰ Σᾶς διαβάσω τὶς «Ἑλληνικὲς Νύχτες,» τὸ ποίημα ποὺ περισσότερο ἀγαποῦσε. Τέσσερης νύχτες, ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τὶς ἰσάριθμες ἐποχὲς τοῦ Ἔτους. Γιὰ τὸ ποίημα τοῦτο, ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς ἔγραψε: «Μιὰ ξαιθὴ ἁρμονία γλυκοχαράζει μέσα τους φιλοκλασσικὴ καὶ μιὰ αὖρα πνέει ἀπὸ τὰ νησιὰ τῆς λύρας τῆς αἰολικῆς. Οἱ τέσσερις καιροὶ φέρνουν τὶς νύχτες τους, ἡ καθεμιὰ σκαλισμένη ὀπτασία ἑνὸς εἰδύλλιου λυρικοῦ ἢ τραγικοῦ, ἕνας χορὸς ἡρωϊκός, ποὺ ἀρχίζοντάς ἀπὸ τὴ Ψάπφα τὴν κορυφαία, τερματίζεται στὴν Ἠλέκτρα τὴ μεγαλόπρεπη. Τὸ ποίημα τοῦτο εἶναι ξεχωριστό!»

Ὁ κ. Στέφ. Δάφνης ἀπήγγειλε. μὲ τὴν παλλομένη καὶ ὑποβλητικὴ φωνή του, τὰ τέσσερα αὐτὰ θαυμάσια ποιήματα, καὶ ἡ ἀναμνηστικὴ τελετὴ ἔληξε.

ΝΙΚ. ΝΙΚΗΤΑΣ

ΑΡΡΩΣΤΕΙΑ

Τὶς πόρτες γιὰ μένα
τὶς ἔχει κλεισμένα
ἡ ἀγάπη τῶν εἴκοσι χρόνων.
Τὶς πόρτες γιὰ μένα
τὶς ἔχει ἀνοιγμένα
ὁ κύκλος τῶν πόνων.

Γιὰ μένα βραδιάζει
καὶ πέφτει τ' ἀγιάζι,
καθὼς ἀγρυπνῶ, στὴν καρδιά μου,
Καὶ μόλις χαράζει.
μὲ δέρνει ὡς χαλάζι
τὸ φῶς ποὺ ἀντικρύζει ἡ ματιά μου.

Πικρὴ κατεβαίνει
ἡ Ἀρρώστεια καὶ ραίνει
μ' ἀνθοὺς ἴσκιων τὸ μέτωπό μου.
Κ' ἡ κούραση δένει
γραμμές, καὶ μαραίνει
τ' ὡραῖο πρόσωπό μου.

Ποιὸς ἔφταιξε, Θέ μου,
καὶ πῆγαν τ'ἀνέμου
τῆς ἄνοιξης τ' ἄνθια κι' οἱ κλῶνσι;
Γιατὶ μέσαθέ μου
ν' ἁπλώνεται, Θέ μου,
τὸ χιόνι, τὸ χιόνι. τὸ χιόνι ;

(ἀνέκδοτο)

(7 Φεβρ. 1934) **Αἰμιλία Στεφ. Δάφνη**

ΤΟ ΚΟΜΠΟΛΟΙ ΤΟΥ ΑΣΚΗΤΗ

1

Ὅταν γεννιέται ὁ ἄνθρωπος, ὁ Θεὸς τοῦ βάζει στὴν ἀπαλάμη τὴν ἀξιοπρέπεια.

— Νὰ τὴν ἔχεις σὲ ὅλη σου τὴ ζωή, καὶ νὰ μοῦ τὴν ξαναφέρεις ἀκηλίδωτη!

Πόσοι τὸ κάνουν;

2

Δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι κανεὶς «νέος ποιητής». Πρέπει νὰ εἶναι καὶ ποιητὴς νέος.

3

Ἀλλοίμονο στὸν ποιητὴ ποὺ συζητιέται ἡ ἀξία του, καὶ στὴ γυναίκα ποὺ ἔχει ἀνάγκη ν' ἀποδειχτεῖ ἡ ἀρετή της.

4

Κάκοιος αὐθάδης ποετάστρος κορόϊδευε μπροστά μας ἕναν κουφὸ συγγραφέα, ποὺ τὸ κατάλαβε. Ἐκεῖνος σκύβει τότε καὶ μοῦ λέει δυνατά, τονίζοντας τὴ λέξη:

— Τί βοτταρίζει γιὰ μένα αὐτὸς ὁ κ ο ῦ φ ο ς

5

Στ' Ἀνάπλι. Στὴν Πρόνοια. Στὰ ριζὰ τοῦ Παλαμηδιοῦ: Εἶναι μιὰ βαθειὰ σπηλιά, κι' ὁ ἀντικρυνὸς ταβερνιάρης ἔχει κεῖ μέσα τὰ βαρέλια του, γιὰ νὰ συντηριέται τὸ κρασὶ διάφανο καὶ δροσερὸ τὸ καλοκαίρι

— Σύντροφοι τῆς νιότης! Νὰ πᾶμε καμμιὰ φορὰ νὰ ἰδοῦμε τί γίνεται τὸ ρετσινάτο τοῦ Ντάη Μιχάλη τοῦ Κρητικοῦ. Ἀπὸ τὸ σκοτάδι μᾶς κερνοῦσε τὸ φῶς, κι' ἐμεῖς τοῦ φωνάζαμε: «Ἀμάν Ντάη Μιχάλη κι' ἂς φέξη!...»

6

Ἄκουσα ἕνα λυράρη νὰ τραγουδάει:
Ἐμέτρηρα τὸν πόνο μου μὲ τὰ βουνὰ τοῦ κόσμου.
Βαρύτεαος μοῦ φάνηκεν ὁ πόνος ὁ δικός μου.
Ἂς γράψουν οἱ ποιητάδες μας ἕνα τέτοιο!

7

Ἕνα δειλινό, ὁ νεκροθάφτης τοῦ Β' Νεκροταφείου μοῦ εἶπε:

— Παρηγορήσου. Ἔχασα κι' ἐγὼ τὸ παιδί μου προχτές, κ' ἦταν παλληκαράκι δεκαοχτὼ χρονῶν.

— Πῶς;

— Νά, μοῦ τὄκοψ' ἕνα αὐτοκίνητο. Μοῦ τὸ φέρανε δύο κομμάτια καὶ τὄθαψα μὲ τὰ χέρια μου. (Καὶ κυττάζοντάς με στὰ μάτια:) Βλέπεις νὰ κλαίω;

Ναί, μὰ εἶναι νεκροθάφτης αὐτός.

8

Ὁ Κόντος ἦταν ἄρρωστος καὶ τυφλός. Μιὰ μέρα εἶπε στοὺς φοιτητές: «Ἐπικατάρατος ὁ Κάδμος, ὁ κομίσας ἡμῖν γράμματα!»

9

Τὸ χινοπωριάτικο φύλλο, ποὺ τρεμοσαλεύει νὰ πέσει: «Νὰ τώρα δὰ πάω στὴ μάνα μου...» Καὶ ἡ γῆς ποὺ τ' ἀκούει:

— Μὴ λυπᾶσαι, παιδί μου, τὸν Ἀπρίλη θὰ ξαναβγεῖς ὁλοπράσινο.

— Καὶ θὰ γενῶ ντολμᾶς, μητέρα;

— Ποιός ξέρει'..

10

Ὅταν μὲ κυττάει κατάματα ὁ γάτος μου ὁ Βίλλης, εἶναι σὰ νὰ μοῦ λέει: Τί θαρρεῖς; Ἐμᾶς μᾶς ἀγάπησε κι' ὁ Μπωντλαίρ. Ἔχουμε σατανικὰ μάτια.

11

Βρίσκω τὸ Ρῶμο Φιλύρα στὴν Ὁμόνοια, ἀσάλευτο σὲ ἀγέρωχη στάση. Γύρω πολυκοσμία.

— Τί περιμένεις, Φιλύρα;

— Τίποτε καὶ τὸ πᾶν! μοῦ ἀπαντάει ὁ ποιητὴς τοῦ «Παλιάτσου».

12

Παρακάτου μιὰ κοκότα μοῦ λέει:

— Ἔτσι εἴσαστε σεῖς οἱ ποιηταί.

— Ἔτσι καὶ χειρότερα, Μαρίκα.

ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗΣ

ΔΟΞΑ — ΑΡΕΤΗ

Σὰν σ.ὴς ζωῆς ἐρίχτηκες τὸ δύσκολο ἀνηφόρι
Κίρκες θ'ἀκοῦς νὰ τρογουδοῦν τὸ μαγικό τους ἆσμα·
γιὰ δόξα, πλούτια καὶ τιμὲς πάντα νὰ βάζῃς πλώρη
καὶ νὰ περνᾶς θριαμβευτικὰ στὸ νικητήριο σου ἅρμα.

Μ' ἂν δὲ ρουφᾶς καθημερνὰ τὸ ἀγνὸ τὸ γιοματάρι,
τῆς γνώσης καὶ τῆς ἀρετῆς, ἀπ' τὸν χρυσὸ ἀμφορέα,
κύττα καὶ λίγο πίσω σου, θνητέ μου διαβατάρη,
βόσκουν κοπάδια ἀπὸ κοιρὸ στὸν τύμβο τοῦ Ἀχιλλέα.

15|3|44 Κ. ΓΡΑΨΑΣ

ΑΡΤΕΜΙΣΙΑ

Ἀπ' τὸ Τριόπιο τὸ Ἱερὸ τοῦ Ἀπόλλωνα, διωγμένη
τοῦ ἔφηβου τοῦ ὥρηου ἡ θύμηση ἀκέρια ἐδῶ ἀπομένει
γύρω στῆς Ἁλικαρνασσοῦ τὴ γῆ τὴ δοξασμένη.

Κι'ὅμως, καθὼς ρεμβάζουμε στὰ ἐρείπια σου ἐκεῖνα,
ὁ νοῦς στὴ μεγαλόπρεπη πετάει τὴ ναυαρχίνα
ποὺ τοὺς ναυάρχους ντρόπιασε πέρα στὴ Σαλαμίνα.

Μὰ κάτου ἀπ' τὶς ἁρματωσιὲς τὶς σιδεροπλεγμένες,
γυναῖκα ἤσουν κι' ἀπόμεινες μὲ τὶς γυναίκιες ἔννοιες
ἀδειάζοντας τῆς ἡδονῆς τὰ ξέχειλα ποτήρια.

Πρώτη στὶς μάχες, πρώτη ἐσὺ στὰ ἐρωτοπανηγύρια,
μὰ στὸν καθρέφτη σου συχνὰ δὲν ἔσκυβες —στοχάσου,
τώρα ὁ ἔφηβος ἀδιάφορος περνάει ἀπὸ μπροστά σου.

(ἀπὸ τὰ «Ἐρείπια»)

ΚΩΣΤΑΣ ΜΙΣΑΗΛΙΔΗΣ

ΑΝΟΙΞΗ

Μοσχοβολήσαν τὰ βουνά, θάλασσα, ἀγέραζ, κάμποι'
Στοῦ Μάρτη τὸ ξημέρωμα γέμισ' ὁ κῆπος κρῖνα.
Πῆρε τὰ σύννεφα ὁ βοριᾶς κ' ἡ μέρα χρυσολάμπει,
Τα χελιδόνια φέρνουνε μηνύματα κι' ἐκεῖνα.

Δὲ μοιάζει φέτος ἡ Ἄνοιξη τίς τόσες ποὺ περάσαν
Κι' οὔτε βαραίνει τὴν ψυχὴ τὸ περσινὸ μαράζι,
Στοῦ κήπου τὸ ἀνθοβόλημα τὰ χείλη μας γελάσαν
Κι' ἀπὸ τὰ μάτια μας κρυφὸ ἕνα δάκρυ ἀργοχαράζει

Γ. ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ

ΤΟ ΑΤΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΟ ΝΕΩΤΕΡΟ ΚΟΣΜΟ

Μελέτη τοῦ κ. ΛΙΝΟΥ ΚΑΡΖΗ

Ἔχουν αἰῶνες διαβεῖ ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς Δυτικῆς Ἀναγέννησης, ποὺ σὰν ἄφτοτον ὄνειρο στὴν ἀρχὴ θὲν ἄγγιξε τοὺς σοφοὺς τῆς Φλωρεντινῆς Ἀκαδημίας τοῦ Πλάτωνος, καὶ λίγον ὕστερα τὰ θελκτικὰ πνεύματα τῆς Γαλλικῆς Πλειάδος ἡ ἀναβίωση τοῦ ὑπέροχου ἀττικοῦ θεάτρου, γιὰ νὰ γίνει στὰ ὑστερώτερα χρόνια βαθὺς καϋμὸς καὶ λαχτάρα κάθε πολιτισμένης χώρας ὡς τὰ σήμερα. Οἱ μεταγοτθικοὶ πολιτισμοὶ τῆς Εὐρώπης καὶ ὁ νεαρὸς Ἀμερικανικὸς μὲ καύχηση διαλάλησαν καὶ διαλαλοῦν σὰν βασικὸν ἄξονα τῆς πνευματικῆς περιστροφῆς των τὰ Ἑλληνικὰ πνευματικὰ πρότυπα, ἐρευνῶντας ἀκούραστα καὶ δοκιμάζοντας τρόπους καὶ μεθόδους ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ ξαναδώσουν στὸ φῶς, τὰ μόλις διακρινόμενα ἀπ' τὸ βαθὺ μελετητή, μυστικά, τοῦ συντονισμοῦ τοῦ ὡλοκληρωμένου ἀνθρώπου μὲ τοὺς καθολικοὺς ρυθμοὺς τῆς ζωῆς, μυστικά, ὑπέροχα ἐκφρασμένα, γιὰ τοὺς αἰῶνες, ἀπ' τὴν ἀττικὴ τραγωδία στὸ σύνολό της. Ἡ ἱστορία τῶν προσπαθειῶν, ἀπὸ τὴν Ἀναγέννηση ἕως τὰ σήμερα, γιὰ τὴν ἀναβίωση τοῦ ἀττικοῦ θεάτρου, μαζὶ μὲ τὴν δικαιολογημένη κατάπληξη, θὰ μᾶς ἔδινε τὸν ἀπολογισμὸ τῶν πραγματικὰ τεράστιων ὑλικῶν καὶ τῶν πνευματικῶν δυνάμεων ποὺ καταναλώθησαν πρὸς χάρη της. Μὰ καὶ δίχως τὴν ἱστορία, ἡ ἐποχή μας μόνη μπορεῖ νὰ δείξει μὲ πόσο δέος—ποὺ προκαλεῖ ἡ ὑπεροχὴ αὐτῶν τῶν προτύπων—καὶ μὲ πόση φροντίδα ἀσχολοῦνται μ' αὐτὰ ὅσοι εἶνε σὲ θέση, ἀπὸ προπαίδεια καὶ αἰωνόβια παράδοση, νὰ νοιώθουν τοὺς ποὺ κλείνουν θησαυρούς. Ἀλλὰ κι' ἂν δὲν φτάσει ποτὲ ὁ παγκόσμιος ὀργασμὸς νὰ κάμῃ κοινὸ κτῆμα τὸν ζωϊκὸν ἑλληνικὸν ἁρμονισμό, ἡ ὕπαρξη καὶ δράση του βεβαιώνει ἀναμφισβήτητα, πῶς κάτω ἀπὸ τὰ ἐπιφανειακὰ στρώματα ὁποιας λογῆς πολιτισμῶν, ὑπάρχει πάντα κάποιο θεμελιακὸν ὑπόστρωμα ψυχικότητας κοινὸ γιὰ ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ τ ς ἐποχές. Κάθε δ' ἔργο τέχνης, ποὺ ἔχει τὶς ρίζες του μέσα σὲ τοῦτο τὸ αἰώνιο ψυχικὸν ὑπόστρωμα, θὰ συγκλονίζει γιὰ πάντα τὸν ἄνθρωπο, ἀνεξάρτητα ἀπ' τὶς ἐπιφανειακὲς νοητικὲς καὶ πνευματικές του διευθετήσεις. Αὐτὸς εἶνε ὁ λόγος τῆς αἰώνιας νεότητας τοῦ Ἀττικοῦ θεάτρου σ' ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ τὶς ἐποχές.

Λόγος καθαρὰ συναισθηματικός.

Τ' ἀνώτερα ἔργα τέχνης χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν δεξιότητα ποὺ ἔχουν οἱ τεχνῖτες τους νὰ συνθέτουν κυκλικὸν νόημα ζωῆς, χρησιμοποιῶντας συμβάντα τοῦ ἀνθρώπινου βίου μὲ καθολικὴ συναισθηματικὴ ἀπήχηση. Ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ Τέχνη, τὴν ἀμίμητη ὑπεροχή της τὴν χρωστᾶ στὴν ἐφαρμογὴ τοῦ κανόνα τούτου καθ' ὅλη τὴν περίοδο τῆς ἀκμῆς της καὶ σ' ὅλα τὰ εἴδη τῆς Τέχνης. Καθαρώτερα παρουσιάζεται σ' ἡν τραγωδία. Ἂν ἀπομονώσουμε τὸ μῦθο, ὁποιασδήποτε τραγωδίας, ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῶν χορικῶν, τοῦ ρυθμοῦ, τῆς ἰδιότυπης μουσικῆς καὶ τῆς ὀρχησης, τῆς γλωσσικῆς μεγαλοπρέπειας, τῆς ἰδιαίτερης σκευῆς τῶν ὑποκριτῶν καὶ τῆς πλοκῆς, πλοῦτο, ποὺ συνύφανε στὸ μῦθον ὁ ποιητὴς γιὰ νὰ πετύχει τὴ δημιουργία τοῦ κυκλικοῦ νοήματος ζωῆς, θ' ἀποκαλύψουμε ὅτι ὁ ἀπομονωμένος καὶ σχηματοποιημένος πλέον σὲ ἁδρὲς γραμμὲς μῦθος, πηγάζει ἀπὸ τὰ ἔγκατα τῆς ἀνθρώπινης ζωϊκότητας καὶ κατὰ συνέπειαν ἔχει τὶς ρίζες του στὸ κοινὸ γιὰ ὅλες τὶς ἐποχὲς καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἔδαφος τῆς ψυχῆς. Τὴ διαπίστωση τούτη ἔρχεται ἀναμφισβήτητα νὰ βεβαιώσει ὁ ψυχικὸς κλονισμὸς ποὺ προκαλεῖ, σ' ὁποιο θεατή, ἡ ἀναπαράσταση ἀρχαίας τραγωδίας. Κλονισμὸς ἱκανὸς νὰ σωριάσει κάθε νοητὴ καὶ πνευματικὴ συγκρότηση, γιὰ ν' ἀφήσει ἐλεύθερα νὰ ἐκδηλωθεῖ ἡ πανάρχαια καὶ αἰώνια κοινότητα ψυχικότητας τοῦ ἀνθρωπίνου εἴδους.

Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ καθολικὴ συναισθηματικὴ ἀπήχηση τῆς τραγωδίας, τὸ πανανθρώπινο τῆς ἀρχαίας τέχνης. Σφάλλουν λοιπὸν ὅσοι (1) διατείνονται ὅτι τὸ ἀρχαῖο θέατρο γενικὰ εἶνε ἐξαρτημένο ἀπὸ τὴν ψυχικότητα τοῦ ἀνθρώπου ποὺ εἶνε ἡ ἀτμοσφαῖρα τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ ἡ γενικὴ συναισθηματικὴ καὶ πνευματικὴ ἀντίληψη τοῦ κόσμου σὲ κάθε ἐποχή, καὶ τοῦτο γιατὶ κάθε πολιτισμὸς ἔχει τὴ δική του ψυχικότητα...;

Τὸ σφάλμα βρίσκεται στὴν ἀφομοίωση τῆς ψυχικότητας μὲ τὴν πνευματικὴν ἀντίληψη τοῦ κόσμου κάθε ἐποχῆς. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ἡ ἐπιρροὴ τῶν βιοθεωριῶν καὶ κοσμοθεωριῶν τροποποιεῖ μέχρι κάποιο σημεῖο τὴν ψυχικότητα τοῦ ἀνθρώπου, τόσον ὅμως ἐπιφανειακά, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ νὰ τὴν ἀλλάξει ριζικά.

Ἂν ἦταν δυνατὴ ἡ ριζικὴ τροποποίηση τῆς ἀνθρώπινης ψυχικότητας, τὸ κλῖμα τῆς ψυχῆς τροποποιημένο λίγο-λίγο θᾶταν σήμερα ἀπόλυτα διάφορο ἀπ' ἐκεῖνο τῆς ἀρχαίας ψυχῆς. Καὶ ἴσως ἀτόφιος ὁ ἄνθρωπος, ποὺ δὲν εἶνε παρὰ ἡ ἐκδήλωση τῆς ψυχῆς τοῦ εἴδους, νὰ ἦταν κάτι τὸ τέλεια ξένο πρὸς τὸν πρὸ αἰώνων ἄνθρωπο. Δὲν συμβαίνει ὅμως τοῦτο. Ἡ βαθύτερη ψυχικότητα τοῦ ἀνθρώπου, ἐκείνη ποὺ χρησιμεύει σὰν γόνιμη ρίζα τῆς ἀνθρώπινης ζωτικότητας, ἔμεινε βασικὰ ἡ ἴδια, αἰώνια καὶ ἀνάλλαχτη. Ἔτσι τὸ ἔργο τέχνης, ποὺ τὰ θεμέλιά του στηρίζονται στὸ ἀναλλοίωτο ἔδαφος τῆς κοινῆς ψυχικότητας, δικαιολογημένα θὰ συγκινεῖ πάντα τὸν ἄνθρωπο. Ὅταν ὅμως ὁ τεχνίτης, εἴτε ἀπὸ ἄγνοια, εἴτε ἀπὸ μανία νεωτερισμοῦ, εἴτε τέλος ἀπὸ ἔλλειψη δύναμης νὰ δημιουργήσει ἔργο «ἐς ἀεί» περιορίζεται νὰ ἐκφράσει τὴν ψυχικότητα τῆς ἐποχῆς του, δηλαδὴ τὶς ἐπιφανειακὲς τροποποιήσεις ποὺ ἐπέτυχε πάνω στὴν ψυχή, ἡ ἐπίδραση τῆς σ' ἐνέργεια βιοκοσμοθεωρίας, τότε δὲν δημιουργεῖ παρὰ ἔργο, ἔστω τέλειο τεχνικά, ἐφήμερο, γιατὶ τοῦ λείπουν τὰ στερεὰ καὶ ἀκλόνητα θεμέλια τῆς πανανθρώπινης ψυχικότητας. Ἡ τέχνη τοῦ νεώτερου κόσμου καὶ ἡ Χριστιανικὴ τοῦ Μεσαίωνα, γιὰ λόγους διαφορετικοὺς ἡ δεύτερη, ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, εἶνε τέχνη ἐφήμερη. Τὴν ἐφήμερη νεώτερη τέχνη, ἔκφραση τῆς ἐπιφανειακῆς ψυχικότητας, καθὼς τὴν τροποποιοῦν, οἱ κατὰ καιροὺς βιοθεωρίες, ἔχοντας ὑπ' ὄψει του καὶ μὲ τὸ πρῖσμα της βλέποντας τὴν τραγωδία ὁ Γρυπάρης, καταλήγει στὸ σφαλερὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ ἀρχαῖο θέατρο εἶνε ξένο στὸ σύγχρονο κόσμο ποὺ ἔχει διαφορετικὴ ψυχικότητα ἀπὸ τὴν ἀρχαία. Θᾶταν σωστὸς ὁ ἰσχυρισμός του, ἂν ἡ ἀρχαία τραγωδία βασίζονταν στὴν ἴδια ἀντίληψη γιὰ τὴν τέχνη ποὺ πρεσβεύει τὸ νεώτερο θέατρο. Πρᾶγμα ποὺ δὲν συμβαίνει Στὴν ἴδια παρανόηση πέφτουν ὅλοι οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὸ θέατρο στὸν τόπο μας, γιατὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ ξεχωρίσουν μὲ ἰδανικὴ γραμμὴ τὸν

(1) Γνῶμες γύρω ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο θέατρο τοῦ Ι.Γρυπάρη, διατυπωμένες ἀπ' τὸν κ. Π. Λεκατσᾶ σὲ ἄρθρο του δημοσιευμένο στὴν «Καθημερινὴ» τῆς 5 Ὀκτωβρίου 1936.

τραγικὸ μῦθο ἀπὸ τὸν πραγματικά τεράστιο καὶ ὑπέροχο πλοῦτο ποὺ συνυφαίνεται μαζί του γιὰ τὴ σύνθεση πλήρους καὶ κυκλικοῦ νοήματος ζωῆς. Ὅ,τι λοιπὸν ἀποτελεῖ τὴν αἰώνια νεότητα καὶ ἐπικαιρότητα τῆς Ἀττικῆς Τραγωδίας εἶνε ὁ ψυχικὸς κλονισμὸς ποὺ προκαλεῖ μὲ τὴν ξέχωρη ἰδιότητα ποὺ ἔχει ὁ τραγικός της μῦθος νὰ βλασταίνῃ ἀπ' τὰ ἔγκατα τῆς πανανθρώπινης ψυχικότητας.

Ὅσο ὅμως προχωροῦσε ἀπὸ τὴ βάση πρὸς τ' ἀνώτερα στρώμματα, ἀπ' τὴ ρίζα νὰ ποῦμε πρὸς τὸν κορμό, τὰ φύλλα καὶ τοὺς καρπούς, ἀρχίζουμε νὰ διακρίνουμε πολλοὺς ξένους στὴ σύγχρονη νοοτροπία καὶ αἰσθαντικότηνα παράγοντες: λυρισμὸ τῶν χορικῶν, ποικιλία ρυθμοῦ, ἰδιότυπη μουσική, ὄρχηση, γλωσσικὴ μεγαλοπρέπεια, ἰδιαίτερη σκευὴ τῶν ὑποκριτῶν, ἑνότητα τόπου καὶ χρόνου, ἀποφυγὴ δαιδαλώδους πλοκῆς, στοιχεῖα ποὺ θεωροῦνται ἀπὸ τὴν περὶ θεατρικῆς τέχνης ἀντίληψη τῶν νεωτέρων νεκρὰ καὶ ἀδικαιολόγητα παραφορτώματα τοῦ τραγικοῦ μύθου.

Ὁ νεώτερος ἄνθρωπος δὲ βλέπει στὴν τραγωδία παρὰ τὸ μῦθο της, στὶς πλέον ἀδρὲς γραμμές του καὶ μόνο ἀπ' αὐτὸν συγκινεῖται. Τὰ λοιπὰ τόν στενοχωροῦν. Ὥστε ἡ θέση τοῦ εὐρωπαίου καὶ ὁποιουδήποτε ἄλλου θεατῆ, ποὺ ἔχει συγκροτημένη καὶ πλήρη ἀντίληψη ζωῆς ἀπέναντι στὴν τραγωδία εἶνε θέση καθαρὰ συναισθηματική. Περιωρισμένοι στὴ συναισθηματικὴ ἄποψη πασχίζουν νὰ φέρουν ὅσο μποροῦν σιμώτερά τους τὸν τραγικὸ μῦθο μὲ τὸ συγχρονισμό του, χρησιμοποιῶντας κάθε πρόσφορο τεχνικὸ μέσο μὲ τὸ ὁποῖο ἡ πρόοδος τῆς σκηνοθετικῆς μηχανικῆς πλούτισε τὸ νεώτερο θέατρο. Ἔτσι φυσικὸ καὶ δικαιολογημένο, ἀπὸ τὴν ἄποψή τους, στέκει τὸ σπάσιμο τῶν καλουπιῶν τῆς τραγωδίας καὶ τὸ χύσιμο τοῦ ρευστοποιημένου τραγικοῦ μύθου σὲ καλούπια κατασκευασμένα ἀπὸ τὶς πάγιες—ὁλότελα διάφορες ἀπὸ τὴν ἀρχαία—ἀντιλήψεις τους περὶ ζωῆς καὶ κόσμου. Μὰ τέτοιες ἑρμηνεῖες δὲν πρέπει καὶ δὲ μποροῦν νὰ χαρακτηρισθοῦν σὰν ἀπόδοση τοῦ συνολικοῦ ἔργου τέχνης. ποὺ εἶνε κάθε τραγωδία. Εἶνε τὸ ἴδιο σὰ νὰ χτίσουμε πάνω στὰ σωζόμενα θεμέλια κάποιου ἀρχαίου ναοῦ, γοτθικὸ πύργο μὲ τὴν δικαιολογία ὅτι μόνο μ' αὐτὸ τόν τρόπο θὰ κατανοούσαμε τὴν ἀρχαία ἀρχιτεκτονική. Ὑπάρχει ὅμως καὶ κάποιος ἄλλος οὐσιαστικώτερος κίνδυνος. Ἡ ἀλλοίωση τοῦ τραγικοῦ μύθου στὰ νεώτερα καλούποια ποὺ θὰ χυθεῖ. Ἀλλοίωση ἱκανὴ νὰ τόν καταστήσει γελοῖο, ὅταν ἀναγκαστικὰ μὲ τὴ νέα μορφή του θὰ συγκριθεῖ πρὸς τοὺς μύθους ἐκείνους—πολύπλοκους καὶ δαιδαλώδεις—ὅπου δημιούργησαν τὰ νεώτερα καλούποια, μὲ τὶς δικές τους σκηνικὲς ἀπαιτήσεις. Ποτὲ πραγματικὰ ἄξιος τεχνίτης δὲν στοχάστηκεν ὅτι τὸ καλοῦπι, δηλ ἡ τεχνικὴ μορφὴ, μπορεῖ νὰ σταθεῖ αὐτοδύναμη καὶ ἀνεξάρτητη ἀπ' τὸ περιεχόμενό της, πού εἶνε ὁ μῦθος. Ἀντίθετα, ὁ μῦθος δημιουργεῖ—πρόκειται γιὰ τὰ πραγματικὰ ἔργα τέχνης, ὅπως ἡ τραγωδία—τὰ πρόσφορα γιὰ τήν ἔκφρασή του καλούποια, γεγονὸς ποὺ μόνον ὁ αἰσθητικὸς δὲν μπορεῖ νὰ νοιώσει, γέννημα καθὼς εἶνε τῶν στείρων καὶ ἀντιδημιουργικῶν ἐποχῶν, ὅπως ἡ σημερινὴ ποὺ διατρέχει ὁ Κόσμος. Ὁ αἰσθητισμός, εἶνε ἡ ὕστατη ἐκδήλωσή τοῦ μαρασμοῦ τῆς πραγματικῆς Τέχνης, ποὺ ἀναβρύζει πάντοτε πηγαία καὶ αὐτοδύναμη ἀπ' τὰ ψυχικὰ ὑποστρώματα τῶν λαῶν, γιὰ νὰ συνθέσει κυκλικὸ νόημα ζωῆς. Καὶ ὁ μαρασμὸς αὐτὸς ἀποδείχνεται μὲ τὸν περιορισμὸ τοῦ τεχνίτη στὶς ἐξωτερικὲς μόνον τεχνικὲς μορφὲς καὶ τὴν παραμέληση κάθε δραστήριας καὶ δημιουργικῆς ἀντίληψης ζωῆς, μήτρας τῆς πραγματικῆς Τέχνης. Δικαιολογημένη, ἐξ ἄλλου, ἡ παραμέληση καὶ φυσικὴ ἡ μειονεκτικὴ θέση τοῦ αἰσθητικοῦ, ἀφοῦ ἡ ἐσωτερικὴ ἀνάβρα τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου ἀπὸ καιρὸν ἐστέρεψε. Ἡ ψυχοπνευματικὴ στειρότητα τοῦ τελευταίου αἰῶνα ξεδόνησε τὴν ἄνθηση τοῦ αἰσθητισμοῦ, ποὺ ἕνας του, κλάδος εἶναι καὶ ἡ σκηνοθετικὴ τέχνη. Ὁ σκηνοθέτης, κατὰ τὶς γενικὲς ἐπιταγὲς τῆς τέχνης του, εἶναι καὶ μένει αἰσθητικός. Δὲν ἀντικρύζει τὸ ἔργο ποὺ θὰ ἑρμηνέψει, παρὰ σὰν εὔπλαστη μᾶζα γιὰ νὰ διοχετευθῆ στὰ δικά του αὐθαίρετα καλούπια καὶ νὰ πάρει τὴν μορφή τους. ἀδιαφορῶντας ἂν καταστρέφει ὁλότελα τὸ ἑρμηνευόμενο. Στὰ χέρια τῶν σκηνοθετῶν πέφτοντας, ἡ ἀρχαία τραγωδία, δὲν μποροῦσε νὰ περιμένει καλλίτερη τύχη, ἂν ὑπολογιστεῖ μάλιστα ἡ ἄγνοια πολλῶν στοχείων ποὺ συντρέχουν στὴν ἀπόδοσή της.

Ἔτσι τὸ ἀρχαῖο θέατρο ἑρμηνεύτηκε κατὰ τοὺς πλέον ἀπίθανους τρόπους. Ἔπεσε στὴ λησμονιὰ ὁ ἄξονας τῆς πνευματικῆς περιστροφῆς του: ἡ Θυμέλη. Πετάχτηκαν σὰν ἄχρηστα καὶ νεκρὰ παραφορτώματα τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα ποὺ βοηθοῦσαν τὸ μῦθο ν' ἁπλωθεῖ στὸν εὐρύτερο πνευματικὸ χῶρο τῆς ζωῆς καὶ συνυφανθεῖ μὲ τὴν τεράστια δύναμη τῆς Σύμπασας Μοίρας.

Ὁ εὐρωπαῖος, παρὰ τὶς σημαντικές του προσπάθειες ν' ἀποδώσει τὸ ἀρχαῖο Ἀττικὸ θέατρο, δύο ἑρμηνεῖες κατώρθωσε μόνο νὰ τοῦ δώσει. Καὶ οἱ δύο ἀποτυχημένες κατὰ τὴ γνώμη μου.

Ἡ μία εἶνε ἡ Πανεπιστημιακὴ ἀναβίωση: ἀρχαία γλῶσσα, μάσκα. κόθορνος, συμβατικὴ ὄρχηση. μιὰ οἰαδήποτε ἀρχαιότροπη μουσική, σκηνογραφία κλασικοφανής, κατὰ συνέπεια ψυχρότητα, ἔλλειψη κάθε πνεύματος καὶ ἀτμοσφαίρας, ὁ χείριστος, δηλαδή, ἀκαδημαϊσμός. Ἡ ἄλλη, εἶνε, ὁ Ἐλεύθερος Συγγρονισμὸς: πέταγμα κάθε δῆθεν περιττοῦ στοιχείου, ἐνανθρώπιση τοῦ τραγικοῦ μύθου, διοχέτευσή του στὰ σύγχρονα σκηνοθετικὰ καλούποια: ἀπὸ ρίζας. δηλαδή, ἀλλοίωση τῆς Τραγωδίας. Ἀναγκαστικὰ οἱ δυὸ αὐτὲς ἑρμηνεῖες θὰ δίνονταν ἀπ' τοὺς εὐρωπαίους στὸ ἀρχαῖο μας θέατρο, ἐφόσον ἡ Χριστιανικὴ ἀντίληψή ζωῆς, ποὺ στάθηκε ἡ μαγιὰ μὲ τὴν ὁποία δέθηκαν οἱ πολιτισμοί τους. δὲν ἐπιτρέπει, συγκροτημένη καθὼς εἶναι πλέον καὶ μὲ κλειστὸ τὸν κύκλο της, τὴν κατανόηση καὶ σύλληψη σ' ὅλη τὴν ἔκταση τῆς ὁποιας ἄλλης διαφορετικῆς ἀντίληψης ζωῆς, ὅπως ἦταν ἡ ἀρχαία· Πρὸς ἐπιβεβαίωση τοῦ ἰσχυρισμοῦ μου, ἔργονται οἱ ἀποτυχημένες προσπάθειες μεγάλων εὐρωπαϊκῶν πνευμάτων, γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ πνευματικοῦ κύκλου τῆς τραγωδίας. Ἀποτυχημένες ὡς πρὸς τὴν ἐσώτερη πνευματικὴ ὑφή τους, ποὺ ἀναγκαστικὰ παρέμεινε Χριστιανική καὶ γι' αὐτὸ δημιουργική, ξένη ὅμως πρὸς τὸ ἀρχαῖο κυκλικὸ νόημα ζωῆς. Οἱ κυριώτερες ἀπ' αὐτές εἶνε: Τὰ ἔργα τῶν δύο Γάλλων τραγικῶν, ἡ δημιουργία τοῦ Μελοδράμματος πάνω στὰ χνάρια δῆθεν τῆς τραγωδίας, ἡ «Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις» καὶ τὸ ἐπεισόδιο τῆς «Ἑλένης» στὸ Φάουστ τοῦ Γκαῖτε, τὸ μουσικὸ δρᾶμα τοῦ Βάγνερ καὶ τέλος ἡ μεγαλοφυὴς Νιτσεϊκὴ ἀποκάλυψη τοῦ Ἀπολλώνιου καὶ Διονυσιακοῦ στοιχείου στὴν τραγωδία, ποὺ ἔγινεν ἀφορμὴ σοβαρῶν παρερμηνειῶν τοῦ ἀρχαίου τραγικοῦ θεάτρου, μὲ τὸ νὰ διαλύσει σὲ ἀντιπλαστικὰ στοιχεῖα τὴν ἀδαμάντινη συνοχή του. Συνοψίζω τοὺς παραπάνω στοχασμούς: Ὁ εὐρωπαῖος λαχτάρησε καὶ λαχταρᾶ νὰ κάμει δικό του τὸ ἀρχαῖο μας θέατρο, γιατὶ τὸ θεωρεῖ σὰν ἀνώτατη πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωση. Ἡ πνευματικὴ του ὅμως συγκρότηση ἐμποδίζει τὴν ὁλοκληρωτικὴ κατανόηση τοῦ κυκλικοῦ νοήματος ζωῆς ποὺ περικλείνει. Συνεπῶς περιορίζεται σ' ὅ,τι τὸν συγκινεῖ, δηλ. τὸν τραγικό του μῦθο καὶ μόνο ποὺ βλασταίνει στὸ ἔδαφος τῆς βαθιᾶς καὶ γι' αὐτὸ ἀνάλλαχτης πανανθρώπινης ψυχικότητας. Παλαιότερα τὸ σέβονταν. Τὰ μεγάλα μόνον δημιουργικά του πνεύματα ἀντλοῦσαν δύναμη, ὁρμὴ καὶ φῶς ἀπ' αὐτό. Ὁ σκηνοθέτης, καρπὸς τοῦ αἰσθητισμοῦ, τό βεβήλωσε.

Τὸ ἀττικὸ θέατρο τόσο διάφορο ἀπὸ τὸ νόθο παιδί του, ποὺ εἶναι τὸ νεώτερο, στὴ βαθύτερη οὐσία του ὑπῆρξε μύηση καὶ ἄσκηση. Πνευματικὴ ἐπανάσταση τεράστιας σημασίας γιὰ τὸν ἀνθρώπινο πολιτισμὸ ποὺ κίνησαν στὴν Ἀττικὴ ἐλάχιστοι ἀνώτεροι ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ ἄνθρωποι. Συντρίβοντας στὴν πλασματικὴ καὶ τυπική, στὶς μορφὲς τῶν θεῶν, ἐκπροσώπηση τοῦ παγκόσμιου ὀργασμοῦ, τόλμησαν ν' ἀνασυνθέσουν ριζικὰ τὸ νόημα τῆς ζωῆς καὶ ν' ἀγγίξουν τὴν ἑνότητα τοῦ Παντός, πρῶτοι καὶ μόνοι μέσα σ' ὅλους τοὺς πρὶν καὶ ὕστερα πολιτισμούς, οἱ ἴδιοι, μὲ τὸν σὲ ὀργασμὸ καὶ τὴ δράση ἑαυτό τους. Νὰ κάνουν ὅ,τι ἦταν μέχρι τότε πλασματικὴ καὶ τυπικὴ μορφή, περιεκτικὴ τῆς μεγάλης ἑνότητας στὰ πρόσωπα τῶν θεῶν, πράξη καὶ βίωση. Αὐτὴ δὲ τὴν πεῖρα νὰ τὴν συνειδητοποιήσουν τόσο ξάστερα στὶς ἡρωϊκὲς μορφὲς τῆς τραγωδίας, ὥστε νὰ γίνει κτῆμα τῶν πολλῶν, ποὺ ὁλότελα ἀσυναίσθητα ὑποβασταγμένοι ἀπὸ τὸν οἶκτο καὶ τὸν ἔλεο, νὰ τὴν συμμερισθοῦν. Στὶς μεγάλες της γραμμὲς ἡ πεῖρα αὐτὴ ἔτσι θὰ μποροῦσε νὰ συνοψισθεῖ: Ἐκμαίευση ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν τραγικὸ ἥρωα μὲ ὀδύνη καὶ πόνο, στὸ φῶς τοῦ συνειδητοῦ τῶν ἀδάμαστων δυνάμεων ποὺ διέπουν τὴ ζωὴ καὶ τὸν Κόσμο.

Διαστολὴ τῆς ἀνθρώπινης ὀντότητας, ὥστε νὰ γίνει σκεῦος ἱκανὸ νὰ περιλάβει τὸν καθολικὸν ὀργασμό. Ταὐτισμὸς τοῦ πλουτισμένου αὐτοῦ καθολικοῦ πλέον ἀνθρώπου μὲ τὸ πεπρωμένο του, ποὺ εἶναι πιὰ καὶ τοῦ εἴδους τὸ πεπρωμένον, ὄχι μόνο ὀλίγως καμμιὰ ἐλάττωση τοῦ ζωϊκοῦ του, ἀλλ' ἀντίθετα τόνωση στὴ διαπασῶν. Ἁπλωμα τοῦ νοήματος μὲ τὰ χορικὰ σ' ὅλο τὸ ἀνθρώπινο εἶδος καὶ δημιουργία κυκλικοῦ φραγμοῦ, μὲ τὸ χορό, γύρω στὸ δρώμενον, ὥστε ν' ἀποκλεισθῆ αὐτὸ μέσα στὸν ἰδιαίτερο δικό του αὐτοδύναμο κόσμο. Ἄμεση συμμετοχὴ τοῦ θεατῆ μὲ τὴν εὐχέρεια ποὺ τοῦ παρέχει ἡ τοποθέτησή του στὸ κοῖλο τοῦ θεάτρου, στὸ δρώμενο. Ἔξαρση θεατῆ καὶ δρωμένου σύγκαιρα, σὲ χῶρο πλέον ἐνεργό, ὅπου συντελεῖται ὁ ζωϊκὸς ἁρμονισμός, δηλ. ἡ τραγικὴ κάθαρση. Ἔτσι ἡ τραγικὴ κάθαρση δὲν εἶναι ὑποταγὴ τοῦ ἥρωα στὸ νόμο τοῦ πεπρωμένου, ὅπως συμβαίνει στὸ Χριστιανισμὸ μὲ τὴ νίκη τοῦ Ἀγαθοῦ ἢ τοῦ Πονηροῦ ἀκόμη, σὲ βάρος τοῦ ἥρωα ποὺ παραμένει παθητικός, ἀλλ' ὁ βαθμιαῖος συνυφασμός του πρὸς τὶς ἐσωτερικὲς καὶ καθολικὲς δυνάμεις, μὲ φθορὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβλήματος—σωματικὸς θάνατος — ἔξαρση ὅμως καὶ ἐνάργεια τοῦ ΕΝΔΟΜΥΧΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΕΥΜΕΝΟΥ ΠΛΕΟΝ ΕΓΩ ΤΟΥ. Ἀντίθετα πρὸς τὴν Χριστιανικὴ παθητικότητα—δοῦλος θεοῦ—ὁ ἑλληνικὸς ζωϊσμὸς καθιερώνει τὴν τραγικὴ αἰσιοδοξία. Διαφορὲς βασικὲς καὶ ἀγεφύρωτες.

ΛΙΝΟΣ ΚΑΡΖΗΣ

ΑΠ' ΤΑ «ΛΥΡΙΚΑ ΤΕΤΡΑΔΙΑ»

ΤΟΥ κ. ΦΟΙΒΟΥ ΔΕΛΦΗ

Ἕνας γέρικος ἔλατος ἐκεῖ στὴ ρίζα τοῦ βράχου κλαίει τὸ θάνατο ποῦ ἔρχεται. Τὸν ἀκούω καὶ ριγῶ. Ἡ μιλιά του εἶναι σὰν ἀνθρώπινη καὶ τὸ κλάμα του ζωντανό. Μυριάδες ζωὲς ζουζουνίζουνε γύρω. Οἱ ἀητοὶ φέρνουν βόλτες ἀπάνω του μὲ τὸ φῶς τῶν οὐρανῶν στὰ φτερὰ καὶ στὰ νύχια.

Ὁ ἔλατος κλαίει ποῦ γέρασε...

***

Σκληρὸς καὶ μακρὺς ὁ δρόμος. Πορέβουμαι ἰδανικὸ νὰ σέ φτάσω. Πόσοι ἔτρεξαν μαζί μου τὴν ἴδια ὥρα!... Ἄλλοι μπροστὰ κι' ἄλλοι πίσω, μὰ ὁ ἄργο, πορεμένος εἶμαι ἐγώ. Εἶναι νύχτα ἀκόμα, ἀνήφορος τραχιός. Κι' οὐδὲ ἕνα ἄστρο λάμπει στὸν οὐρανό Κακοτράχαλη ἐρημιὰ μὲ ζώνει Ματώνουν τὰ γυμνὰ πόδια μου στὰ κοφτερὰ σὰ λεπίδια χαλίκια. Γυμνὴ βραχωσιὰ καὶ τὸ ἀνέβασμα λαχανιάζει τὰ στήθη. Μονάχος ἐγκαταλείπουμαι στὴ μανία τὴ φσβερὴ ἀπὸ τὰ στοιχειά. Λιονταρίσια τοῦ ἀγέρα μουγγρίσματα σηκώνονται ἐνάντια καὶ φτεροῦγες σπαθωτὲς βεργίζουν τὸ κουρασμένο μου σῶμα. Ἀπὸ ράχη σὲ ράχη καὶ ξέβραχο σὰν τὸ γίδι ποὺ δὲν τὸ ζαλίζει ὁ ἴλιγγος τὸ πνέμα οὐρανοπατάει.

***

Ἀκόμα νὰ φανεῖ ἡ κορφή, νὰ λάμψει ὁ ἥλιος. Ἔχω τὴ γέψη τῆς πίκρας στὰ χείλη, τοῦ ἄφαστου τὸν καῦμό. Στὴν καρδιά μου ὅμως ἔχω φυτέψει τὸ τριαντάφυλλο τῆς ἐλπίδας. Νίκη, νίκη!. .θρίαμβος τῶν ποδιῶν καὶ τοῦ κορμιοῦ μου.

Κορυφὴ τοῦ ὕψους σὲ πάτησα. Ἡ γέψη τῆς πίκρας μου ἔγινε γλύκα ἀνέκφραστη. Ὅλη ἡ ψυχή μου ξεχύθηκε σ' ἁρμονία, ἔγινε οἱ πρωϊνὲς συμφωνίες τοῦ ἥλιου καὶ τῶν πουλιῶν τῶν μάγων.

***

Ἡ αὐγὴ χαράζει, ἡ ψύχρα μοῦ διαπερνᾶ τὸ κορμί, μὲ δαγκώνει. Τὰ ἔλατα γύρω μου φρίσουν κι' αὐτά; λὲς κρυώνουν μαζί μου, Εἶναι αὐγὴ, ποὺ χαράζει στὰ βάθη μου μέσα. Ὁ ἥλιος θὰ ζεστάνει σὲ λίγο τὴν δροσόπαγη φλοῦδα τῆς γέρικης γῆς. Ποῦθε ἔρχεται κάθε πρωῒ αὐτὸς ὁ ἥλιος ; Χιλιάδες χρόνια μᾶς ζέστανε τὴ ζωή. Ἐρημιὰ μεγαλόχαρη, ὁ ἥλιος σου μέκανε νὰ γεφτῶ τὴ σκληρὴ πέτρινη ἁρμονία ἀπ' τοὺς σοφούς, πλαστικούς, βουνήσιους ὄγκους. Μέκανε νὰ σταθῶ σὰ θεὸς μ' ὅλη τὴ γύμνια του στὴν κορφὴ κάποιου βράχου Τὸ ἀγρίμι τῆς νύχτας μέρεψε ὁ ἥλιος σου, τὸ πνέμα του ἄνθισε μ' ἀστραφτερὰ διαμάντια τὴν ἄγονη καὶ στείρα μου ἐρημιά. Ἔκανε τῆς ψυχῆς μου τὸ βράχο νὰ ἀναβρύσει κρουνὸ τὸν ἀστήρεφτο κι' ἀφρόχυτο καταράχτη τὸ ἀκριβὸ λογάρι του λυρισμοῦ, Χρυσὴ ἀνατολή, κρῦψε τὴ γύμνια μου. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ ἀγρίμι, ἡ φωνή του τὸ οὔρλιασμα τῆς ὀργῆς ποὺ λερώνει τὸ θεῖο σου ἄνθισμα. Τὸ τραγοῦδι του τὸ ξεγέλασμα τῆς ἐλπίδας.

Ψ Υ Χ Η . .

Δὲν μὲ φέρνουν στὴν ἄβυσσο
τῶν ἀνθρώπων τὰ πάθια,
δὲν μὲ σέρνουνε στ' ἄπειρο
τῶν ματιῶνε τὰ μάτια,
τέτοια ποὺ δὲν τὰ σκέφτηκα
— τῶν παιδικῶν μου ἐρώτων —
τέτοια ποὺ ὀνειρεύτηκα
στὴ θάλασσα τῶν φώτων.
Μήτε ποιότερο μοῦ γνέψαν
πῶς θενάρθουν σιμά μου,
ἡ καλὲς μὰ κι' ἀμόλεφτες,
ἡ Κυρὲς συντροφιά μου,
ὅλες κεῖνες ἀλλάργεψαν
ἡ παληὲς πῶς ἐφῦγαν,
κι' οἱ παιδοῦλες ποῦ ἔμειναν
λὲς κι' αὐτὲς πῶς μακρύναν,
κι' οὔτε ποιότερο θέλησαν
— τ' ἁμαρτύρηγα πάθη, —
κι' οὔτε ἀγνότερο μοῦ στείλαν
κάποιο φῶς ποῦ ἐχάθη
μεσ' τὰ ἐρέβη ποῦ γύρω μου,
ἀπ' τοὺς κόσμους τοὺς φέρνουν
στοὺς ἀνήλιαγους, σκότεινους
τὴν ψυχή μου δὲν παίρνουν!
Εἶν' ὁλόκληρη κι' ἄϋλη,
μὲς τὸ φῶς γεννημένη,
εἶν' ἀμόλυντη κι' ἄφταστη.
Τῶν δαιμόνων τὸ χέρι
λὲς ποτὲ δὲν τὴν ἄγγιξε,
μήτε κι' ἦρθε σιμά της,
ἡ ξωθηὰ ποὺ δὲν ἔννοιωσε
τρυφεράδα δικιά της...
Δὲν μὲ φέρνουν στὴν ἄβυσσο,
μήτε ἡ λάμιες ἀκόμη,
δὲν μὲ σέρνουνε στὸ ἄπειρο,
τὰ στοιχειὰ κι' οἱ δαιμόνοι.
Τὰ στοιχειὰ εἶν' οἱ ἄνθρωποι,
ταπεινοὶ στοχασμοί τους,
θᾶναι πάντοτ' οἱ ἄμοιροι,
οἱ μικροὶ σύντροφοί τους.
Καὶ τὰ γέλια, τὰ χάδια μας,
θᾶναι πάντα ψυχοῦλες,
θᾶν' οἱ πόνοι, τὰ δάκρυα μας.
στὴ ζωὴ μου ἀδερφοῦλες.
Εἶναι κεῖνα ποὺ μόνα τους
ποιοτερά τους ἀξίζουν.
εἶναι κεῖνα π' ἀθάνατους
μᾶς φτιάνουν, σὰν ἀγγίζουν
τὴν ψυχὴ τὴν ἀμόλεφτη,
τὴν ψυχὴ ποὺ σὰ θάμμα,
τὴ κρατάμε τὴν πάναγνη.
Τὸ οὐράνιο τὸ νάμα,
δὲν μᾶς φέρνει στὴν ἄβυσσο,
μήτε σ' ἄπειρο σέρνει,
τὴν ψυχὴ ποῦ δὲ σκέπασαν
τῆς ζωῆς τὰ ἐρέβη...

20)2)44 **Νικ. Νικήτας**

ΔΕΛΤΙΑ ΑΠΟΡΙΑΣ

Στοὺς πτωχοὺς τοῦ Ε. Ο. Χ. Α., τὶς Κυρίες τῶν Ἐνορ. Ἐπιτρ. Ἁγίας Τριάδος, Ἁγίου Παύλου, Ἁγίου Κων)τίνου καὶ τὸ Ναύαρχο Φωκᾶ.

Στοῦ Ἅη Γιαννιοῦ τὴ χάρη γύρω μου οἱ φτωχοὶ
κι' ὄξω σὰν τὸ κλάμμα καὶ κρυερὴ ἡ βροχή·
καὶ βραχνὲς ἀχολογοῦν οἱ βαρειὲς καμπάνες,
βρέφη—δίπλα μου— παιδιά, χλωμιασμένες μάνες.

Κι' ὄξω βρέχει κι' ὅλο βρέχει
κι' ἡ ψυχή μου δὲν ἀντέχει.
Κι' εἶναι πιὸ θλιβές, μεγάλες
τῆς βουβῆς καρδιᾶς μου οἱ στάλες.

Καὶ περνοῦν κι' ὅλο περνοῦν μπρός μου οἱ φτωχοί,
τῆς φυλῆς μου ὁ πόνος. . Κάμε ἀπαντοχή,
ἀνεμόδαρο κλαρί, ρημαγμένη κλήρα,
τὸ βαρειὸ καμπαναριὸ θ' ἀκλουθήσει ἡ λύρα.

Ἄ! καὶ θά 'ρθουν μέρες ἄλλες
καὶ θὰ πάψουνε οἱ ψυχάλες
τοῦ Ἅη Γιαννιοῦ καὶ τῆς θολῆς μου
τῆς ψυχῆς, καὶ τῆς φυλῆς μου! ..

7—1—44 **Ι. Π. Κουτσοχέρας**

Στὸν ποιητὴ Γ. Κ. Σταμπολῆ

Η ΔΕΗΣΗ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΝ

Καὶ καρτεροῦν καὶ καρτερσῦν λίγοι πιστοί,
νὰ ρίξει κεραυνὸ γιὰ τό φονιά, τὸν κλέφτη·
Μὰ φαίνεται ὁ Θεὸς ἔχει κλειστεῖ,
βαθειὰ στοὺς οὐρανούς του, κι' ἐλαθέφτη.

Κι' εἶπανε πῶς - Δὲ γίνετ' ὁ ἀγαθός,
ν' ἀφίνει νὰ μαδιέται καὶ νὰ σβύνει
μέσα στ' ἀγκάθια, τ' ἄθλια, ἔτσι ὁ ἀνθός.
Καὶ καρτεροῦν μιὰ θεία Δικαιοσύνη...,.

Καὶ καρτεροῦν καὶ περιμένουν οἱ πιστοὶ
νὰ δοῦν τὸν κεραυνὸ τόν παντοκάφτη
τῆς δέησης, ποὺ θὲν νὰ εἰσακουστεῖ.
Μάταια ὅμως! δὲν βροντᾶ, μήτε κι' ἀστράφτει·

Κώστας Στεργιόπουλος

ΚΑΠΟΙΑ ΑΚΡΟΓΙΑΛΙΑ ΝΕΚΡΑ

Εἶναι κάποια ἀκρογιάλια νεκρά,
κάποιες ἀκτὲς
ἐρημικές,
δίχως γλάρων σκιὲς
καὶ παφλασμῶν μουσικές..
Καταραμένα ἀκρογιάλια.

Δὲν ἀκούγοντ' ἐκεῖ
τραγούδια γλυκὰ κοριτσιῶν,
ἀλαλητὰ παιδικῶν παιγνιδιῶν
δὲν ἀκούγοντ' ἐκεῖ..
Εἶναι κάποια ἀκρογιάλια νεκρά.

Κάπου-κάπου
ὑποψίες γαλάζιων καπνῶν
φαίνονται πέρα μακρυά, ποὺ περνᾶνε
σὰν ὄνειρα·
φεύγουν καὶ πᾶνε...

Εἶναι κάποια ἀκρογιάλια νεκρὰ ..,

Στέφανος Μπολέτσης

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΜΑΣ ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ

ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

Τοῦ κ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Πολὺ νωρὶς ὁ Κώστας Χατζόπουλος κατάλαβε τὴ σημασία, ποὺ ἔχει ἡ μορφὴ σιὸ ἔργο τῆς Τέχνης. Τὸ ὕφος, ποὺ τὸν ἀπασχόλησε ἀπὸ τὶς πρῶτες ἀφηγηματικές του προσπάθειες, («Ἀγάπη στὸ χωριό») τὸν βασάνιζε στὶς τελευταῖες του διηγηματικὲς ἐπιτεύξεις (Φθινόπωρο). Μὲ πλάϊ στὸ ὕφος ἀναζητοῦσε ἕνα περιεχόμενο, κυνηγοῦσε ἕνα ἰδανικό, ἤθελε νὰ γίνῃ ὁ ἀπόστολος μιᾶς ἀρχῆς. Κι' ἔγινε, γιὰ ἕνα διάστημα, σοσιαλιστής, πίστεψε μάλιστα, πῶς ἡ ἀν πραγματικὰ σοσιαλιστής, παρ' ὅλον ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ ἀντιπροσωπεύανε τότε στὸν τόπο μας τοὺς διαφόρους προοδευτισμοὺς, τοῦ κινούσανε τὴν ἀηδία, καὶ δὲ δυσκολεύθηκε νὰ τοὺς σατυρίσῃ ('Υπεράνθρωπος).

Ὁ Χατζόπουλος βοῆκε τὸ διήγημα σιὴν τελευταία του περίοδο τῆς ἠθογραφίας, Κι' εἶν' ἀλήθεια πῶς διατήρησε τὸ ἠθογραφικό χρῶμα, σ' ὅλα σχεδὸν τὰ ἔργα του, μὲ κάποιο φόβο στὴν ἀρχή, νὰ δώσῃ μιὰ πλατύτερη ἑρμηνεία, στὶς ἐκδηλώσεις τῆς στενῆς καὶ μαραζιάρικης ζωῆς τοῦ χωριοῦ. Ὁ φόβος αὐτὸς φαίνεται καθαρὰ στὴν «Ἀγάπη στὸ χωριὸ», στὴ νουβέλλα αὐτὴ ποὺ δίνει μιὰ ὑποτυπώδικη ἰδέα τῆς διηγηματογραφικῆς ἰδιοφυΐας τοῦ Χατζόπουλου. Στὸν «Πύργο τοῦ Ἀκροπόταμου» ὅμως ὁ Χατζόπουλος ἀναμοχλεύει τό πρόβλημα τοῦ γάμου, ἀπὸ τὴν κοινωνική του πλευρὰ—τὸ ἀσθματικὸ κυνῆγι τοῦ γαμπροῦ Δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ τὴν αἴτηση τοῦ περιττοῦ στὸν «Πύργο τοῦ Ἀκροπόταμου» ὁ Χατζόπουλος.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ «Πύργου τοῦ Ἀκροπόταμου» εἶναι περισσότερο ἀρχιτεκτονικὴ μυθιστορήματος παρὰ διηγήματος—ὑπάρχουν σ' αὐτὴ διαδοχικοὶ σταθμοί, ὅπως καὶ στὸν «Μοσκὼβ Σελὴμ» τοῦ Βιζυηνοῦ. Ἡ Φρόσω, ἡ Κοῦλα κι' ἡ Μαρῶ (οἱ τρεῖς κόρες τοῦ πρώην ἐπάρχου Θωμᾶ Κρανιᾶ) εἶναι τὰ σιωπηλά τὰ μοιραῖα θύματα μιᾶς στενόκαρδης καὶ συμβατικῆς ἠθικῆς. Ὅσο περνᾶνε τὰ χρόνια, ἡ ἀναζήτηση τοῦ «συντρόφου τῆς ζωῆς» —ὁποιοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι, φτάνει νὰ ἐκπληρωθῇ ὁ κοινωνικὸς τύπος—γίνεται ἀγωνιώδικη Μὲ ἄλλα λόγια, οἱ τρεῖς ἡρωΐδες τοῦ «Πύργου τοῦ Ἀκροπόταμου» ἐνδιαφέρονται νὰ στεφανωθοῦνε ὅπως—ὅπως ἕναν ἄντρα—ἕναν ἄντρα, γιὰ τὰ μάτια τοῦ κόσμου, ἔστω καὶ ἀνάπηρο σωματικὰ ἢ ψυχικά, γιατὶ ἂν ὑποτεθῇ, πῶς ἀργότερα βρεθοῦνε στὴν ἀνάγκη νὰ τόν χωρίσσυνε, δὲ θὰ «σκοτισθοῦνε» πολὺ γι' αὐτὸ, ἀφοῦ ὁ τίτλος τῆς «χήρας» εἶναι κοινωνικὸς τίτλος, ἐνῷ τῆς γεροντοκόρης εἶναι μομφή, κοινωνικὴ καταφρόνια.

Ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ «Πύργου τοῦ Ἀκροπόταμου» παρελαύνουν οἱ «ἑκάστοτε ὑποψήφιοι γαμπροὶ» τῶν τριῶν θυγατέρων τοῦ Θωμᾶ Κρανιᾶ: συντοπίτες τῶν κοριτσιῶν ἢ περαστικοί, ἀπὸ τὸν τόπο ὑπάλληλοι, στρατιωτικοὶ κλπ. Καὶ παρελαύνουνε ἄλλοτε μὲ τὴν πρώτη ἐρωτικὴ ὁρμητικότητα, ποὺ κρύβεται πίσω ἀπὸ ἕνα πρωτόγονο ἰδανισμὸ κι' ἄλλοτε μὲ τὴν ὠμότητα, ποὺ τοὺς ξυπνάει ἡ βεβαιότητα, ὅτι οἱ τρεῖς ὀρφανὲς εἶναι «πρόθυμες» καὶ «βολικὲς» γιατὶ ἡ οἰκονομικὴ καχεξία ἄρχισε νὰ τὶς μαστίζει κι' ἀναγκάζονται νὰ ξενοδουλεύουνε. Ὁ ψυχικὸς καὶ ὁ σωματικὸς ξεπεσμὸς τῶν τριῶν κοριτσιῶν ἔχει ἀρχίσει πιὰ καὶ ὁ Χατζόπουλος, δειλιάζοντας νὰ δώσῃ μιὰ πλατύτερη ἑρμηνεία, στὸ κοινωνικὸ αὐτὸ πρόβλημα, ἀποδίδει τὴν πτώση τῶν τριῶν θυγατέρων τοῦ Θωμᾶ Κρανιᾶ, στὸν ξεπεσμό, σὲ μοιρολατρικὰ περισσότερο αἴτια.

Ἡ ἐπιμονή του ὅμως σὲ μιὰ πληθώρα λεπτομερειῶν ξένων πρὸς τὴν κεντρικὴ γραμμὴ τοῦ ἔργου κι' ἀκόμη ξένων πρὸς τὴν ὑποβλητικὴ ζωγραφικότητα, ποὺ ἐλίσσεται τόσο μαεστρικά, στὸ «Φθινόπωρο» βαραίνει τὴ συμμετρία τοῦ ἔργου, τὴν κάνει θεματογραφική.

* * *

Ἕνας ὡρισμένος κύκλος ἀνθρώπων, ποὺ μὲ τὴν ἀνωριμότητά τοτς, μὲ τὴν ἡμιμάθειά τους καὶ μὲ τοὺς ἀκαίρους θαυμασμούς του, ἔκαμε τὸ ἔδαφος πρόσφορο στὸν ἀρριβισμό, χρησίμευσε γιὰ τὸν Χατζόπουλο, γιὰ βάση τῆς σατυρικῆς του νουβέλλας: ὁ «Ὑπεράνθρωπος». Ὁ κακοχωνεμένος νιτσεϊσμὸς ἐξ ἄλλου διεύρυνε τὸ θεωρητικὸ πλαίσιο τοῦ «Ὑπερανθρώπου» Μέσα στὴν περοέκταση ὅμως τῶν νέων ὁριζόντων ποὺ ἀποκαλύπτει στὸ ἔργο του αὐτό, ὁ Χατζόπουλος δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τὸ γραφικώτατο ἑλληνικὸν περιβάλλον, ποὺ τὴν οὐσιαστικὴ σύνθεσή του δὲν ἀλλοιώνει οὔτε ὁ νιτσεϊσμὸς τοῦ ἥρωα τοῦ «Ὑπερανθρώπου» οὔτε οἱ λογῆς καὶ ἀναφομοίωτες προοδευτικὲς ἰδέες, ποὺ μ' αὐτὲς ἐμφανίζεται, διασαλπίζοντας μιὰ ἀνύπαρχτη ἀνωτερότητα, ὁ Νίκος Γκάβρας. Χαρακτηριστικὴ σκηνὴ τοῦ «Ὑπερανθρώπου», χαρακτηριστικὴ γιὰ τὴν καυστικότητά της, εἶναι ἡ σκηνὴ, ποὺ ὁ δραματογράφος Θέμος Φλοῖσβος διαβάζει στὸ φιλολογικὸ κύκλο τοῦ καφενείου, μὲ τὴν ψηλὴ λεύκα (πρόκειται γιὰ τὸ παλιὸ φιλολογικὸ καφενεῖο τῆς Δεξαμενῆς) ἕνα ἔργο του.

Σκιτσάροντας τὸ δραματογράφο ὁ Χατζόπουλος γράφει:

«Μαῦρος, ξεραγκιανός, μὲ ὀρθὰ μαλλιὰ καὶ γουρλωμένα μάτια. Στὰ μάγουλά του κρεμότανε ἀρηὸ τὸ πρῶτο χνοῦδι, ὁ λαιμός του ξέβγαινε λιγνός, καμπυλωτὸς ἀπάνω ἀπὸ μιὰ στενὴ λουρίδα, ποὺ φαινότανε στὴ θέση τοῦ κολλάρου, δεμένη μπροστὰ μ' ἕνα τρίχινο σκοινί, γιὰ λαιμοδέτη καὶ στὰ δάχτυλά του, ποὺ τρέμανε νευρικά, κρατώντας τὸ χειρόγραφο, τὰ νύχια μαυρίζανε μελανότερα ἀπὸ τὰ μάτια του. Ἡ φωνή του, πότε βαρειὰ σὰ μπουμπουνητό, πότε βαθειὰ σὰ νάρχότανε ἀπὸ ἄλλον κόσμο. Φυσικὰ

ἀπὸ τὴ μέση καθὼς τὸ ἄκουσα (τὸ δράμα) μοῦ ἦταν ἀδύνατο νὰ μπῶ στὸ νόημα τοῦ ἔργου. Τὸ μόνο ποὺ κατάλαβα εἶναι πὼς ἤτανε σὲ στίχους, πότε κοντούς, πότε μακρυούς, ἄλλοῦ μὲ ρίμες, ἄλλοῦ δίχως. Μοῦ φάνηκε, πώς παιζότανε ἀνάμεσα οὐρανοῦ καὶ γῆς, νυχτιᾶς καὶ μέρας, τὴν ὥρα ποὺ χτυπᾶ τὴν πόρτα τοῦ π ν ε μ ά τ ο υ (1) ὁ θάνατος, ποὺ παλεύει ἡ ἀθανασία μὲ τὴ φθορά. Ἤρωάς του ἦταν ἡ ψυχὴ τοῦ σύμπαντος. Ἀπὸ τ' ἄλλα πρόσωπα δεν μπόρεσα νὰ κρατήσω λογαριασμό. Ἡ Ἑλένη καὶ ὁ Σενέκας παίζανε μεγάλο μέρος. Δαιμόνοι καὶ δρακόντοι, στοιχειὰ καὶ νεραΐδες, ἐωσφόροι καὶ κατσίβελοι, ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ Ρούθ, ἡ Εὔα, ὁ Φοῖβος, ὁ Ἅγιος Πολύκαρπος, ἡ Δήμητρα, ὁ Ἀχιλλέας, ὁ Προμηθέας, ὁ Κολοκοτρώνης καυγαδιζανε στὸν κῆπο τῆς Ἀμίντας, ἀνίσως δὲ γελιοῦμαι ὁ Ἄριελ εἶχε ἐρωτικὸ συναπάντημα μὲ τὴν Ἥρώ, ὁ Μωάμεθ μονομάχησε μὲ τὸν Διγενῆ Ἀκρίτα, ἡ Ἀρέθουσα ἡ Ἀρεθοῦσα σκότωσε τὸν Καστορα, γελασε τὸν Πολύφημο, ἔφυγε μὲ τὸν Καρλομάγνο, ἡ Κασάντρα τραγούδησε ἕνα πεοιμιστικὸ σονέτο, δίχως ρίμες, τὰ δέντρα τῆς ἀπαντήσανε μὲ θυμό, σὲ ὁμηρικὸ ἑξάμετρο, τέλος κάποιος Καβαλκάντης, ἱππότης ἢ ἡμίθεος δὲν καταλαβα, ἔκλεισε τὸ δράμα, μ' ἕνα πανθεϊστικὸ μονόλογο».

***

Στίς διακυμάνσεις τῆς πνευματικῆς του ζωῆς, ὁ Κώστας Χατζόπουλος εἶδε σχεδὸν πάντα, μὲ μεγεθυντικὸ φακό, τὶς γελοιότητες καὶ τὶς ὑπερβολὲς ὡρισμένων φιλολογικῶν κύκλων τῆς ἐποχῆς του. Σατυρίζοντάς τες μάλιστα, στὸ διηγηματογραφικὸ ἔργο του («Ὑπεραν̓θρωπος») καὶ δημιουργώντας ἐπεισόδια, καταμεσῆς σὲ κεντρικοὺς δρόμους, μὲ συναδέλφους του (ὅπως μὲ τὸν ἰδρυτὴ τοῦ «Νουμᾶ») θέλησε νὰ τοποθετήση τὸν ἑαυτό του στὰ πλαίσια μιᾶς διανοητικῆς αἰθρίας κι' ἀργότερα ἑνὸς συνειδητοποιημένου συντηρητισμοῦ, ἐν̓ῷ ἄφησε ἔτσι νὰ φανῇ ἡ ἐριστικὴ του διαθεση. Γι' αὐτὸ ἂν ἡ λυρικές του διαι χύσεις εἶναι ὁλότελα ἀνόθευτες, τὰ σατυρικά του βελη πέφταιε ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, στρέφονται περισσότερο στὸ ἀποτέλεσμα παρὰ στὴν αἰτία.

***

Ἡ καλλιτεχνικὴ δημιουργία ὅμως τοῦ Χατζόπουλου ἀρχ ζει πραγματικά, μὲ τὴ διηγηματικὴ συλλογή του: «Τάσω, στὸ σκοτάδι» (2) καὶ ὁλοκληρώνε ται μὲ τὸ «Φθινόπωρο» (3) «Τὸ ἀπελέκητο κουτσουρο τῆς δημοτικῆς γίνεται στὰ χέρια τοῦ Χατζόπουλου πινέλο μαγικό, ἱκανὸ καὶ γιὰ τὴ λεπτότερη γραμμὴ καὶ γιὰ τὸ ἐλαφρότερο χρῶμα τοῦ μέσα καὶ τοῦ ἔξω κόσμου» ἔγραψε ὁ κ. Σπ. Μελᾶς ὅταν ἐλυκλοφόρησε ἡ διηγηματικὴ συλλογὴ τοῦ Χατζόπουλου (4) Καὶ πιὸ κάτω: «Ἡ ἐκτέλεση δὲν ἔχει τὴν ὅμοιά της σ' ὅ,τι γνωρίσαμε ὡς τώρα σχετικὸ, στὰ ρωμέϊκα γραψίματα. Ὁ μῦθος ξετυλίγεται ἀβίαστα, πάνω σ' ἕνα σχέδιο ἀρχιτεκτονικο, σωφὰ ζυγισμένο, λεπτολογημένο καὶ στὰ παραμικρότερα καθέκαστα».

Σιὴν «Τάσω», στὸ «Φθινοπωρο» καὶ στὴν «Ἀνιώ» (5) ποὺ μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ σὰν συνέχεια τῆς «Ταοως», ὑπαρχει μιὰ ὑπέρλαμπρη καὶ πλούσια ἀφθονία ζωγραφικότητας, ἀντλημένης ἀπὸ τὴ δαψιλῆ ἑλληνικὴ φύση, ζωγραφικότητας ὄχι ἁπλὰ διακοσμητικῆς, ἀλλὰ συνειδητῆς. Πρωτεϊκὸς, ἀσύλληπτος σὲ ἰριδισμούς, ὅλος εὐλυγισιά, μὰ καὶ φραστικὴ δυναμικότητα, ὁ διηγηματογράφος τῆς «Τάσως», δίνει πλατύτερα ὅρια στὴ φλωμπερικὴ μέθοδο καὶ ἑλληνικότητα, θὰ ἔλεγα. Πράγματικὰ ὁ Χατζόπουλος ἔστησε καθρέφτη κρουσταλλένιο ἀγνάντια στὴν ἑλληνικὴ φύση. Γι' αὐτὸ ἡ ψυχικὴ βαρυθυμιά, ὁ κάποιος μελοδραματισμός, στὴ λύση τοῦ «Φθινόπωρου» δὲν πρέπει ν' ἀποδυθῇ, ὅπως ἰσχυρίστηκαν μερικοὶ ἐπικριτὲς τοῦ Χατζόπουλου, σὲ νοσηρότητα, ἀλλὰ στὴ γοητεία ποὺ ἐξάσκησε σ' αὐτὸν ὁ Γκιέγκερσταμ, μὲ τὸ «Βιβλίο τοῦ μικροῦ ἀδερφοῦ». Ἐξ ἄλλου ἡ φωτόχρη διάθεση τοῦ Χατζόπουλου καθρεφτίζεται καὶ σ' αὐτὸ ἀκόμα τὸ «Φθινόπωρο», ὅπως:

«Ὁ Στέφανος θυμᾶται τώρα, πὼς ἔπειτα ἦρθε τὸ φθινόπωρο μὲ μέρες στὴ σειρὰ ἀσυννέφιαστες. χλιαρὲς ἀπάνεμες. Οἱ λόφοι ἅπλωναν βιολέτινοι μὲ ἀνθισμένα ρείκια στὶς πλαγιές, πέρα οἱ γιαλοί, ἄλλοῦ μενεξεδένιοι, ἄλλοῦ τριανταφυλλοί, οἱ βράχοι σὲ σχήματα, ποὺ ἄλλαζαν παράξενα κάθε στιγμὴ κρεμιόσταν σὰν ἀνάεροι στὰ νερά, οἱ ἀμμουδιὲς χρυσοφεγγίζαν κάτω σὰν παρδαλᾶ πανιά, ἁπλωμένα στὸ ἀκρογιάλι. Ἕνα φῶς ἁπαλὸ καὶ διάφανο, ποὺ ἐμοιαζε σὰ νὰ ἦταν καθρέφτισμα κάτι τὶς ἄὔλου, ἔτρεμε στὸν ἀέρα καὶ στὴ γῆ».

Ὅπως ὅλο τὸ ἄλλο διηγηματικὸ ἔργο τοῦ Χατζόπουλου, ἔτσι καὶ τὸ «Φθινόπωρο» κινεῖται μέσα στὸν ἑλληνικὸν ὁριζοντα. Ἡ καλλιεργημένη ποιητικὴ ἐνόραση τοῦ συγγραφέα τοῦ «Φθινόπωρου» εἶναι ὑποδειγματική. Ἂν τώρα ὁ Χατζόπουλος δὲν κατα φερε νὰ δώσῃ δειγματα τοῦ συγκερασμοῦ τῆς μορφῆς καὶ τοῦ ὕφους, μὲ τὴ σύλληψη ὠλοκληρωμένων ἀνθρωπίνων μορφῶν καὶ μὲ πλουσιώτερο ἰδεολογικὸ περιεχόμενο, τὴν προσπάθειά του αὐτὴ θέλω νὰ πιστεύω, πὼς τὴν ἔκοψε ὁ πρόωρος θάνατός του. Χαρακτηριστικὸ φανέρωμα ὡς τόσο τῆς ποιητικῆς ἐμπειρίας τοῦ Χατζόπουλου, τοῦ αἰσθητικοῦ του «πιστεύω» μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ καὶ τὸ ἀκόλουθο ἀπόσπασμα, ἀπὸ τὴν κριτική του, γιὰ τοὺς «Βωμοὺς» τοῦ Παλαμᾶ, ποὺ δημοσιευθηκε στὴν Ἐφημερίδα «Νέα Ἑλλάς» (1).

« Εἶν' ἀλήθεια, γράφει, πὼς μερικοὶ ποιηταί, νεώτεροι τοῦ Παλαμᾶ, κατώρθωσαν μιὰ στιγμὴ νὰ δώσουν ἁρμονικωτέραν ἔκφρασιν καὶ καθαρωτέραν γραμμὴν στὰ δημιουγήματά τους. Ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ἐχαρακτήρισε ἦταν τὸ συγκρατημένο, τὸ σύντομο καὶ ἀποκρυσταλλωμένο σε τεχνικωτέρα μορφή. Τὸ ψιθύρισμά τους ταράζει τὸν ἀέρα πιὸ ἤρεμα καὶ πιὸ μελωδικά. Ἡ εἰκόνα τους πιὸ διαλεγμένη, τὸ χρῶμά τσυς πιὸ διάφανο, ὁ ἦχος μαλακώτερος».

***

Ἡ προοπτικὴ αὐτὴ τῆς Τέχνης, ποὺ πλούτισε, ὅπως εἶπα, μὲ ὑποδειγματικά, μορφολογικά, ἔργα τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία: («Τάσω», «Φθινόπωρο», «Ἀννιώ») δικαιολογεῖ κάπως τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Χατζόπουλος, ἀπὸ λόγους ἰδιοσυγκρασίας, δὲν παρουσίασε μὲ τὸ ἔργο του, προβλήματα ἀτομικῆς ἢ ὁμαδικῆς ζωῆς, οὔτε κἂν ζήτησε νὰ ἐντοπισθῇ σ' αὐτα, ἀλλά, μὲ τὴν ἀλάθευτη παρατηρητικότητά του, καθρέφτισε πιστά, ψυχολογικά φαινόμενα, ὑψώνοντας τὸ λαϊκὸ ἑλληνικὸ λόγο στὴν περιοχὴ τῆς ὑποδειγματικῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας.

ΑΔ. Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ

(1) Ἡ λέξη εἶναι ὑπογραμμισμένη ἀπὸ τὸν Χατζόπουλο, δεῖγμα τῆς ἀποστροφῆς του πρὸς τὶς ἀψυχολόγητες ὑπερβολες τῆς «πεποιημενης» δημοτικῆς.

(2) Τυπ. «Ἑστία» 1916.

(3) Τυπ. «Ἑστία» 1917.

(4) «Ἑλληνικὰ Χρονικά» 1 Μαΐου 1916.

(5) Ἔκοοση Ἐλευθερουδάκη 1928

(1) 14 Ἰανουαρίου 1916.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΠΑΛΗΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

Ὑπὸ ΔΗΜ ΑΛ. ΓΕΡΟΝΤΑ

Γκρεμίζουν τῆς Ἀθήνας τὰ κονάκια,
Χτίζουν παλάτια μ'ὁλόχρυσα σκαλιά,
Χαλᾶνε ὅλα τὰ στενὰ σοκάκια
Καὶ σένα σὲ γκρεμίζουνε πλιὰ ...

Μ' αὐτοὺς τοὺς λυπητεροὺς καὶ θλιβεροὺς στίχους ἀποχαιρετίζει ὁ ποιητὴς τὸ τέλος τῆς παληᾶς Ἀθήνας, τῆς Ἀθήνας ἐκείνης, πούνοιωθε πιότερο ἀπὸ σήμερα τὴν ὀμορφιὰ τῆς ζωῆς, ποὺ ἀπελάμβανε μ' ὁλοκληρωμένο αἴσθημο τὸ ρωμαντισμὸ τῆς ἐποχῆς, τῆς Ἀθήνας ποῦχε ἀκόμα τὸ δικό της χρῶμα, τὴ δική της πνοή, τὴ δική της διάθεσι, τὴ δική της, ἂν θέλετε, ἔκφρασι.

Γιὰ νὰ ἐκτιμήσουμε ὅμως καλύτερα τὴν ὀμορφιά, τὴν ἀξία καὶ τὸ νόημα τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ τοῦ τραγουδιοῦ καὶ νὰ τὸ νοιώσουμε πιὸ καθολικά, νὰ ζήσουμε πιὸ ξεκούραστα τὴν ἀγνὴ του διάθεσι, πρέπει ὅλοι μας γιὰ λίγο νὰ ξεφύγουμε κάπως ἀπὸ τὴν σημερινὴ Ἀθήνα, ἀπὸ τὴν ἐπιδρασι τῶν κρόιων της ἀπο τὸ βάρος τῆς πεζότητάς της, ἀπὸ τοὺς συλλογισμοὺς καὶ ὑπολογισμοὺς τῆς μαύρης καὶ τῆς ἄσπρης ἀγορᾶς. Κι' ἔτσι ψυχικὰ μεταφερμένοι στὰ ὅρια μιᾶς ἄλλης ἐποχῆς, νοιώθοντας τότε μόνον τὴν ὡραιότητά της, θὰ καταλάβουμε τὴν λεπτὴ καὶ ἐξιδανικευμένη ὀμορφιὰ τοῦ τραγουδιοῦ αὐτοῦ. Γιατὶ ἡ ὀμορφιά του κατ' ἀνάγκην εἶναι βγαλμένη μέσα ἀπὸ τὴν ὀμορφιὰ τῆς ζωῆς ἐκείνης καὶ ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν νοοτροπία τῶν ἀνθρώπων της, Δὲν θέλουμε βέβαια νὰ ὑποστηρίξουμε πῶς τότε ὅλα ἦταν περίφημα· γιατὶ καὶ τὸ νερὸ ἔλειπε καὶ ἡ λησταῖες ὑπῆρχαν (μὲ τὴ διαφορὰ πῶς γινόντουσαν μόνον στὰ βουνά) καὶ ἡ σκόνη—ἡ χρυσῆ σκόνη τῆς Ἀθήνας—περίσσευε, καὶ τὸ χειρότερο, οἱ φιλολογικοὶ καυγάδες καὶ τότε ἔδιναν καὶ ἔπαιρναν. Εἶχεν ὅμως ἕνα μεγάλο προτέρημα ἡ τότε Ἀθηναϊκὴ κοινωνία· σ' αὐτὴ κυριαρχοῦσε ἀκόμα τὸ Ἑλληνικὸ χρῶμα καὶ ξεχώριζαν, σὲ μεγάλο βαθμὸ, οἱ τοπικὲς συνήθειες καὶ τὰ τοπικὰ ἔθιμα. Ἡ Δύσι δὲν εἶχεν ἁπλώσει ὁλόκληρη τὴν ἐπίδρασή της ἀπάνω μας καὶ δὲν εἶχε μπεῖ στὴ ζωή μας.

Ἂν γυρίσουμε στὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου τοῦ πρώτου, ἕνα χαρακτηριστικὸ δεῖγμα θὰ μᾶς ἐπηρεάσει γιὰ νὰ σχηματίσουμε τὴν πρώτη ἐντύπωσι. Ἡ φουστανέλλα· αὐτὴ, σὰν καθημερινὸ ἔνδυμα ἔχει τὴν θέσι της. Μὲ τὸν καιρὸ ὅμως φαίνεται πῶς ξεπέφτει, μιὰ δὲ ἐφημερίδα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἡ «Ταχύπτερος Φήμη», πρωτοστατεῖ στὸν ξεπεσμό της καὶ πληροφορεῖ τοὺς ἀναγνῶστες της μὲ χαρά: «Εὐχαρίστως ἀναγγέλλομεν, ὅτι ἐφραγκοφόρεσαν οἱ ἐξῆς συμπολῖται μας, τοὺς ὁποίους εὐχόμεθα νὰ μιμηθοῦν καὶ ἄλλοι: Μικέλης Καλλιφρονᾶς, Παναγῆς Χωματιανὸς, καὶ Λεωνίδας Μπουρνάζος».

Στὴ φουστανελλοφορεμένη ἀκόμα αὐτὴ κοινωνία, ἦταν φυσικό, οἱ πολῖτες της νὰ ζοῦν σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα ποὺ ἤτανε ἠλεκτρισμένη ἀπὸ ἱπποτισμὸ σχεδὸν ἐπιτρέπονται ἡ μονομαχίες καὶ ἔτσι ἡ προσβολὴ τῆς τιμῆς βρίσκει τὴν ἱκανοποίησί της ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν χλιαρὴ θέμιδα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἀνδρικὰ ὅπλα. Καὶ ἐν τούτοις ἡ ζωή μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ, πῶς εἶναι εἰρηνική· γιατί πόλεμοι γενικοί—ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἄτυχο τοῦ 97—δὲν ταράσσουν τὸ Ἔθνος.

Ἡ ἐπαναστάσεις εἶναι τώρα πολὺ ἀραιές, ὕστερα ἀπὸ τὸ 78 ποὺ ἐτάραξαν τὴν προηγούμενη Ὀθωνικὴ περίοδο. Ἡ βιομηχανία εἶναι πρωτόγονη καὶ ἀσκεῖται μὲ τὴ μορφὴ τῆς βιοτεχνίας· ἔτσι ζητήματα ἀπεργιῶν, ἡμερομισθίων, ὡρῶν ἐργασίας δὲν ἀπασχολοῦν κανένα. Καὶ ἄλλα ὅμως ζωντανὰ καὶ ἄμεσα προβλήματα δὲν ἀναμοχλεύουν τὰ πάθη, καὶ δὲν ταράσσουν τὴν ψυχικὴ διάθεσι τῶν ἀνθρώπων. Ὑπάρχει ἕνα μεγάλο περιθώριο στὴ ζωὴ τῶν πολιτῶν γιὰ νὰ κατατρίβωνται μὲ ζητήματα τέτοια, ποὺ ἴσως σήμερα νὰ μᾶς προκαλοῦσαν τὸ γέλοιο ἢ καὶ τὸν οἶκτο ἀκόμα.

Τὰ καφενεῖα ἄλλως τε καὶ τότε ὑπεραρκοῦσαν γι' αὐτὸ τὸ σκοπό. Ἡ «Ὡραία Ἑλλὰς» καὶ τὸ «Καφενεῖο τῶν Γερόντων» τροβοῦν τὴν πιὸ ἐκλεκτὴ πελατεία. Κοντὰ σ' αὐτὰ διάφορα ἐπίσης καλὰ ζαχαροπλαστεῖα ἀπασχολοῦν — καὶ ἀπασχολοῦνται — ἀπὸ πολλοὺς θαμῶνες, Στὰ 1870—71 ἀνοίγουν καὶ τὰ δύο πρῶτα Καφωδεῖα, τὸ ἕνα κοντὰ στὸ «Σολωνεῖον» καὶ τὸ ἄλλο κατὰ τὸν «Ἰλισσὸ», γνωστὸ μὲ τὸ ὄνομα «Ἄντρον τῶν Νυμφῶν». Στὰ καφωδεῖα αὐτὰ διάφορες ξένες ἀρτίστες κάθε δράδυ χαλᾶνε τὸν κόσμο μὲ τὰ τραγούδια τους. Ἕνα τραγοῦδι μάλιστα, τονισμένο σ' ἑλληνικοὺς στίχους ἀπὸ τὸν Μόλες, τραγουδισμένο ἀπὸ δύο Ἰταλίδες ἀρτίστες, τὴν Ζοζεφίνα καὶ Παυλίνα, εἶχε μεγάλη διάδοσι τότε. Ἡ ἀρχή του ἤτανε ἔτσι:

Ἔλα στὴν ἀγκαλιά μου καὶ σφιχτὰ ν' ἀγκαλιαστοῦμε
καὶ γλυκὰ νὰ φιληθοῦμε σὰν πουλάκια στὰ κλαδιά»

Το τραγουδάκι αὐτὸ φαίνεται πὼς ἔκαψε τὶς φλογερὲς καρδιὲς τῶν νεαρῶν Ἀθηναίων. Καὶ ὁ χρονογράφος τῆς ἐποχῆς σημειώνει:

«Ἰδὲ ὁποίας φλόγας ἐκπέμπουσι τὰ ὄμματα καὶ ὁποῖοι παλμοὶ ταράσσουσι τὰς καρδίας τῶν ἀκροατῶν εἰς τοὺς στίχους τούτους, ὧν ἡ πραγματοποίησις ἐστὶν ἀδύνατος»·

Ἀδύνατος βέβαια, ἀφοῦ ἡ ἐπαφὴ τῶν δύο φύλων κρατιέται σὲ σεβαστὴ ἀπόστασι· ἔτσι ἀναγκαστικὰ πολλὲς φορὲς οἱ παληοὶ Ἀθηναῖοι ἤτανε ὑποχρεωμένοι νὰ καιροφυλακτοῦν καὶ νὰ περιμένουν πότε θὰ σταματήση κανένα ἁμάξι μὲ καμμιὰ ἐπιβάτιδα, γιὰ ν' ἀντικρύσουν τὸν ἀστράγαλό της, σὰν θ'

ἀνασήκωνε αὐτὴ λιγάκι τὴν φοῦστα της γιὰ νὰ κατεβῇ!

Ἀκόμα καὶ τὶς ἀποκρηὲς, ποὺ ἡ νεολαία ξεχυνότανε στοῦς δρόμους, ἀναζητοῦσε μὲ διαπεραστικὰ μάτια τοὺς ἐξῶστες τῶν σπιτιῶν, μήπως καὶ ἀντικρύσῃ κανένα παρθενικό βλέμμα ἢ κανένα χαμόγελο ποὺ μέσα του ἔκλειν—ποιὸς ξαίρει—χίλιες φανταστικὲς ὑποσχέσεις. Τί κρῖμα ὅμως γιὰ τοὺς νέους αὐτοὺς μπροστα ἀπὸ τὰ ἄβρα αὐτὰ πλασματάκια στέκονται—σαν ἄλλες γρηὲς Φρόσσαρ — οἱ μανάδες, φρουροὶ ἄγρυπνοι τῆς ἠθικῆς τῶν παιδιῶν τους,γραμμὲς ἀπόρθητες, ἐμπόδια στὴν πραγματοποίησι τῶν νεανικῶν ὀνείρων.

Δύσκολη, λοιπὸν, ἠἐπαφὴ τῶν δύο φύλων· χοροὶ ἄλλωστε δεν γινόντουσαν συχνὰ τότε. Ὁ μεγάλος χορὸς τοῦ Δημοτικοῦ Θεάτρου προκαλοῦσε κάθε χρόνο πολύ ἐνδιαφέρον καὶ μιλοῦσαν γι' αὐτὸν ἐπὶ ἡμέρες, σὰ νὰ ἐπρόκειτο γιὰ κανένα κοσμοϊστορικὸν γεγονός. Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ τοὺς ἀνακτορικοὺς χοροὺς ἐδίδοντο καὶ μερικοὶ ἰδιωτικοί, τρεῖς ἕως τέσσαρες τὸ χρόνο, συνήθιζαν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι σ' αὐτὲς τὶς περιστάσεις νὰ λένε «ὁ ἐφετεινὸς χειμῶνας ἤτανε εὔθυμος γιατὶ διασκεδάσαμε πολύ».

Σὲ τέτοια εἰδυλλιακὴ κοινωνία καὶ αὐτὸ ἀκόμα τὸ περήφανο καὶ ὑπομονητικὸ γαϊδουράκι ἀποτελοῦσε συμπλήρωμα ἀναγκαῖο καὶ τὸ πιὸ χρήσιμό της στολίδι. Ἰδιαιτέρας μάλιστα μνείας τὸ ἀξιωσαν περιηγηὲς καὶ διπλωμάτες τῆς φήμης τοῦ Τέκερμαν τοῦ Προὺστ, τοῦ Γρενιὲ καὶ τοῦ Λεμπέλ. Καὶ μαζὺ μ' αὐτό, τὰ ἁμαξάκια, μὲ τὰ δύο συνήθως ἄλογα, καὶ ὁ ἱπποσιδηρόδρομος ὑπῆρχαν σὰν τὰ μόνα μεταφορικὰ μέσα, ἀργοπορημενα βέβαια καὶ πανάθλια. Πῶς θέλετε λοιπὸν ὁ ρυθμὸς τῆς ζωῆς νὰ μὴν εἶναι ἀργός, νὰ μὴν εἶναι ἀτάραχος, νὰ μὴν εἶναι ξενεύριαστος, καὶ πῶς ἡ χαρούμενη ἐκδήλωσι, ἡ διασκέδασι, νὰ μὴν εἶναι ἀγνή καὶ ψυχικὰ πιὸ ἥσυχη;

Σὲ τέτοια συντηρητικὴ ἀκόμα κοινωνία, ποὺ μερικὰ ἀσήμαντα μικροεπεισόδια γινόντουσαν θέμα συζητήσεως, τρεφότανε ὁ Ἀθηναῖος πολίτης μὲ τὶς χίμαιρες καὶ τὰ ὄνειρα. Νὰ π. χ. τί μᾶς ἀναγγέλλει ἡ ἐφημερίδα «Ταχύπτερος Φήμη» γιὰ κάποιο κυριακάτικο ἀπόγευμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης: «Πῶς ἕνας ἄνθυπολοχαγὸς τοῦ Μηχανικοῦ καὶ ἕνας ἁπλὸς πολίτης θὰ ἀνύψωναν μεγάλο χάρτινο ἀετὸ ἀπὸ τὸ κωδωνοστάσιο τῆς Ἁγίας Εἰρήνης» καὶ—φυσικὰ—προσκαλοῦσε τοὺς ἀναγνῶστες της νὰ παρευρεθοῦν στὸ τερπνὸ αὐτὸ θέαμα.

Σ' αὐτὴν τὴν ἴδια κοινωνία, ὁ Διευθυντὴς τῆς Ἀσυνομίας παράθεσε κάποτε δεῖπνον πρὸς τιμὴν τριῶν Ὑπουργῶν καὶ ἡ ἐφημερίδα «Ἀθηνᾶ», ἀναφέροντας τὸ γεγονὸς αὐτό, ὑποσημειώνει μὲ θαυμασμὸ πῶς ἡ ὁλικὴ δαπάνη τοῦ δείπνου ἔφθασε τὶς πέντε δραχμὲς καὶ τριάντα λεπτά!

Αὐτῆς τῆς κοινωνίας,λοιπόν, ἡ ἐρωτικὴ ἐκδήλωσι, δηλαδὴ τὸ τραγοῦδι, ἀποτελοῦσε τὸ μοναδικὸ τρόπο τῆς ἐπικοινωνίας τῶν νεαρῶν ἐρωτευμένων· καὶ αὐτὸ δὲν ἤτανε τίποτα ἄλλο παρὰ ἡ ἔκφρασι, τὸ ἀπαύγασμα καὶ τὸ ἀναγκαῖο ξέσπασμα τῆς συστατικότητάς της.

Στὴ διαμόρφωσι, βέβαια, τοῦ Ἀθηναϊκοῦ τραγουδιοῦ συνέτεινε καὶ ἐπέδρασε πολὺ ἡ λεπτὴ πνοὴ τῆς Ἑπτανήσου, ποὺ ἐλεύθερη πιὰ ἐπικοινωνοῦσε ταχτικὰ μὲ τὴν καρδιὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν Ἀθήνα, καὶ ἔστελνε ἐδῶ, σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς πνευματικῆς ἐκδηλώσεως, τὰ πλούσια καὶ ὑπεράξια φῶτα της.

Πρὶν ἀπὸ τὴν καντάδα, στὴν Ἀθήνα, ὁ κακόηχος ἁμανές, μὲ τὶς ἀπαίσιες ἐκδηλώσεις τοῦ ἄχ! καὶ βάχ! εἶχε διαδοθῇ σ' ἕνα μεγάλο μέρος τῶν λαϊκῶν στρωμάτων. Ἔρχεται ὅμως ὁ καθάριος ἄνεμος ἀπὸ τὴν Ἑπτάνησο Καὶ εἶναι πραγματικὸς σίφουνας. Τὰ ἀνατρέπει ὅλα καὶ ὄχι μόνον αὐτό. Γίνεται αἰτία νὰ γεννηθῇ στὸν τόπο,ὥριμο πιὰ ἐντελῶς,τὸ νέο αὐτὸ εἶδος τῆς ἐρωτικῆς ἐκδηλώσεως, ἄγνωστο ὡς τότε σχεδὸν στὴν Ἀθήνα.

Ἂν λοιπὸν ἔχουν τὴν ἀξία τους τὰ τραγούδια τοῦ Σαμάρα, τοῦ Κόκκινου, τοῦ Ναπ. Λαμπελέτ,τοῦ Ροδίου καὶ τόσων ἄλλων, εἶναι πρῶτ' ἀπ' ὅλα γιατὶ ἔδιωξαν ἀπὸ τὸν τόπο τὸν ἁμανὲ καὶ τὸν ἀντικατέστησαν μὲ τραγούδια τῆς ἀγάπης καὶ τῆς χαρᾶς Καὶ τὰ τραγούδια αὐτὰ οἱ λογοτέχνες μας τὰ τροφοδοτοῦσαν μ' ἐνθουσιασμό. Οἱ στίχοι τοῦ Πολέμη προσαρμοζόντουσαν κολύτερα στὴ μουσικὴ αἰσθητική. Ἐπίσης τοῦ Κόκκου, τοῦ Λάμπρου Ἀστέρη τοῦ Δροσίνη, τοῦ Ρωγκαβῆ, τοῦ Καλαποθάκη, τοῦ Χριστοπούλου, τοῦ Τ. Ἀμπελᾶ, τοῦ Ζαχ. Παπαντωνίου. Μελωδοὶ καὶ στιχουργοὶ πρόσφεραν ἔτσι στὰ καναρίνια τῶν Ἀθηναϊκῶν δρόμων, τὸ ἀδιάκοπό τους κελάϊδισμα.

Μαζευόντουσαν, τὸ σούρουπο συνήθως, οἱ ἐρασιτέχνες τοῦ τραγουδιοῦ και μοιραζόντουσαν τὶς φωνὲς γιὰ νὰ τραγουδήσουν.

Μὲ τὴν κιθάρα στὸ χέρι, ἢ καὶ πολλὲς φορὲς χωρὶς αὐτή, οἱ τραγουδιστὲς τὸ ἔλεγαν ἀπὸ μακρυὰ τῆς πεντάμορφης τὸ τραγοῦδι. Καὶ ὅταν ἀντηχοῦσε στὰ στενὰ δρομάκια ἡ καντάδα, ἂν ἡ ὥρα δὲν ἤτανε περασμένη, ἔβγαινε ἡ γειτονιὰ ν' ἀκούσῃ τὴ μελωδικὴ αὐτὴν ἐκμυστήρευσι. Ἡ νεότης τραγουδοῦσε τότε καὶ τραγουδοῦσε ἑλληνικά

Ὁ Ρόδιος, ὁ ἀγέραστος αὐτὸς συνθέτης, τῆς ἀφιέρωσε μὲ τὴν γνωστή του μουσικὴ λεπτότητα, τὸ τραγοῦδι ἐκεῖνο, ποὺ ὅλοι μας τὸ γνωρίζουμε ἀπὸ τὰ μαθητικά μας χρόνια, τονισμένο σὲ στίχους τοῦ Δ. Κόκκου.

Νεότης καϋμένη, τραγούδα αἰώνια,
περνοῦνε τὰ χρόνια, διαβαίνεις καὶ σύ·
τραγούδα καὶ γελα, ποτὲ μὴ λυπᾶσαι
καὶ αἰώνια θὲ νᾶσαι, νεότης χρυσῆ.

Καμμιὰ φορὰ ὅμως, ἂν ἡ κόρη δὲν ξυπνοῦσε ἀπ' τὸ τραγοῦδι, ξυπνοῦσε ἡ γειτονιὰ ὁλοκληρη. Μ'αὐτὸ τὸν τρόπο καὶ ἂν ἡ ὥρα ἤτανε περασμένη, οἱ καντάδοροι γινόντουσαν πολλὲς φορὲς ἀντιπαθητικοὶ στοὺς πολίτες, τοὺς φιλήσυχους καὶ τοὺς μὴ ἐρωτευμένους.

Μὰ δὲν βαρυέστε ποιὸς μποροῦσε νὰ σταματήσῃ τὸ χείμαρρο τοῦ ἐρωτικοῦ ξεχειλίσματος; Ποιὸς μποροῦσε νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς παθητικοὺς αὐτοὺς ἐραστὲς νὰ μὴ διαλαλήσουν τὸν κρυφό τους καϋμὸ κάτω ἀπὸ τὸ παραθύρι τῆς κόρης;

Ξύπνα, προβαίνει
ροδοπλασμένη
χρυσῆ αὐγούλα ἀπ' τὸ βουνό·
ξύπνα, τὰ χείλη,
γλυκειά μου φίλη,
νὰ μοῦ δροσίσης μ' ἕνα φιλί.

τραγουδάει ὁ καντα δόρος· καὶ ἂν ξυπνοῦσε ἡ φίλη, τότε γιὰ λόγους φιλοτιμίας, ἔπρεπε οἱ θαυμαστὲς νὰ τῆς τραγουδήσουν ὅλε. τὶς γνωστὲς καὶ πιὸ καινούργιες σερενάτες.

Τὸ ἑλληνικὸ τραγοῦδι στὶς ὄμορφες ροῦγες τῆς Πλάκας καὶ κάτω ἀπ' τὰ μοσχομυρισμένα χαγιάτια της, σχεδὸν κάθε βράδυ σκορποῦσε γύρω τὴ μελωδική του φωνή.

Ἄλλωστε ἡ Πλάκα φημιζότανε γιὰ τοὺς πιὸ καλλίφωνους τραγουδιστές,ὅλους ἄξιους καὶ ἐκλεκτοὺς μαθητὲς τοῦ Στρουμπούλη. Δίκαια γι' αὐτὸ πῆρε τὴν ὀνομασία τῆς Σχολῆς τοῦ τραγουδιοῦ καὶ τῆς χιλιοτραγουδισμένης.

Ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ συμπαθητικὰ τραγούδια τοῦ Μαρτζώκη, ποὺ τὸ ἐτόνισε ὁ Πολυκράτης, σ' αὐτὴν καὶ ἀπὸ τοὺς Πλακιῶτες τραγουδιστὲς πρωτοεκτελέστηκε.

«Εἶναι στιγμὲς ποὺ ὁ δύστυχος τρελλαίνομαι γιὰ σένα
καὶ γέρνοντας στὸν ὦμο σου αἰσθάνομαι πῶς ζῶ.
Εἶναι στιγμὲς ποὺ ἀκίνητος μὲ μάτια δακρυσμένα
γιὰ μιὰ ματιά σου θᾶδινα καὶ κόσμο κι' οὐρανό.

Ἕνα τραγοῦδι τονισμένο ἀπὸ τοὺς νεώτερους καὶ ἄγνωστους συνεχιστὲς τοῦ Στρουμπούλη καὶ τοῦ Πορφυροπούλου, τοῦ Ξύντα, τοῦ Καρέρ, τοῦ Σαμάρα, τοῦ Ξανθοπούλου, τοῦ Ροδίου τοῦ Μακρῆ καὶ τοῦ Τσακασιάνου.

Ἀπὸ τοὺς συνθέτες αὐτούς, ὁ Πορφυρόπουλος ξεχώριζε, γιατὶ ἤτανε συγχρόνως ποιητής, συνθέτης καὶ περιπαθὴς τραγουδιστὴς ἀκόμα.

Μιὰ μάλιστα φορὰ ποὺ μὲ τὴν παρέα του τραγουδοῦσε σ' ἕνα στενοσόκακο τῆς Παληᾶς Ἀθήνας, κάποιος χωροφύλαξ τοὺς ἄκουσε καὶ τοὺς πλησιάζει γιὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξι. Τοὺς φτάνει ὅμως, ὅταν τὸ τραγοῦδι τελειώνει πιά, καὶ συγκινημένος ἀπὸ τὴν γοητευτική του μελωδία ξεχνάει γιὰ κείνη τὴν στιγμὴ τὰ καθήκοντά του καὶ ἀναφωνεῖ κι' αὐτὸς μὲ παθητικὸ τόνο: «τραγουδῆστε το ἀκόμα μιὰ φορά,βρὲ παιδιά, καὶ ἂς πᾶμε ὅλοι μαζὺ μέσα»!

Τριγυρνῶντας κάτω ἀπὸ τὰ λιγοστά, μισόθαμπα δημοτικὰ φῶτα τῆς μικρῆς πόλης, ὁ ἄγνωστος τραγουδιστὴς φυλαγεται ἔτσι ἀτὸ τὰ ἀδιάκριτα μάτια τοῦ κόσμου. Δὲν εἶναι βέβαια μόνος, ἔχει καὶ τὴν παρέα του.

Καὶ ἔξαφνα μέσα στὴν ἡσυχία τῆς νύχτας, τὴν ὥρα ποὺ πάνω ἀπὸ τὰ χαλάσματα τοῦ Κάστρου ἡ διαπεραστικὴ φωνὴ τῆς κουκουβάγιας στέλνει τὸ χαιρετισμό της στὴν Ἀθήνα, κάτω στὴν πόλι, ὁ τραγουδιστὴς στέλνει καὶ αὐτὸς τὸ χαιρετισμό του στὴν καλή του. Καὶ ἡ μελωδία τοῦ Κοκκίνου ἀντηχεῖ καὶ πάλι.

Τ' ὄνειρό μου εἶσαι σύ,
μ' ἐσὲ θέλω νὰ ζήσω
κι' ἐπιθυμῶ στὰ στήθη σου
τὰ μάτια μου νὰ κλείσω...

Μὲ τὸν ἁγνὸ αὐτὸν τρόπο, μὲ τὴν λυρικὴ πνοή, μὲ τὸ ξέχειλο αἴσθημα ἐκφράζει ὁ νέος τὸν ἔρωτά του στὴν ὡραία. Καὶ τὸ ἀντάλλαγμα, στὴν ἐρωτικὴ αὐτὴν ἐξομολόγησι, εἶναι, τὸ λιγώτερο, τὸ ἄνοιγμα μιᾶς γρίλλιας, τὸ πιὸ πολύ, τὸ πέταγμα ἴσως ἑνὸς κόκκινου τριαντάφυλλου,κόκκινου σὰν τὴν ἀγνὴν ντροπὴ τῆς κόρης. Στέκει αὐτὴ μέσα ἀπὸ τὰ κουφώματα, συγκινημένη ἀπὸ τὸ πρῶτο της ἐρωτικὸ σκίρτημα, καὶ δὲν ἔχει τώρα κοντά της τὴ ρόκα γιὰ νὰ πλέξῃ. Στὴ φαντασία της πλέκει τὰ γλυκὰ ὄνειρά της.

Ἀγρυπνῶ τὴν ὡρα, ποὺ γλυκοφιλιοῦνται
τ' ἄστρα ζηλευτά,
ἀγρυπνῶ τὴν ὥρα ποὺ γλυκοκοιμοῦνται
τὰ ματάκια αὐτά....

τῆς ὑπενθυμίζει ὁ ἐραστὴς, καὶ φεύγει, σὰν τὸ ἀποδημητικὸ πουλί, γιὰ ν' ἄρθῃ ὅμως ξανὰ τὸ ἄλλο βράδυ νὰ συνεχίσῃ τὴ γλυκειά του μελωδία

Σὲ τέτοιο ρωμαντικὸ περιβάλλον, μέσα σ' αὐτὴν τὴ λυρικὴ πνοὴ ἔζησε ἡ γενιὰ τῶν πατεράδων καὶ τῶν παπούδων μας στὸ πλαίσιο μιᾶς ἐποχῆς, ποὺ ὄχι μόνον ἐπειδὴ πέρασε ἤτανε ὡραία, ἀλλὰ ποὺ ἔκλεινε μέσα της τὴν ὀμορφιὰ μιᾶς ἐποχῆς νοσταλγικῆς ἴσως γιὰ σήμερα, ποὺ τὰ τραγούδια καὶ οἱ χαρὲς ἔπιαναν πιότερο τόπο στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὶς καθημερινὲς ἔννοιες καὶ τὶς ἀδιάκοπες ἀνησυχίες· μιᾶς ἐποχῆς καὶ μιᾶς κοινωνίας ποὺ οἱ ἄνθρωποί της ἤτανε ψυχικὰ πιό νέοι καὶ πιὸ δροσεροὶ στὴ διάθεσι ...

ΔΗΜ. ΑΛ. ΓΕΡΟΝΤΑΣ

ΣΕ ΜΙΑ ΩΡΑΙΑ ΚΥΡΙΑ ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ

«Εἶναι φορὲς ποὺ οἱ θεοὶ
περπατοῦν ἀνάμεσό μας»

Ἕνα γαλάζιο πέρασε ἀγεράκι
στὸ χτεσινὸ τοῦ Ὀχτωβρίου τὸ μεσημέρι.
Θεὰ ἢ γυναῖκα ; ἀκόμα ὁ νοῦς δὲν ξέρει
καὶ χάθηκε σὰν ἕνα συννεφάκι . . .

Ὦ ! ἂς μὴ, Κυρία, μολύνω μὲ τὴ σκέψη
τὴ θεία τὴν ὕπαρξή σας, μήπως μαράνω
τῆς Ὠμορφιᾶς τὸ τέλειο, μὰ κ' ἀπάνω
στὸν Παρθενῶνα, ἂς ἦταν νὰ σμιλέψει,
ἀρχαῖος τεχνίτης, σὲ μάρμαρο κολῶνα
τὴν ὀμορφιὰ σας, γιὰ νὰ μείνῃ στὸν αἰῶνα.

Ὦ ! πῶς στὴ γῆ μ' ἀνθρώπους περπατᾶτε
ἐσεῖς ἡ Οὐρανία ! δὲν σᾶς μολύνει
τὸ βλέμμα μας στὸ δρόμο ποῦ περνᾶτε,
κι' ἡ μελωδία τῆς φωνῆς σας, ὡς ξεχύνει
τὸ ρόδο χεῖλι σας, μιὰ λέξη ἔστω κι'ἂν βγάλει
γιὰ μᾶς τοὺς ταπεινούς, εἶναι σπατάλη,
σπατάλη τῆς ὑπερκόσμιας τῆς φωνῆς σας
Ὦ γαλανὴ Κυρία ! Ὦ θεία κάλλη !

Ἰσάξια θὰ παράστεκέ σας πλάϊ
μονάχα ζωντανὴ τοῦ ἀρχαίου τοῦ κάλλους
ἡ ἐρωτολάτρευτη Ἀφροδίτη..μὰ Κυρία.

Ὦ συμφορά ! ὁ χρόνος ποὺ κυλάει
τὴ θεία τὴν ὠμορφιά σας θὰ ζηλέψει
καὶ μὲ τὸ χέρι τὸ σκληρὸ θὰ σᾶς χαϊδέψει
— Τί φρίκη τῆς Ζωῆς ἡ ἱστορία..

Κάποιο γαλάζιο πέρασε ἀγεράκι
στὸ χτεσινὸ τοῦ Ὀχτωβρίου τὸ μεσημέρι·
θεὰ ἢ γυναῖκα ἀκόμα ὁ νοῦς δὲν ξέρει
καὶ χάθηκε σὰν ἄσπρο συννεφάκι

ΚΩΣΤΗΣ ΚΡΙΕΖΗΣ

ΠΕΖΟΤΡΑΓΟΥΔΑ

ΚΑΙ Ο ΗΛΙΟΣ ΕΓΕΙΡΕ ΣΤΗ ΔΥΣΗ...

Ὁ ἥλιος ἔγερνε πρὸς τὴ δύση. Σὲ μιὰ πορφύρινη φωτονεφέλη κολυμποῦσε ὁ πόθος μὲ τὰ μάτια γυρμένα πρὸς τὴν ἀνατολή·

Μιὰ σκούνα μὲ μισοτριμμένα σταχτοκίτρινα πανιὰ παράδερνε μὲ τὰ κύματα τοῦ δισταγμοῦ στὶς θαμπὲς ἀκτὲς ποὺ ἄπλωνε ἐκεῖ κοντὰ ἡ Χίμαιρα.

Τὸ ἀγέρι, καθὼς φυσοῦσε σιγανὰ ἀνάμεσα ἀπὸ πολύκλωνα θεόρατα δέντρα, παράσερνε καὶ σκόρπιζε στὸ χῶμα φύλλα ποὺ εἶχαν χαρίσει τὴ φρεσκάδα τους στὸ φρενιασμένο φθινοπωρινὸ ἀγκάλιασμο τοῦ χρόνου.

Ἡ χαρά, σὰ δειλιασμένο παιδί, ζητοῦσε νὰ προφυλαχτεῖ πίσω ἀπὸ ξεθωριασμένα εἰκονίσματα ποὺ εἶχε ἀραδιάσει ἐκεῖ γιὰ σύμβολα ἡ φρόνιμη σκέψη στὸ ἄστατο πέρασμά της.

Ἀπὸ μακρυὰ ἐρχόταν μιὰ βουὴ σὰν ἀπὸ ποτάμι ποὺ κυλοῦσε ἀδιάκοπα τὰ πλούσια νερά του ἀπὸ τὸ ἄγνωστο στὸ ἄπειρο.

***

Καὶ ὁ ἥλιος ἔγερνε πρὸς τὴ δύση...

Ἡ Ἀντινόη κι' ἐγὼ εἴχαμε ξεκινήσει γιὰ τὴν ἄχραντη πηγὴ τῆς ζωῆς.

Τὸ ἀνώμαλο μονοπάτι τοῦ μόχθου στριφογύριζε ἐπάνω στοῦ κόσμου τὸ αἴνιγμα πού, σὰν ἀτέλειωτη βουνοσειρά, σήκωνε ψηλὰ τὴν ἀπότομη κορφή του καὶ τὴν μάκραινε μέσα στὸ ἀναλυτὸ σμαράγδι τῆς αἰωνιότητας.

Καὶ προχωρούσαμε...

Ἡ θέληση σμίλευε στὸ γρανίτη πανύψηλο τὸ θρόνο τῆς γαλήνης, κι' ἀπαντοῦσε μὲ λαμπρόφωτες ἄσβεστες ἀχτίδες στὸ σάρκασμα τῆς δυσπιστίας.

Καρπὸς πολύχυμος τὸ ὄνειρο φτερούγιζεν ἀτάραχο καὶ χαρωπὸ μπροστὰ στὸ ἀστραφτερὸ ἀτσάλι τῆς πραγματικότητας. Ἡ ὑπέρτατη ἀγάπη, σεμνὴ καὶ πρόσχαρη, ἔμπαινε θριαμβευτικὰ στὸ δωρικὸ ναὸ τῆς ἀπρόσωπης θυσίας. Καὶ οἱ κρουνοὶ τῆς δημιουργίας ράντιζαν μ' ὀπάλινα νάματα τὰ χλοερὰ λειβάδια τῆς μεγαλόπρεπης προσδοκίας!

***

Μά, ξαφνικά, στὴ βαθιὰ σπηλιὰ τῆς πρωτόγονης ζύμης, ἀγέραστος ὁ φόβος ἄρχισε ν' ἀναδεύεται καὶ νὰ φυσομανᾶ. Οἱ ἐλπίδες, ὁλόξανθες νύφες, γοργὰ—γοργὰ ἔτρεχαν ἀναμαλλιασμένες στὶς πλαγιὲς τῆς ἀμφιβολίας.

Ἡ πίστη ἔλυνε παράμερα τοὺς φανταχτεροὺς πλοκάμους της ι' ἄφινε τὰ ἐβένινα μαλλιά της νὰ σιγοσκεπάζουν τὸ φεγγοβόλημα τοῦ μετώπου της.

Ἡ ἄρνηση χτυποῦσε νευρικὰ τὴν ἄψυχη λύρα τῆς ἁδμονίας κ' ἡ ἐπιφύλαξη ἀντηχοῦσε τὸ βραχνὸ μουρμουρητὸ τῆς ρηχῆς ἐπιδοκιμασίας.

Κι' ἡ καταχνιὰ τῆς χώρας κυμάτιζε ἀνυπόμονη πρὸς τ' ἀπάνω ἀγκαλιασμένη μὲ τὴ χαυνωτικὴ πλαταγὴ ποὺ ἔκανε ἡ πομπὴ τῆς πλάνης στὸν κατήφορο τῆς νοσταλγίας...

***

Καί, ἡ Ἀντινόη σταμάτησε. Τὰ μάτιά της, λίμνες σκοτεινιασμένες, ἀντιφέγγιζαν τὰ μενεξεδένια φωτοσκιάσματα τοῦ δειλινοῦ.

Οἱ σκέψεις της, πονετικὰ διαβατάρικα πουλιά, φτεροκοποῦσαν μὲ πάθος γύρω ἀπὸ μακρυνὲς ἑστίες καὶ μισογκρεμισμένους βωμούς. Καὶ ἡ ψυχή της, χαμόγελο ἀνοιξιάτικης αὐγῆς, ἀνάδινε τὸ καρδιοχτύπι τῆς ἀγωνίας, ποὺ σὰν ἠχητικὸ μετέωρο ἀνέβαινε ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς Γῆς καὶ γέμιζε τὸ στερέωμα, ὅπου τὸ ἀνεκπλήρωτο, γυμνὸ καὶ ματωμένο, στέναζε γονατισμένο μπροστὰ στὴ μεγάλη ὑπόσχεση...

***

Μὰ σὲ λίγο ἡ φωνὴ τοῦ γυρισμοῦ ἀκούστηκε βαριὰ κι' ἀμετάκλητα καὶ σκέπασε τὸ μελωδικὸ ἀνοῦρισμα ποὺ ἔφερναν εὐλαβικὰ ἀπὸ τὴν ἄχραντη πηγὴ τῆς ζωῆς οἱ μυρωμένες πνοὲς τῆς ἀθανασίας.

Καὶ τότε, σὰν ἱκεσία καὶ σὰν ἐπίκληση ὅλων τῶν αἰώνων, ἕνας λυγμὸς κ' ἕνα παράπονο ἄρχισε νὰ τραντάζει τοῦ πόνου τ' ἄνθινα στήθια...

***

Σ' ἕνα πυκνὸ σύγνεφο ἀλαφιασμένος κυλίστηκε ὁ πόθος μὲ τὰ μάτια γυρμένα πρὸς τὴ σβησμένη δάδα τῆς προσδοκίας.

Μιὰ σκούνα μὲ κατεβασμένα τὰ σκισμένα πανιὰ της ἀργοσύρθηκε πρὸς ἕνα ἔρμο λιμάνι ποὺ χανόταν στοῦ πεπρωμένου τὸ σκοτειδιασμένον ὀρίζοντα.

Τὸ ἀγέρι δίπλωσε τὰ φτερά του καὶ στάθηκε φοβισμένο καθὼς φυσοῦσε ἀνάμεσα ἀπὸ περήφανα πολύκλωνα δέντρα, ποὺ εἶχαν χάσει καὶ τὰ τελευταῖα τους φύλλα στὸ σφιχταγκάλιασμα ἀπέραντης χειμωνιάτικης νύχτας.

Ἡ χαρά, χλωμὴ καὶ ζαρωμένη, σύρθηκε καὶ χάθηκε πίσω ἀπὸ ἐρημοκκλήσια ἀνύπαρχτης θρησκείας.

Ἕνα ποτάμι ὁρμητικό, χωρὶς ὄχθες, χωρὶς ἀρχὴ καὶ χωρὶς τέλος, ἄρχισε νὰ βουίζει ὁλοένα καὶ πιὸ δυνατὰ κι' ἀδυσώπητα.

Καί, ὁ ἥλιος ἔγειρε στὴ δύση κ' ἔσβησε...

ΝΙΚ. Ι. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ (1)

Τὰ πόδια μου ἀμάθευτα
καὶ δὲν τ' ἀναδεύω,
καὶ δὲν τὰ περπάτησα
καὶ δὲν ταξιδεύω·
μὰ μέσα μου ἀητόφτερη
πλανῆτρα εἶν' ἡ γνώμη,
κι' ἀμέτρητοι οἱ δρόμοι
ποὺ παίρνει μου ὁ νοῦς.

Καὶ μέσ' στὰ ταξίδια μου
τρανὴ μιὰ φροντίδα
τὸ πιὸ γλυκὸ πλάνεμα
σὲ Σένα, Πατρίδα,
στὴ γῆ ποὺ τὴν ἄνθισες
στοὺς τόπους ποὺ πῆρες
καὶ σφράγισαν μοῖρες,
τοῦ ὀνείρου χαρές.

Μὲ φέρνουνε πνέμα σου
οἱ μόσκοι, οἱ πνοές σου,
βουτῶ στὶς ἀνάβρες σου,
μεθῶ στὶς κορφές σου..
Σὰν τάστρα τ' ἀπείρου σου
καὶ ἡ κάθε σου στράτα,
στὴν πλάση εἶναι νειᾶτα,
στὴ σκέψη εἶναι φῶς.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

(1) Σημ. Ν. Π.— Τὸ ποίημα αὐτὸ τοῦ μεγάλου μας Ἐθνικοῦ ποιητῆ, ἐδημοσιεύθη, ἔτσι ὅπως τὸ καταχωροῦμε ἐδῶ, στὸ περιοδικὸ «Πνεῦμα» τὸ 1917, Διεύθυνση Διον. Βογοπούλου, τεῦχος 18, καὶ τὸ ἀναδημοσιεύουμε σύμφωνα μὲ τὴ δήλωση ποὺ κάμαμε στὸ προηγούμενο φύλλο μας.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ - ΘΕΑΤΡΟ - ΜΟΥΣΙΚΗ - ΚΑΛΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Σπύρου Παναγιωτόπουλου: Νυχτερινὸς διαβάτης.— Μαρίας Π. Ράλλη: Λόγια σὲ νεκρό. —Φοίβου Δέλφη: Ἀγροτικὴ Συμφωνία καὶ Ὁ ἄνθρωπος τῆς γῆς.— Δημοσθένη Βουτυρᾶ: Ὁ ἔρωτας στοὺς τάφους.— Γιάννη Χατζίνη: Τρεῖς σταθμοί.

Τραγουδιστὴς τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς φύσης, ὁ κ. Σπ. Παναγιωτόπουλος, παρουσιάζει μὲ λυρικώτατους τόνους εἰκόνες ἀπ' τὴν καθημερινὴ ζωὴ τῆς πόλης καὶ τῆς ὑπαίθρου:

Ἡ βάρκα σκίζει τὸ λαμπρό, γαλάζιο ἀτλάζι,
νοσταλγικὰ λέει τραγουδάκια ἡ συντροφιά.
Βυθίζει ὁ ἥλιος, τοῦ βραδιοῦ τ' ἀστρὶ χαράζει,
κ' εἶσαι κοντά μου, φῶς γεμάτη κι ὁμορφιά...

Νοσταλγὸς τῶν ἀνέμελων νεανικῶν χρόνων ποὺ πέρασε στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του, τὸ Ἄργος, μᾶς δίνει μὲ ζωντανὲς χρωματικὲς πινελιὲς τὴ ζωὴ τῆς ἐπαρχίας, τὰ γλέντια της καὶ τοὺς καϋμούς της:

...Κορίτσια ροδομάγουλα, ποὺ κράζανε τὸν ἔρωτα, σὰ μαζεμένα σίμωσαν καὶ μπῆκαν στὸ χορό μας, καὶ μεθυσμένα ἀπ' τὴ χαρὰ χορεύαν γοργοφτέρωτα, σὲ πόθων πέλαγα θολὰ τραβώντας τ' ὄνειρό μας...

Μὰ δὲν εἶναι μόνο περιγραφικὸς ὁ κ. Σπ. Παναγιωτόπουλος. Βαθιὰ ἐρωτικὴ φύση ὁ ἴδιος, σὰν ἀληθινὸς ποιητὴς ποὺ εἶναι, ἐξωτερικεύει τὰ ποθοπλαντάγματα τῆς ἀγάπης μὲ στίχους ποὺ ἀποκαλύπτουν τὸ ψηλὸ βάθρο τοῦ βωμοῦ ποὺ ἔχει στημένο στὴ λατρεία τῆς γυναίκας:

... Στ' ἄρμα σου σὰν μᾶς ἔχεις σφιχτοδέσει
θεῶν κι ἀνθρώπων νόμους ἀψηφᾶμε.
Σὰ μεθυσμένοι τὴ ζωὴ κρεμαμε
σ' ἕνα γκρεμὸ γιὰ τ' ἄνθος ποὺ σ' ἀρέσει...

Ὡστόσο οἱ πίκρες τῆς ἀγάπης—κάθε ἀγάπη, ὅσο εὐτυχισμένη καὶ νὰ 'ναι, ἔχει καὶ τὶς πίκρες της—κ' οἱ νοσταλγίες τοῦ ποιητῆ, δὲν τὸν κάνουν νὰ χάσει τὴν αἰσιοδοξία του. Ὁ «Νυχτερινὸς διαβάτης» διαπνέεται, ἀπ' τὴν πρώτη ὡς τὴν τελευταία του σελίδα, ἀπὸ μιὰν αἰσιόδοξη νόια, ποὺ δὲν τὴ βρίσκεις στὰ ποιητικὰ βιβλία ποὺ κυκλοφόρησαν τὰ τελευταῖα χρόνια, ἀκόμα καὶ στὶς συλλογὲς τῶν νέων ποιητῶν μας πού, ἀντίθετα μ' ὅ,τι θὰ περίμενες, φανερώνουν τὸν πιὸ μαῦρο πεσιμισμό.

Τὸ τρίτο μέρος τοῦ βιβλίου ἀποτελοῦν 56 δεκαπεντασύλλαβοι, ποὺ τοὺς περισσότερους εἴχαμε διαβάσει κομματιαστὰ στὴ «Νέα Ἑστία» κι ἀλλοῦ. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶναι στιχουργημένες λαϊκὲς παροιμίες, κάμποσοι θυμίζουν δημοτικοὺς στίχους κ' οἱ πιότεροί τους εἶναι στοχασμοὶ τοῦ ποιητῆ, ὅλοι τους ὅμως πάλλονται ἀπὸ ἁγνὸ ποιητικὸ αἴσθημα καὶ δὲν ἔχουν τίποτα ἀπ' τὸν ἐγκεφαλισμὸ τῆς στοχαστικῆς—λεγόμενης—ποίησης.

Δὲ θὰ θελα νὰ κλείσω τὰ λίγα τοῦτα λόγια χωρὶς νὰ ἐκφράσω τὸν ἐνθουσιασμό μου γιὰ τὴν ἐξαιρετικὰ καλαίσθητη ἐμφάνιση τοῦ βιβλίου, μοναδικὴ ἀκόμα καὶ γιὰ τοὺς παλιοὺς καλοὺς καιροὺς, ποὺ τῆς δίνει μεγαλύτερο βάρος κι' ἠξεικονογράφηση τοῦ μεγάλου μας Γουναρόπουλου, ὥστε ὁ «Νυχτερινὸς διαβάτης» νὰ εἶναι ἀπὸ κάθε ἄποψη ἔργο ἀληθινῆς τέχνης.

***

Ἡ καινούργια συλλογὴ τῆς κ. Μαρίας Περ. Ράλλη, τὰ «Λόγια σὲ νεκρό», εἶναι ὁ ἀτέλειωτος θρῆνος μιᾶς μάννας γιὰ τὸν ἄδικο χαμὸ τοῦ εἰκοσάχρονου γιοῦ της:

Δὲν εἶν' βουνὸ ποὺ σχίζεται
καὶ μὲ σκισμὸ βουΐζει,
εἶναι μιᾶς μάννας στεναγμὸς
π' ἀνεμοστροβιλίζει.

Ἕνας θρῆνος π' ἀνεβαίνει σ' ἀγνὲς τοῦ λυρισμοῦ μορφές:

Τὰ ρόδα μάζωξ' ἡ αὐγὴ στὰ δυὸ μικρά της στήθη
κι' ἔστρωσε στρῶμα ρόδινο, στὸ ρόδο ποὺ κοιμήθη.

Καὶ κατεβαίνει ὡς τὸ βερμπαλισμὸ τοῦ λαϊκοῦ μοιρολογιοῦ:

Φρόντιζα τὸ φαγάκι σου
νἄναι ζεστό, κοιτοῦσα
καὶ σοῦβαζα τὸ πιὸ πολὺ
κι' ἔλεγα δὲν πεινοῦσα.
Κι' ἔπερν' ἀπ' τὸν πατέρα σου
τὸ πιὸ καλὸ κομμάτι
σ' τῶδιν' ἀπ' τὸ πιάτο του
καὶ τοῦκλεινα τὸ μάτι.

Ἕνας βόγγος χωρὶς διακοπὴ καὶ χωρὶς ἀναπαμό, ποὺ σὲ τίποτα δὲ βρίσκει παρηγοριά:

Τί βγαίνει, Κύριε, κι' ἂν πονῶ,
ἕνας πιὸ πάνω βόγγος
σὲ τόσο πλῆθος στεναγμῶν,
ποὺ βάρυναν τὴ γῆ,
δὲν θὰ προφτάσει ν' ἀνεβεῖ
στὰ οὐράνια σου σὰν φθόγγος,
γιὰ νὰ μερέψει τὴν φριχτὴ
τῆς πίκρας μου πληγή.

καὶ μήτε τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου μπορεῖ ποτὲς ν' ἀπαλύνει τὸν ἀληθινὸ μητρικὸ πόνο, ποὺ πάντα κρυφοτρώει τὰ στήθεια:

Ὅσο καιρὸ νὰ μ' ἔχουνε
ταμένη γιὸ νὰ ζήσω,
θὰ ματοστηθοδέρνουμαι
ὥσπου νὰ ξεψυχήσω.

Γι' αὐτὸ κι ὁ χείμαρρος τῶν στεναγμῶν καὶ τῶν δακρύων τῆς κ. Μαρίας Π. Ράλλη, ποὺ ἐκφράζεται μὲ τοὺς στίχους της, δὲν τελειώνει μὲ τὰ «Λόγια σὲ νεκρό», ποὺ ἀποτελοῦνε τὸ «πρῶτο τετράδιο» μόνο τοῦ ἡμερολόγιου τοῦ πένθους της. Ἴσως τὸ δεύτερο ποὺ θ' ἀκολουθήσει νὰ 'ναι, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ, πιὸ ἀπαλλαγμένο ἀπ' τὸν ἀναπόφευκτο ἐγκεφαλισμὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, ποὺ φανερώνει πῶς τὸ θέμα δὲν ἔχει ἀκόμα τόσο ἀφομοιωθεῖ, γιὰ ν' ἀποδοθεῖ μὲ καθαρὴ ποιητικὴ ἔκφραση.

***

Δὲν πάει πολὺς καιρὸς ποὺ μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συλλογῆς «Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν τσάπα» μίλησα ἀπὸ τὴ στήλη ἄλλου περιοδικοῦ γενικώτερα γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Φοίβου Δέλφη. Αὐτὲς τὶς μέρες ὅμως διάβασα δυὸ καινούργια του βιβλία, τὴ συλλογή του «Ἀγροτικὴ Συμφωνία» καὶ τὶς λυρικές του πρόζες «Ὁ ἄνθρωπος τῆς γῆς», ποὺ φανερώνουν μιὰν κάποια σημαντικὴ ἐξέλιξη στὴν ποίησή του. Ὁ Δέλφης δὲν εἶναι πιὰ μόνον ὁ εἰδυλλιακὸς ποιητής, ὁ συνεπαρμένος ἀπ' τὴν ὁμορ-

φιὰ καὶ τὴν ποίηση τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς, ποὺ τὴν τραγουδάει μὲ ρωμαλέους μὰ καὶ νοσταλγικοὺς στίχους. Κηρύχνει δλάκερη μιὰ καινούργια κοινωνικὴ βιοθεωρία, τὴν ἀναλύει πλατειὰ καὶ ζητᾶ τὴν ἐφαρμογή της. Οἱ στίχοι του κ' οἱ πρόζες του δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπ' ἕνα μανιφέστο, γιὰ νὰ προσέξουμε τὸν ἀγρότη, ν' ἀγαπήσουμε τὴ ζωή του, νὰ κατανοήσουμε τὸ ἔργο του, νὰ ἐκτιμήσουμε τὴν προσφορά του στὸ κοινωνικὸ σύνολο, νὰ μελετήσουμε τὶς ἀνάγκες του καὶ νὰ ἐφαρμόσουμε ἀνάλογη ἀγροτικὴ πολιτική. «Τούτα τὰ τραγούδια γράφει στὴν τελευταία σελίδα τῆς συλλογῆς του, βγήκαν ἀπ' τὸν ἀγώνα μου στο χωριό, ἀπ' τόργωμα, το πότισμα και το φύτεμα. Ἔζησα τη ζωή και το δράμα τοὺ δουλεφτή, που περιμένει την καλὴ ἡ κακὴ σοδειά του ἀπ' τις ατμοσφαιρικὲς συνθήκες. Εἶναι καιρὸς κι' ο χωριάτης, ο δουλευτὴς να ζήση σαν ἄνθρωπος, να συγχρονίσει την καλλιέργειά του με τις νέες τις μέθοδες. Μέρες και νύχτες περίμεναν τόσες ψυχὲς να ρθει το νερὸ του ποταμιοὺ να ποτίσει τα διψασμένα περιβόλια, που καίγουνταν ἀπ' τὴ φλόγα του λ οπυριού. Ἀπ' το νερο αφτὸ ἀ σταμάταγε ξαρτιώταν η ὑπαρξη ὁλων αυτῶν τω βασανισμένω. Το ποτάμι λοιπὸν εἶτανε ο καλὸς ἡ κακὸς δαίμονας τοὺ καθένα μας. Ολάκερες νύχτες δραματικὴς αγωνίας περάσαμε, περιμένοντας και μαζεύοντας σταλιὰ—σταλιὰ σαν το σάλιο μας το νερό ... Εκεὶ βγήκανε ὁλα τα τραγούδια. Γράφτηκαν ὑστερα ἀπ' τον κόπο σε κάποιον ἰσκιο, ἡ στο πιστρόφι με το λύχνο τα βράδια, μα τα πιὸ πολλὰ στην ακροποταμιὰ την α δονολαλούσα, στο χτημα μου, στον αγαπημένο μου περβολάρη.»

Μὰ κι ἀπὸ καθαρὰ αἰσθητικὴ ἄποψη δείχνουν μιὰν ἀξιοπρόσεχτη ἐξέλιξη οἱ στίχοι τοῦ κ. Δέλφη. Εἶναι πιὸ κρουστοὶ σ' ἔννοιες, πιὸ στοχαστικοί, μὰ καὶ πιὸ λυρικοί, κι' οὐτὸ εἶναι τὸ σημαντικώτερο.

***

Μιὰ νέα συλλογὴ διηγημάτων τοῦ κ. Βουτυρᾶ δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ παρουσιάσει κάτι τὸ καινουργιο, γιατὶ δὲν εἶναι πιθανὴ ἡ τέλεια ἀνανέωση μιᾶς ὡριασμένης προσωπικῆς τέχνης, ποὺ ἔχει πιὰ δώσει ἕνα ὁλοκληρωμένο ἔργο. Ὡστόσο τὰ γραψίματα τοῦ «δάσκαλου» ἔχουνε πάντα κάποιο ἰδιαίτερο θέλγητρο, μὲ τ' ἀνέμελο ὕφος τους, ὅμοια σχεδὸν μὲ τὰ προφορικὰ τοῦ συγγραφέα ἀφηγήματα μέσα στὸ «Μεθυσμένο Καράβι», γύρω σ' ἕναν κύκλο θαυμαστῶν κρεμασμένων ἀπ' τὰ χείλια του.

Γιατὶ ὁ Βουτυρᾶς ἔχει τὸ χάρισμα τῆς ἀφήγησης περισσότερο ἴσως ἀπ' ὁποιον ἄλλο πεζογράφο τῆς γενιᾶς του. Καὶ τὰ διηγήματά του, ποὺ ὁ μύθος τους θὰ μποροῦσε ν' κλειστεῖ σὲ μιὰ φράση, παίρνουν ἀναπάντεχο μάκρος μὲ πλῆθος μικρολεπτομέρειες, ποὺ δημιουργοῦν μιὰν ἀπόλυτα προσωπικὴν ἀτμόσφαιρα, τὴν ἀτμόσφαιρα τῶν ἀνθρώπων τῆς μίζερης ζωῆς μὲ τὰ μικρά τους πάθη καὶ τοὺς περιωρισμένους ὁρίζοντες τῆς δράσης τους.

Ἔτσι ὁ κύκλος τῶν φίλων στὸν «Ἔρωτα στοὺς τάφους»—τὸ πρῶτο διήγημα τῆς συλλογῆς—εἶναι οἱ ἀπογοητευμένοι ἀπ' τοὺς ζωντανούς, ποὺ ἐρωτεύονται τὶς προτομὲς τῶν γυναικῶν τοῦ νεκροταφείου, γυρεύοντας νὰ βροῦν κάπου μιὰν ἀνακούφιση καὶ νὰ ρίξουν ἐκεῖ τὴν ἀγάπη ποὺ πλημμυρίζει τὰ στήθεια τους. Μίζερη εἶναι κ' ἡ ζωὴ τῆς γριᾶς Ἀρπάγης στὸ «Νὰ ξεκουραστεῖ», ποὺ μάταια περιμένει τὸ γιό της, φτασμένον πιά, ἐπιστήμονα νὰ τὴν ἀπαλλάξει ἀπ' τὸν καθημερινὸ μόχτο τῆς ξένης μπουγάδας, καὶ περνάει τὶς μέρες της μὲ τὴν παρηγοριὰ τῆς ἐλπίδας, ὥσπου νὰ βρεῖ στὸ θάνατο παντοτεινὸ ξεκούρασμα. Ἀλλὰ μήπως εἶταν καλύτερες οἱ βιοτικὲς συνθῆκες τοῦ Θανάση Πολάτα, τοῦ ἥρωα τοῦ τελευταίου διηγήματος «Φαντάσματα καὶ Σκελετοί», ποὺ ἔχοντας μεγάλη φαμίλια καὶ μὴ μπορώντας νὰ βγάλει τὸ νοῖκι του ἀπ' τὴν πλανόδια μαναβική, σκαοφίστηκε νὰ κάθεται γιὰ λίγον καιρὸ δωρεὰν σὲ σπίτια ποὺ ἄδειαζαν ὕστερα ἀπὸ κάποιο θάνατο καὶ νὰ τὰ «μερώνει» ἀπ' τὴν ἀγριάδα ποὺ πάντα ὁ χάρος προκαλεῖ.

***

Ὁ Ψυχάρης, ὁ Παπαδιαμάντης κι ὁ Παλαμᾶς ἀποτελοῦνε πραγματικὰ τρεῖς μεγάλους σταθμοὺς τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. «Μέσα στοὺς τρεῖς αὐτοὺς ἀνθρώπους, γράφει ὁ κ. Χατζίνης στὸ ἐπιλογικό του σημείωμα, μποροῦμε νὰ συναντήσουμε μιὰ σύνθεση τοῦ νεοελληνικοῦ πνεύματος σὲ ὅ,τι ἔχει πιὸ ἀντιφατικό, πιὸ ὀξύ, ἀλλὰ καὶ πιὸ ἔντιμο, πιὸ ἀνθρώπινο, πιὸ θαρραλέο». Ὁ πρῶτος, ὁ Ψυχάρης, εἶν' ὁ ἀγωνιστής, ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔκανε σκοπὸ τῆς ζωῆς του νὰ χαρίσει στοὺς Ἕλληνες τὴν ἀληθινή τους γλῶσσα. Δὲν εἶτανε βέβαια ὁ πρῶτος δημοτικιστής, ὁ πρῶτος ποὺ ἔγραψε στὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, μὰ εἶταν ὁ πρῶτος ποὺ ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν ἐπιβολή της, ὁ πρῶτος ποὺ ἐφάρμοσε ὁλάκερη τακτικὴ γιὰ νὰ κερδίσει μιὰ μάχη, πού, ὅτον ἄρχισε, καθόλου δὲν εἶταν ἀμφίρροπη. Ὁ δεύτερος, ὁ Παπαδιαμάντης, εἶναι ὁ πεζογράφος, ὁ μεγαλύτερος νεοέλληνας πεζογράφος, ὁ πρόδρομος τῆς συγκαιρινῆς πεζογραφίας, ποὺ ἀξεπέραστος ἀκόμα φαίνεται. Ὁ τρίτος εἶναι ὁ μεγάλος μας Παλαμᾶς, ὁ ποιητὴς ποὺ τάραξε μὲ τὴ δύναμη τοῦ στίχου του τὰ λιμνασμένα νερὰ τοῦ νεοελληνικοῦ λυρισμοῦ καὶ ξαναζωντάνεψε τὴν παράδοση τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Κάλβου. Ὅλοι οἱ μεταγενέστεροι αὐτὸν εἶχανε γι' ἀφετηρία καὶ πολλὰ στοιχεῖα μελέτης ἔχουν ἀκόμα ν' ἀντλήσουν ἀπ' τὸ ἔργο του οἱ κατοπινοί. Ὅσο κι ἂν δὲ γράφτηκαν γιὰ νὰ τυπωθοῦν στὸ ἴδιο βιβλίο οἱ τρεῖς μελέτες τοῦ κ. Χατζίνη, ἔχουν ὡστόσο ἕνα βαθύτερο ἐσωτερικὸ σύνδεσμο, γιατὶ μιλοῦν πραγματικὰ γιὰ τρεῖς σταθμούς.

Ὁ κ. Χατζίνης θέλησε πολὺ σωστὰ νὰ φωτίσει τὸ ἔργο τῶν δημιουργῶν ποὺ μᾶς παρουσιάζει, μελετώντας σύγκαιρα καὶ τοὺς ἀνθρώπους, τὴν ψυχοσύνθεσή τους, τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους. Καὶ τὸ κατάφερε σχεδὸν ἀπόλυτα νὰ μᾶς φανερώσει μιὰ συμπληρωμένη συνθετικὴν εἰκόνα ἀνθρώπου καὶ ἔργου, ποὺ δίνει σὲ πάμπολλες προεκτάσεις ἀφορμή, κι αὐτὸ νομίζω πὼς πρέπει νὰ 'ναι τ' ἀποτέλεσμα κάθε πετυχημένης κριτικῆς προσπάθειας

Γ Ι. ΦΟΥΣΑΡΑΣ

Μουσαίου τοῦ Γραμματικοῦ «Τὰ κατὰ τὴν Ἡρὼ καὶ Λέαντρο (Ἀπόδοση σὲ δημοτικοὺς στίχους ἀπὸ τὸν Πέτρο Μαρκάκη) Ἐκδότης Α. Μαυρίδης. — Ἀθήνα 1944.

Κάτι ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἐπαινέση κανεὶς ξέχωρα εἶναι ἡ ἀπόδοση τοῦ Μαρκάκη σὲ δημοτικοὺς στίχους τῆς Ἡρῶς καὶ τοῦ Λέαντρου τοῦ Μουσαίου. Σὲ καλὴ δημοτικὴ γλῶσσα ὁ Μαρκάκης μᾶς δίνει ἀνάγλυφο τὸ κλασικὸ αὐτὸ ἔργο τοῦ γραμματικοῦ Μουσαίου. Καὶ ἄλλοτε μοῦ δόθηκε ἀφορμὴ νὰ γράψω καὶ νὰ ἐπαινέσω τὸν Πέτρο Μαρκάκη. Εἶχε τότε μεταφράσει καὶ συμπληρώσει τοὺς «Ἰχνευτὲς» τοῦ Σοφοκλῆ, καὶ τοῦ χαιρέτησα τὴν ἐργασία ἐκείνη ὅσο πιὸ ἐνθουσιαστικὰ μπόρεσα. Σήμερα χαίρω εἰλικρινὰ ποὺ μοὺ δίνεται ἡ εὐκσιρία στὶς λίγες αὐτὲς γραμμὲς νὰ ξαναχαιρετήσω τὸν Πέτρο Μαρκάκη. Κατώρθωσε στοὺς σφιχτοδεμένους καὶ καλοδουλεμένους του δημοτικοὺς στίχους, νὰ μᾶς δώση ὁλοζώντανο καὶ δροσερὸ, τὸ στερνὸ τριαντάφυλλο τοῦ μαραμένου ροδανθῶνα τῆς Ἑλληνικῆς ποίησης, ὅπως εἶπε ὁ Köchly. Καὶ πρέπει ἰδιαίτερα νὰ ἐξάρω καὶ κάτι ἄλλο. Στοὺς τόσους λίγους σημερινοὺς μεταφραστὲς καὶ γενικώτερα ἑρμηνευτὲς τοῦ ἀρχαίου κόσμου παίρνει θέση ξεχωριστὴ ὁλότελα ὁ Πέτρος Μαρκάκης. Ἡ Μυρτιώτισσα, ἡ Παλμύρα Χονδροδήμου, εἶνε ἄξιες μεταφράστριες ποὺ βάλανε ὅλη τους τὴν ποιητικὴ ψυχὴ σ' ὅ,τι καταπιάστηκαν. Δὲν θέλω ν' ἀναφέρω τὶς κορυφὲς ποὺ ἀνήκουν πιὰ στὴν ἄλλη γενιά. τοὺς μακαρίτες Γιάννη Γρυπάρη, Ἀριστομένη Προβελέγγιο κ. ἄ. Ἐδῶ αὐτὸ ποὺ θέλω ξέχωρα νὰ εἰπῶ εἶναι πῶς λιγοστοὶ ἀπὸ τὴ νέα γενιὰ ἀγκαλιάσανε τὸν ἀρχαῖο κόσμο. Ἡ μετάφραση δὲν πρέπει νὰ νομίζεται οὔτε ἔργο εὔκολο, οὔτε πρόχειρο, οὔτε νεκρό. Ὅταν εἶναι μιὰ ἀληθινὴ ἀπόδοση στὴ σημερινὴ ζωντανή μας γλῶσσα, τὴ δημοτικιά, εἶναι ἄθλημα σωστό. Ἄθλημα νὰ μπορεῖς νὰ μπαίνης βαθειὰ στὴ σκέψη τοῦ ἄλλου, ξέχωρα ὅταν ὁ ἄλλος αὐτὸς εἶναι ὁ ἀρχαῖος καὶ παίρνοντας τὸ νόημα νὰ τὸ μεταφέρεις στὴ σημερινὴ μουσικὴ λαϊκὴ γλῶσσά μας. Χρειάζεται δύναμη καὶ πνεῦμα καλλιεργημένο, πρέπει νἆσαι κι' ὁ ἴδιος ποιητὴς γιὰ νὰ νοιώσης τὸ μεγαλεῖο π. χ. τοῦ ἀρχαίου τραγικοῦ. Δὲν εἶναι δουλειὰ αὐτὴ γιὰ τὸν καθένα. Ὁ Πέτρος Μαρκάκης μὲ τὴν καινούργια αὐτὴ του ἐργασία ἔρχεται σὲ μιὰ κατάλληλη στιγμὴ νὰ μᾶς δείξει πῶς ἡ νέα γενιὰ, ἄξια τῆς μεγάλης της κληρονομιᾶς, σκύβει μ' ἀγάπη πάνω σ' ἀρχαῖα καὶ παλιὰ κείμενα καὶ τὰ φτιάνει προσιτὰ στὸ λαό, στοὺς πολλούς. Ὁ Μαρκάκης κάνει μιὰ πρόχειρη ἀνάλυση τῆς Ἡρῶς καὶ τοῦ Λέανδρου στὸν πολὺ μελετημένο του πρόλογο. Δὲν μ' ἐνδιαφέρουν στὶς λίγες γραμμὲς ποὺ ἐξετάζω μιὰ τέτοια προσπάθεια οὔτε ἡ τυχὸν μερικὲς ἀδυναμίες ποὺ μποροῦν ἄλλοι εἰδικώτεροι νἄβρουν, οὔτε καὶ ὅ,τι δήποτε ἄλλο ποὺ οἱ μεγαλόσχημοι κριτικοὶ θὰ δοῦν σὰν ψεγάδι. Ἕνα ἔργο δὲν κρίνεται βέβαια μὲ τὴν . . ἀρνησιὰ τῶν κριτικῶν μας. Κρίνεται μόνο σὰ σύνολο, σὰν προσπάθεια, σὰ μιὰ ἀληθινὴ συμβολὴ στὴ λογοτεχνία καὶ ὡς τέτοιο χαιρετάω τὴν ἀπόδοση τῆς Ἡρῶς καὶ τοῦ Λέανδρου, καὶ σφίγγω τὸ χέρι τοῦ ἄξιου δουλευτή της, τοῦ Πέτρου Μαρκάκη.

Γεωργίου Λογοθέτη: «Μαίανδροι» (Ποιήματα)

Ὁ ἀγαπητός μας φίλος ποιητὴς κ. Γεώργιος Λογοθέτης ἐκυκλοφόρησε τελευταῖα τὴ νέα του ποιητικὴ συλλογὴ ὑπὸ τὸν τίτλο: «Μαίανδροι», δεύτερη κατὰ σειρὰ μετὰ τὴν ἄλλη του συλλογὴ «Ἐθνικοὶ Χαιρετισμοί», ποὕφερε στὸ φῶς τὸ 1936.

Ὁ κ. Λογοθέτης ὅμως δὲν μᾶς ἦταν ἄγνωστος, ὡς ποιητὴς καὶ λογοτέχνης, ἀκόμη καὶ πρὶν δώσει στὴ δημοσιότητα τὶς δύό του ἀναφερόμενες ποιητικὲς ἐκδόσεις. Γιατί, καὶ ὡς συνεργάτης σὲ διάφορα περιοδικὰ καὶ ὡς ἰδρυτὴς καὶ Διευθυντὴς αὐτὸς ὁ ἴδιος τοῦ μηνιαίου περιοδικοῦ «Ἡραῖα» ποὕβγαινε στὸ Ἄργος τὸ 1937—40, κάθως καὶ μὲ τὸ κριτικὸ του σημείωμα «Δημήτριος Βαρδουνιώτης»—ὁ μεγάλος του αὐτὸς ἔρωτας στὴ μνήμη τ' ἀλησμόνητου Ἀργείτη ἱστοριοδίφη—μᾶς εἶχε δώσει νὰ καταλάβουμε ὅτι πρόκειται περὶ ἀνθρώπου μὲ κάποιαν ἔφεση γιὰ γενικώτερη δράση ἔξω κι' ἀπ' τὰ ὅρια τῆς ποίησης

Ἡ νέα του ποιητικὴ συλλογὴ εἶναι βραβευμένη μὲ τὸ «Ἐπάθλο Παλαμᾶ Δήμου Ἄργους» καὶ προλογίζεται ἀπὸ τὴν «Εἰσηγητικὴ Ἔκθεση» τοῦ τιμημένου ποιητῆ καὶ συνεργάτη μας κ. Στεφ. Δάφνη, ὁ ὁποῖος μὲ λίγα ἀλλὰ πειστικὰ λόγια δικαιολογεῖ τὴ βραβευση τῆς συλλογῆς ἀπὸ τὴν κριτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Ἐπάθλου.

Μέσα στὰ σαραντατρία ποιήματα τῆς συλλογῆς αὐτῆς κλείνει ὁ ποιητὴς μας ὅλη τὴ λεπτὴ κι' αἰσθαντική του ψυχὴ καὶ διοχετεύει τὸ λυρικό του νᾶμα ποὺ τρέχει γλυκὰ καὶ ἤρεμα ἀπὸ τὴν καθάρια κι' ἀνόθευτη πηγὴ τοῦ ἀγνοῦ λυρισμοῦ.

Γιατὶ ὁ κ Λογοθέτης εἶναι πρό παντὸς ἕνας ἀτόφιος λυρικὸς ποιητής. Καὶ σὰν τέτοιος ποὕ εἶναι, μένει πάντα ἀγνὸς κι' ἀνεπιτήδευτος, δίχως καμμιὰ προσπάθεια νέας τεχνοτροπίας. Εἶναι αὐτὸ μειονέκτημά του; Ἐμεῖς νομίζουμε ὄχι. Ἡ ποίησή του εἶναι ἁπλῆ κι' εὐκολονόητη, δίχως ψεύτικα καὶ ἐκζητημένα στολίδια. Γιατὶ εἶναι πηγαία καὶ αὐθόρμητη καὶ βγαίνει ἀπὸ τὰ τρίσβαθα τῆς καρδιᾶς τ' ἀνθρώπου ποὺ θέλει νὰ ξεσπάση σὲ λυρικοὺς τόνους, γιὰ νὰ μᾶς κάμη κι' ἐμᾶς κοινωνοὺς στὴ συγκίνησή του καὶ στοὺς μύχιους στοχασμούς του. Κι' αὐτὸ τὸ καταφέρνει ὁ ποιητής μας δίχως νὰ καταβάλη καμμιὰ ἰδιαίτερη προσπάθεια. Μὲ τὸν ἁπλό του ἀλλὰ σίγουρο τρόπο του. Ἀλλοτε τὸν τραβᾶ καὶ τὸν συνεπαίρνει ἡ ὠμορφιὰ τῆς γυναίκας, κι' ἄλλοτε πάλι μένει ἐκστατικὸς καὶ μαγεμένος μπρὸς στὴν καλλονὴ τῆς Φύσης:

Σὲ χάρηκα στὴν ἔκσταση τοῦ ἰριδισμοῦ, τὴν ὥρα
τῶν ρόδων τῆς ἀνατολῆς,
στῶν χρυσωμένων δειλινῶν τὴν πύρινη Πανδώρα,
στὶς θεῖες νύχτες τῆς σιγῆς.

Σὲ χάρηκα στοῦ φεγγαριοῦ τὸ σμάλτο στολισμένη
κι' ἀπ' τῶν κυμάτων τὰ νερά,
γονάτισα καὶ φίλησα τὴν ἀναδυομένη
τῆς Γῆς βασίλισσα Ὠμορφιά.

Ὁ κ. Λογοθέτης εἶναι ἀσφαλῶς ἕνας καλὸς λυρικὸς ποιητὴς καὶ μᾶς ὑπόσχεται περισσότερα γιὰ τὸ μέλλον, γιατὶ εἶναι ἀκόμα ἀρκετὰ νέος.

Ι. Ἀγγέλου «Ἱστορίες τῶν Γαλάζιων Ὠρῶν»

Ὁ κ. Ι. Ἀγγέλου ἐκυκλοφόρησε στὸ τέλος τοῦ περασμένου χρόνου σ' ἕνα κομψὸ τόμο ἀπὸ 164 σελίδες μιὰ σειρὰ διηγημάτων του μὲ τὸν τίτλο: «Ἱστορίες τῶν γαλάζιων ὠρῶν». Ὁ κ. Ἀγγέλου εἶναι νέος διηγηματογράφος καὶ μὲ τὸ βιβλίο του αὐτὸ κάνει, νομίζουμε, τὴν πρώτη του ἐπίσημη ἐμφάνιση. Οἱ «Ἱστορίες τῶν γαλάζιων ὠρῶν» εἶναι παρμένες—τὰ δυὸ πρῶτα διηγήματα τοὐλάχιστο: «Προτοῦ χαθῆ τὸ φεγγάρι» καὶ «στὴν πολιτεία μὲ τοὺς γαλάζιους δρόμους»—ἀπὸ τὴ σχολική του ζωὴ καὶ ἀπὸ τὶς πρῶτες παιδικὲς ἀναμνήσεις. Οἱ ἄλλες δυὸ του Ἱστορίες—τέσσερα, μὰ μεγάλα, εἶναι ὅλα τὰ διηγήματα ποὺ ἔχει τὸ βιβλίο—εἶναι φανταστικὲς καὶ ξεχωρίζουν ὁλότελα ἀπὸ τὶς δυὸ πρῶτες, γιατὶ εἶναι ξένες ἀπὸ τὶς προσωπικὲς ἀναμνήσεις τοῦ συγγραφέα. Ἔτσι τοὐλάχιστο μπορεῖ νὰ ὑποθέση κανείς. Θὰ περιοριστοῦμε, λοιπόν, καὶ μεῖς στὰ δυὸ πρῶτα του διηγήματα, στὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας ἔδωσε μεγαλήτερη προσοχή ἀφοῦ ἀπ' αὐτὰ ἔβγαλε καὶ τὸν τίτλο τοῦ βιβλίου του.

Ἡ παιδικὴ ζωὴ τοῦ κ. Ἀγγέλου φαίνεται νὰ πέρασε ἥσυχη καὶ γαλήνια ἀνάμεσα στὴ «γαλάζια πολιτεία» ποὺ περιγράφει καὶ οἱ ἀναμνήσεις της τοῦ χάραξαν βαθειὰ ἐντύπωση. Σ' αὐτὸ φαίνεται ὅτι στάθηκε τυχερός. Γιατὶ ξαναγυρίζει σ' αὐτὲς μ' εὐχαρίστηση καὶ νοσταλγία. Κι' αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὸ πρᾶγμα γιὰ τὴν κατοπινὴ ζωὴ ἑνὸς ἀνθρώπου. Οἱ καλὲς παιδικὲς ἀναμνήσεις εἶναι γιὰ ὅλους μας τὸ θεῖο μπάλσαμο σ' ὅλη μας τὴν ὑπόλοιπη ζωὴ καὶ τὶς βλέπουμε πάντα σὰν ὄνειρο μπροστά μας μέχρι τὰ βαθειὰ γηρατειά μας. Αὐτὰ τ' ἀθῶα κι' ἀφρόντι στα χρόνια θέλει νὰ μᾶς περιγράψη στὰ δυὸ του—ὅπως εἴπαμε—διηγήματα καὶ τὸ κατορθώνει μὲ τὸν καλήτερο δυνατὸ τρόπο. Ἡ ἀφήγησή του ξετυλίγεται σιγὰ-σιγὰ καὶ μὲ τόσο φυσικὸ τρόπο ποὺ σὲ κάνει νὰ ζῆς μαζί του ὅλα τὰ ἐξιστορούμενα γεγονότα, σάμπως νἆσαι καὶ σὺ ἕνας ἀπὸ τοὺς μικρούς, ἀλλὰ τόσο χαρακτηριστικοὺς ἥρωες ποὺ μᾶς περιγράφει. Τὸ λεκτικό του εἶναι ἁπλὸ κι' ἀπροσποίητο καὶ γενικὰ ἡ γλῶσσα, ποὺ μεταχειρίζεται, εἶναι στρωτὴ καὶ ζωντανή. Ξέρει νὰ μᾶς συγκινῆ μὲ τὰ παραμικρότερα πράγματα καὶ μπορεῖ νὰ προκαλέ·

ση μερικὲς φορὲς—ὅπως τὸ τραγικό τέλος τοῦ Αἰμίλιου, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἑορτὴ τοῦ Λυκείου τῆς κ. Καραμπίνα, καὶ τὸ κενὸ ποὺ ἄφησε στὴ μαθητικὴ παρέα ὁ θάνατός του—καὶ τὰ δάκρυα ἀκόμα σὲ μερικὲς αἰσθαντικὲς καρδιές. Κι' αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀπόδειξη κι' ἕνα ἀληθινό τεκμήριο. ὅτι αὐτὰ ποὺ περιγράφει ὁ κ. Ἀγγέλου εἶναι ἀληθινά, ζωντανά, καὶ ὄχι ἀπίθανα καὶ ψεύτικα. Καὶ τὸ νὰ κατορθώνῃ ἕνας ἄνθρωπος, ἀφηγούμενος τόσο ἁπλᾶ κι' ἀθῶα πράγματα, νὰ μᾶς κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ στὸ τέλος νὰ μᾶς συγκινήσῃ, αὐτὸ θὰ πῇ ὅτι εἶναι ἕνας πραγματικὸς καλλιτέχνης.

Δ. Β.

Κατίνας Τσατσαρωνάκη : «Λυρικὸς Ὑμέναιος»

(Ποιήματα)

Τὸ Ἡράκλειο τῆς Κρήτης (τὸ Κάστρο, ὅπως τὸ λέμε) ἔχει καταλάβει τὰ τελευταῖα χρόνια μιὰ ξεχωριστὴ θέσι γιὰ τοὺς δημιουργοὺς λογοτέχνές ποὺ μᾶς ἔδωκε· πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶναι γνωστότατοι στὸ Πανελλήνιο, ὅπως ὁ μεγάλος στοχαστὴς κι' ἀναζητητὴς Νῖκος Καζαντζάκης, ὁ ποιητὴς Λευτέρης Ἀλεξίου, οἱ ἀδελφές του κ. Καζαντζάκη καὶ Ἔλλη Ἀλεξίου, ὁ πεζογράφος καὶ ἱστορικὸς Γιάννης Μουρέλλος, ἡ κ. Θάλεια Καλλιγιάννη (ἐκδότρια καὶ διευθύντρια ἄλλοτε τοῦ λαμπροῦ περιοδικοῦ «Κρητικὲς Σελίδες»), ὁ ποιητὴς Μηνᾶς Δημάκης, ὁ ποιητὴς Ἄρης Δικταῖος κ. ἄ. πολλοί. Ἀνάμεσα στὰ κορίτσια τοῦ Ἡρακλείου ποὺ ἐκαλλιέργησαν τὴν ποίησι εἶναι ἡ Κατίνα Παΐζη, ἡ Μηλολιδάκη κι' ἡ Κατίνα Τσατσαρωνάκη. Ἡ τελευταία κατάγεται ἀπὸ τὰ Χανιά, ὅλη της τὴ ζωὴ ὅμως τὴ σύνδεσε μὲ τὸ Κάστρο, ὅπου ὁ θεῖος της Τιμόθεος Βενέρης ἀπ' τὰ 1933 κι' ὕστερα ἦταν Μητροπολίτης Κρήτης. Μ' ἔξοδα τοῦ σοφοῦ ἱεράρχη κι' ἱστορικοῦ, μπόρεσε ἡ δὶς Τσατσαρωνάκη νὰ τυπώσῃ στὰ 1937 τὴν πρώτη της συλλογὴ «Καρδιοχτύπια στὴ Νύχτα». Τὸ πρῶτο ἐκεῖνο βιβλίο ἔδειχνεν ἕναν ἁγνὸ κι' ἄδολο λυρισμό, ἑνὸς κοριτσιοῦ ποὺ χωρὶς νὰ μπῇ στὴ ζωή, τὴ νοιώθει στὶς πιὸ λεπτὲς ἀποχρώσεις τῆς συναισθηματικῆς ντantέλλας : ἡ κακία τοῦ κόσμου, ὁ θάνατος, ἡ πεῖρα κι' ἡ γνῶσι δὲν τὴν εἶχαν χτυπήσει ἀκόμη· ἦταν μιὰ πεταλούδα ποὺ χαιρόταν τὰ λουλούδια πετῶντας ἀπὸ τὸν ἕναν ἴσαμε τὸν ἄλλον ὁλόασπρο κρίνο, ἀλαφρογγίζοντας μὲ τὶς φτεροῦγες της πρόσκαιρες ὑπάρξεις· ἀρκόταν στὴν εὐχαρίστησι ποὺ δίνουν οἱ μικρὲς ἐκεῖνες χαρές, μακρυὰ ἀπὸ ἀνησυχίες καὶ σπαραγμούς. Ἀπὸ τεχνικὴ ἄποψι ὁ στίχος τῆς Τσατσαρωνάκη ἦταν μέσα στὴν παράδοσι, διατηροῦσε τὴν ὁμοιοκαταληξία, ἦταν εὐλύγιστος καὶ κυματιστὸς σὲ γλῶσσα δημοτικὴ πλούσια μὲ λέξεις διαλεγμένες κι' ὡραῖες, μακρυὰ ἀπὸ κάθε καινότροπη ἐπίδειξι καὶ ἐκζήτησι

Τὰ ἴδια χαρίσματα ἔχει ὁ στίχος της, τὴν ἴδια θέρμη καὶ εὐγένεια ὁ λόγος της καὶ στὴ μικρὴ συλλογὴ ποὺ τυπώθηκε τὸν περασμένο Γενάρη στὸ Ἡράκλειο μὲ τὸν τίτλο «**Λυρικὸς Ὑμέναιος**». Τὸ βιβλίο εἶναι τὸ μοναδικό, ὅσο ξέρω, βιβλίο ποὺ τυπώθηκε στὴν Κρήτη, μετὰ τὴν κατοχὴ καὶ στὶς 32 σελιδοῦλες του περιέχονται 27 πρωτότυπα ποιήματα καὶ μιὰ μετάφρασι.

Στὴν καινούργια της αὐτὴ συλλογή, ἡ ποιήτριά μας εἰσάγει δυὸ νέα στοιχεῖα : **τὸ πάθος** καὶ **τὸν ἔλεγο**. Ἀπ' τὴ μιὰ μεριὰ φαίνεται πῶς ὑπέφερε ἀπ' τὴν ἄδικη καταδρομὴ τοῦ κόσμου (γνωστὸ εἶναι τὸ ἄδικο τέλος τοῦ θείου της), καὶ ἀνακάλυψε πῶς ἐξὸν ἀπὸ παρτέρια μὲ λουλούδια καὶ ἀπὸ πουλιὰ ποὺ κελαϊδοῦν, ὁ κόσμος ἔχει καὶ φιδοφωλιὲς καὶ παγίδες. Κι' ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, βαρὺ τὸ χτύπημα τοῦ θανάτου ποὺ μᾶς πῆρε ἀγαπημένα πρόσωπα : συγγενεῖς καὶ φίλους, γιὰ τοὺς ὁποίους εἴχαμε πλάσει ἄλλα ὄνειρα, σχέδια :

Τώρα ἡ χρυσὴ βραδιὰ δὲ μοῦ ἀφυπνίζει
τὸν πόθο μιᾶς ζωῆς ὁρμητικῆς.
Οὔτε ἡ ψυχή μου νοσταλγεῖ
τὸ κύπελλο, ποὺ χέρια ἐξαγνισμένα
μποροῦν καὶ τὸ προσφέρουν γεμισμένο
ἀπὸ μιὰ τρισμακάριστη πηγή.

Τώρα ξεχνῶντας λούλουδα κι' ἀστέρια
θὰ ρθῶ φτερουγιστὰ
σὲ τάφους ποὺ ἐναπόθεσαν κορμιὰ λαχταριστά,
καρδιὲς ποὺ μοῦ σταθῆκαν φιλενάδες

(Πίκρα Θανάτου)

Κι' ὅμως τὸ κορίτσι αὐτὸ μὲ πόση συγκράτηση, μὲ πόση ἁπλότητα τὸ γνήσιό της πόνο τὸν μεταμορφώνει σὲ θρῆνο τοῦ χαμένου ἰδανικοῦ κόσμου τοποθετῶντας πάλι σὲ ὑψηλὸ βάθρο ὅ,τι συνεπῆρε ἡ χοϊκὴ φθορά. Στὸ ἐλεγεῖο π. χ. γιὰ τὸν ἀλησμόνητο φιλόλογο καὶ συνεργάτη μου Σόλωνα Βογιατζάκη, ποὺ πέθανε ἀπὸ συγκοπὴ ἐνῶ κολυμποῦσε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1942, ἡ μεταφυσικὴ ἀγωνία μιᾶς χριστιανικῆς ψυχῆς διατυπώνεται σ' αὐτοὺς τοὺς τραγικοὺς στίχους :

Ν' ἁπλώνεσαι μέσ' στὴ ζωὴ τοῦ Ἀπείρου
μ' ἑνὸς ἀστερισμοῦ τὴν γοητεία ;
Νά 'σαι πηγὴ μιᾶς δρόσου ; ἑνὸς ζεφύρου ;
Ἀσύλληπτη νὰ πάλλεσαι ἁρμονία ;

Ποιὸς ξέρει τὴν ἀπόκριση νὰ δώσῃ ;
Ἄχ ! σὲ ποιὸν τόπο θά 'ρθω γιὰ νὰ βρῶ
τὴ νιότη σου π' εὐώδιαζεν ἡ γνώση,
ἀδέρφι τῆς ψυχῆς μου φωτερό ;

(σελ. 19)

Ἀλλὰ μέσα σ' αὐτὲς τὶς πρόχειρες γραμμές, δὲ μπορῶ νὰ συμπυκνώσω τὸ νόημα καὶ τὴν ἀφὴ τὴν αἰσθητικὴ ὁλόκληρου αὐτοῦ τοῦ μουσικοῦ βιβλίου, ὅπου ὁ ρυθμὸς μοιάζει σὰν πλαστικὸς κι' ἔγχρωμος, ὅπου ἡ Φύσι ἔχει τὸν πρῶτο ρόλο στὰ μάτια ποὺ τὴ χαίρονται καὶ τὴ ζοῦν, καθὼς τὴν ἀνησυχία τῆς γυναίκειας καρδιᾶς πάει νὰ μερώσῃ ἡ ἁρμονία, μετουσιωμένη σὲ ἀκρογιαλιά, σὲ λουλούδι, σὲ ἦχο, σὲ χρῶμα, σὲ λόγου πλοκή.

Ν. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

Γ. ΑΜΠΑΤΗ «Μύηση στὸ λυρικὸ λόγο» (ἔκδ. Ἀρ. Μαυρίδη).—Π. ΚΑΤΣΕΛΗ «Γύρω ἀπὸ τὸ Θέατρο» (ἔκδ. Ἀρ. Μαυρίδη).—Γ. ΠΙΕΡΙΔΗ «Καβάφης» (ἔκδ. Ὡρίων).

Ἡ «Μύηση στὸ λυρικὸ λόγο» τοῦ κ. Γ. Ἀμπάτη δὲν εἶναι μονάχα μιὰ διδασκαλία ἢ ἂν θέλετε, μιὰ ἀποκάλυψη τῶν μυστικῶν τῆς ποίησης ἀπὸ ἕνα μεμυημένο της, ἀλλὰ καὶ ἕνα ἔμμεσο δριμὺ «κ α τ η γ ο ρ ῶ» γιὰ τὰ ἀντιποιητικὰ κηρύγματα μερικῶν αὐτοκαλουμένων «μοντέρνων» ποιητῶν, ποὺ βρῆκαν εὐκαιρία στὴ γενικὴ ἀναστάτωση, ποὺ μᾶς δέρνει, νὰ θορυβοῦν. Καὶ τὸ μεγάλο αὐτὸ σκοπὸ ποὺ ἀνέλαβε τὸ ὀλιγοσέλιδο αὐτὸ βιβλίο πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσουμε πῶς τὸν ἔβγαλε πέρα. Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ λόγο ἡ προσπάθεια αὐτὴ τοῦ Γ. Ἀμπάτη ἀξίζει κάθε ἔπαινο. Ὁ κ Ἀμπάτης μέσα στὰ περιωρισμένα ὅρια τοῦ χώρου ποὺ διαθέτει ἐξετάζει, στὶς γενικὲς βέβαια γραμμές, τὸ μεγάλο καὶ πολύπλοκο θέμα, ποὺ λέγεται λ υ ρ ι κ ὸ ς λ ό γ ο ς σ' ὅλα του τὰ καθέκαστα, μὲ μιὰ σαφήνεια καὶ γλαφυρότητα μοναδική. Ἕνα θέμα καθαρὰ αἰσθητικό, ποὺ ἀπ' αὐτή του τὴν φύση, παρουσιάζει κάποια ἀοριστία καὶ στριφνότητα, κάτω ἀπὸ τὴν πέννα τοῦ κ. Γ. Ἀμπάτη μεταβάλλεται σὲ ὅλες του τὶς πλευρὲς σὲ κάτι τὸ πέρα γιὰ πέρα ὁλοφάνερο κι' ἁπλό. Ἔτσι ὄχι μόνο δὲ μπορεῖ νὰ γίνει λόγος πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ κουράσει τὸν ἀκατατόπιστο ἀναγνώστη, ἀλλὰ ἀντίθετα τὸν τέρπει. Μποροῦμε μάλιστα νὰ ὑποψιαστοῦμε πὼς ἡ «Μύηση στὸ λυρικὸ λόγο» εἶναι ἕνα σχεδίασμα ἢ ἕνας πυρῆνας μιᾶς μελλοντικῆς μεγάλης αἰσθητικῆς ἐργασίας τοῦ συγγραφέα Αὐτὸ ὅμως δὲν μᾶς ἐμποδίζει κι' ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ νὰ πιστεύουμε, πὼς εἶναι τὸ καλλίτερο αἰσθητικὸ δοκίμιο ποὺ παρουσιάστηκε στὶς πολεμικὲς μέρες ποὺ περνᾶμε.

***

Στὴ φτωχὴ ἢ καλλίτερα στὴν ἀνύπαρκτη κι' αἰσθητικὴ καὶ θεατρικὴ τεχνική μας φιλολογία, ἦρθε ὁ γνωστὸς σκηνοθέτης καὶ κριτικὸς κ. Πέλος Κατσέλης μέ τὸ νέο του βιβλίο «Γ ύ ρ ω ἀ π ὸ τ ὸ θ έ α τ ρ ο» νὰ γεμίσει κάποιο κενό. Ὁ κ. Πέλος Κατσέλης φαίνεται πὼς τρέφει ἰδιαίτερη ἀγάπη γιὰ τὸν Σαίξπηρ, καὶ γι' αὐτὸ τὸν ἔχει μελετήσει βαθειά. Εἶναι δηλ. νὰ ποῦμε ὁ μοναδικὸς Σαιξπηριστὴς στὴν Ἑλλάδα. Βέβαια ἐδῶ καὶ κεῖ στὶς ἐπιφυλλίδες φανερώνουνται κι' ἄλλοι, ἀλλὰ αὐτοὶ δὲν εἶνε παρὰ ἐρασιτέχνες. Ἐνῷ ὁ κ. Π. Κατσελης τὤχει κάνει ἔργο του. Τὰ δυὸ βιβλία ποὺ ἔχει ἐκδόσει μέχρι σήμερα, δὲν ξέρω ἂν ἔχει βγάλει κι' ἄλλα, ἔχουν γιὰ θέμα ἀποκλειστικὰ τὴν σαιξπηρικὴ φιλολογία. Στὸ πρῶτο του εἶχεν ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν τραγωδία, τὸν Ὀθέλλο. Στὸ σημερινό του βιβλίο ἀσχολεῖται μὲ τὸ σαιξπηρικὸ ἔργο ἐκτενέστερα. Μᾶς ἀναλύει τὸν ἄγγλο δραματουργὸ σὰν συγγραφέα τραγωδιῶν, μὲ συγκεκριμένο παράδειγμα τὸ ἔργο «Ρωμαῖος καὶ Ἰουλιέτα» καὶ «Ὅπως ἀγαπᾶτε». Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἀπὸ κάθε πλευρὰ εἶναι ἐνδιαφέρον. Καὶ τὸ μεγαλήτερο προσὸν ποὺ ἔχει εἶναι ὅτι, ἐνῷ εἶναι ἕνα εἰδικὸ βιβλίο, παρουσιάζει γενικώτατο ἐνδιαφέρο. Κι' ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτὴ εἶναι ἕνα ἔργο ὠφελιμώτατο γιὰ τὸ τέλεια, δυστυχῶς, ἀμόρφωτο κοινό τῶν θεάτρων μας. Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπ' αὐτὸ καὶ σὰν περιεχόμενο ἡ ἐργασία τοῦ κ. Π. Κατσέλη εἶναι πολλὴ ἀξιόλογη.

Μὲ τὴν τέλεια γνώση τῶν θεμάτων του ποὖναι συνδιασμένη μὲ μιὰ ὀξεῖα παρατήρηση καὶ ἕνα δυνατὸ κριτήριο, πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε πὼς μᾶς πείθει στὶς ἀπόψες του, ποὺ πολλὲς ἀποτελοῦνε θετικὴ συμβολὴ στὴν ἑρμηνεία τῶν σαιξπηρικῶν ἔργων πάνω σὲ νέες, γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἀληθινὲς βάσεις. Ὅπως π. χ. ἡ ἀντιρρωμαντικὴ τοποθέτηση τοῦ χαρακτῆρα τῆς Ἰουλιέτας — ἀλλ' ἐδῶ ἂς ἐπιτρέψει νὰ σημειώσουμε κι' ὡρισμένα μειονεκτήματα, ἐντελῶς ὅμως ἐξωτερικά. Ὅπως π. χ. ἡ ἔλλειψη ἑνὸς πίνακος περιεχομένων, ποὺ κάνει τὸ ἔργο δύσχρηστο γιὰ τὸν μελετητή, πρᾶγμα ποὺ βλάπτει αὐτὴ τὴν ἐργασία του κ. Κατσέλη κι' ἡ ἔλλειψη τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας καὶ κάτι ἄλλα μικροπράγματα. Κατά τὰ ἄλλα ὅμως, ἐπαναλαμβάνουμε, τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι μιὰ πολὺ καλὴ ἐργασία. Θὰ ἦταν δὲ παράληψη ἂν δὲν ἀναφέραμε τὴν καλαίσθητη ἐμφάνισή της σὰν βιβλίο Τυπωμένο ἐπιμελημένα ἀπὸ τὸ γνωστὸ ἐκδοτικὸ οἶκο τοῦ Ἀριστ. Μαυρίδη καὶ στολισμένο μὲ ἔξοχες ξυλογραφίες τοῦ Τάσου, εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ὀμορφοτυπωμενα βιβλία τοῦ περασμένου χρόνου. Μ' ἄλλα λόγια ἡ ἐμφάνιση συναγωνίζεται τὸ περιεχόμενο.

***

Τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Καβάφη μποροῦμε νὰ τοὺς χωρίσουμε σὲ δύο κατηγορίες. Σ' αὐτοὺς π' ἀνυστερόβουλα καὶ μὲ προθέσεις καθαρὰ καλλιτεχνικὲς μελετᾶνε ἢ θαυμάζουνε τὸ ἔργο τοῦ ποιητή, ἀλλὰ ποὺ εἶναι κι' οἱ ἐλάχιστοι, καὶ στοὺς ἄλλους, τοὺς πολλούς, ποὺ δῆθεν ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸν ποιητή, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα φλέγονται ἀπὸ τὸν πόθο τῆς ἀδιακρισίας νὰ μάθουν καθε τι ποὺ ἀφοροῦσε τὴν ἰδιαίτερη καὶ βιολογικὰ αἱρετικὴ ζωὴ τοῦ Καβάφη.

Γιὰ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς ποὺ συγκροτοῦν τὴν δεύτερη κατηγορία τῶν Κ α β α φ ι σ τ ῶ ν, τὸ νέο βιβλίο τοῦ κ. Γ. Πιερίδη «Ὁ Καβάφης» ὑπῆρξε μιὰ μεγάλη ἀπογοήτευψη. Κι' εἶχαν δίκιο οἱ ἄνθρωποι. Ὅταν ἕνας Πιερίδης, ἕνας ἀπὸ τοὺς λίγους τοῦ στενοῦ περιγύρου τοῦ Καβάφη, δὲν τοὺς ἱκανοποιήσει τὴν περιέργεια, ἀπὸ ποιὸν νὰ περιμένουν ; Ἕνας ἄλλος βιογράφος βλέποντας τὸ πρᾶγμα ἐμπορικά, πιθανὰ νὰ τοὺς ἔκανε τὴ χάρη. Ὁ κ. Πιερίδης ὅμως ὄχι. Ἔχει κυρίως συνείδηση τῆς ἀποστολῆς ποὺ ἀνέλαβε. Κι' ἀποστολή του δὲν ἦταν βέβαια νὰ φανερώσῃ τὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ τοῦ Καβάφη, ἀλλ' οὔτε καὶ ὅσα γνωστὰ νὰ τὰ σκεπάσει, νὰ τὰ ἐξιδανικεύσει. Σὰν κάτι ποὔκανε ὁ Πολυλᾶς μὲ τὸ Σολωμό. Εἶναι ἡ ἀλήθεια, πὼς ὁ συγγραφέας σ' ὅλο τὸ βιβλίο του δείχνει μία ἀπεριόριστη συμπάθεια κι' ἕνα θαυμασμὸ γιὰ τὸν ποιητὴ. Ἀλλ' αὐτὰ εἶναι αἰσθήματα ἀτομικά τοῦ συγγραφέα ποὺ δὲν ἐπιδιώκουν νὰ ἐπηρεάσουν τὸν ἀναγνώστη οὔτε στὸ ἐλάχιστο. Ὁ συγγραφέας περιγράφει ἢ διηγεῖται μὲ μιὰ στάση τέλεια ἀμερόληπτη ἔτσι ποὺ ἀφίνει τὸν ἀναγνώστη ν' ἀντλήσει μονάχος του ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα ποὺ θὰ τοῦ μορφώσουν μιὰ δική του γνώμη. Διαβάζοντας κανένας τὶς 66 σελ. (τόσο μικρὸ εἶναι τὸ βιβλίο τοῦ κ. Ι. Πιερίδη) ἔχει ἕνα Καβάφη ζωντάνεμένο καὶ φωτισμένο ἀπό κάθε πλευρό. Δηλ. ὁ ποιήτης μᾶς δίνεται ὡλοκληρωμένος, ἀλλὰ μόνο γιὰ νὰ κατανοήσουμε τὸ ποιητικό του ἔργο. Ἄλλωστε ἕνας ποιητὴς σὰν ἄνθρωπος δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει παρὰ γιὰ νὰ τὸν γνωρισουμε καλλίτερα σὰν ποιητή.

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΚΑΚΗΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Δ. Ἰωαννοπούλου «Κάποιος ἀπὸ τὸν Τ.Τ 502»

Σ' αὐτὸ τὸ ἔργο του ὁ κ. Ἰωαννόπουλος παρουσίασε κάτι δικό του καὶ καλό. Ὁ ἥρωάς του — «Τυχοδιώκτης», ἕνας ἄνθρωπος παραστρατημένος (ἄτυχος δηλαδή), μικροτρακαδῶρος, ὀνειροπαρμένος στὸ βάθος καὶ πολὺ ἱπποτικὸς στὸν χαρακτῆρα, ἐξαγνίζεται ἀπὸ τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου. Στὸ τέλος τῆς πολεμικῆς του ζωῆς καί, ἕνεκα τῆς ζωῆς του αὐτῆς. ποθεῖ τὸ σπίτι. Ὁ πόλεμος τὸν ἐξαγνίζει γιὰ νὰ νοιώσῃ τὴν ἱερότητα τῆς ἰδέας τῆς μάννας. Καὶ σὲ μιᾶς πονεμένης ἀπὸ τὸν χαμὸ τοῦ παιδιοῦ της μητέρας τὸ σπίτι μπαίνει ἔτσι ἐξυψωμένος καί, μὲ τὴν ψευτιά, τὴν παρηγορεῖ Ὀνειροπαρμένη—μὲ τὸν τρόπο της —κι' ἡ μάνα ὁραματίζεται ἡρωϊκὸ τὸ θάνατο τοῦ παιδιοῦ της. Ὁ «ἀπατεῶνας» (τὸν λέω ἔτσι χωρὶς νὰ τὸν θεωρῇ τέτοιο) προχωρεῖ πρὸς τὴν λύτρωσι του, πρὸς τὸν ἐξαγνισμὸ ἀπὸ τὴν πύλη τῆς Στοργῆς. Σκορπίζει τὸ καλό. Ξαναπαίρνει τὰ παληὰ ὅπλα του—τὴν ἀπάτη—γιὰ νὰ πολεμήσῃ νηκηφόρα στὸ τέλος, ἕνα Σαϋλὼκ καὶ νὰ σώσῃ δυὸ ἀπροστάτευτες γυναῖκες. Κι' οὔτε μποροῦμε νὰ ἀξιώσωμε ἀπὸ τὸ συγγραφέα νὰ ἀπαλλάξῃ τὸ ἥρωά του ἀπ' ὅλες τὶς μικρότητες, γιατὶ τότε ὁ ἥρωάς του δὲν θἄταν μόνο ἄνθρωπος. Ἐνῷ ἔτσι εἶναι. Οἱ περιστάσεις τὸν ἐξυψώνουν, τὸν ἐξαγνίζουν, τὸν λυτρώνουν. Καὶ ὅλα τὰ ἄλλα πρόσωπα τοῦ ἔργου εἶναι ἄνθρωποι καλοί, κακοί, μοχθηροί, ὀνειροπαρμένοι, ὅπως ὁ φαρμακοποιὸς ποὺ φαντάζεται τὸν ἑαυτό του ἕνα μικρὸ Ἔδισσον καὶ ὁ μουσικὸς ποὺ καμαρώνει γιὰ ἕνας μικρὸς Μπετόβεν.- Κι' ἡ Ντίνα, πού, ἀσυνείδητά της συμπαθεῖ τὸν ἥρωα γιὰ τὴν ἀγαλλίασι ποὺ δίνει στὴ μητέρα της, εἶναι πραγματικὰ στοργικὴ θυγατέρα καὶ πονετικὴ ἀδελφή, ὅπως εἶναι καὶ ἀληθινὴ γυναῖκα. Κι' ἡ γεροντοκόρη, ὀνειροπαρμένη ἀπὸ τὰ ρομάντσα ποῦ διαβάζει, εἶναι συνήθης τύπος ἐπαρχιώτικος Ὅλοι λυτρώνονται τόσο ποὺ θὰ ἄξιζε καὶ τὸ happyend ἀκόμα. Ἀλλὰ ὁ Ἰωαννόπουλος προτίμησε νὰ τοὺς ἀφίσῃ νὰ τελειώσουνε τὸ δρόμο τοῦ λυτρωμοῦ καὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἔργου του. ἀποφεύγοντας τὸ συμβατισμό. Κι' αὐτὸ εἶναι τὸ καλλίτερο ποὖχε νὰ κάνῃ. Γιατὶ τὰ πρόσωπά δὲν εἶνε μόνο σύμβολα. Εἶνε καὶ τύποι ζωντανοί. Ἀλλὰ τὸ ἔργο δὲν εἶναι αὐτό. Ἡ κεντρική του ἰδέα εἶναι : χρειάζονται ἡ ψευδαισθήσεις ; πρέπει νὰ τὶς δημιουργοῦμε γιὰ νὰ παρηγοροῦμε τοὺς ἀτυχημένους ; νὰ τοὺς κάνωμε μιὰ τονωτικὴ ἔνεσι ἐλπίδας ; Ἀλλὰ οἱ κριτικοὶ παράβλεψαν τὸ σημεῖο αὐτό, ἐνῷ αὐτὸ ἔπρεπε νὰ δοῦνε πρῶτα—πρῶτα. Γιατὶ εἶναι ἐξώφθαλμο ; Οἱ ἐκτελεσταὶ τὸν βοήθησαν ὅλοι τους. Οἱ ἄσσοι τῆς Ἀθηναϊκῆς σκηνῆς εἶχαν μιὰν ἀξιόλογη ἐπιτυχία δημιουργῶντας αὐτοὺς τοὺς τύπους. Ὁ διάλογος τοῦ ἔργου, ἐξαιρε-

τικά ἐπιμελημένος. Σπουδαῖο στοιχεῖο αὐτό πού τόσοι —καί φτασμένοι ἀκόμα συγγραφεῖς—το παραβλέπουν δυστυχῶς καί πού γι αὐτό τά ἔργα τους ἀποτυχαίνουν καί ὅταν ἀκόμα μποροῦσαν νἆναι ἀπό τά πολύ—πολύ καλά. Ὅσο γιά τή Στέλλα,δέν ἐρωτοχτυπιέται μέ τόν ἥρωα,ὅπως γράφτηκε. Μά ἐπειδή κεῖνος δέν στάθηκε νά τόν γράψη στόν κατάλογο τῶν «θυμάτων» της π ε ι σ μ ώ ν ε ι καί κάνει κακό. Αὐτό—ὅπως καί πολλά ἄλλα ἐξηγοῦνται· καί καλοεξηγοῦνται μάλιστα—ὥστε ἀπορῶ πῶς.. παρεξηγήθηκαν καί παρερμηνεύτηκαν. ΝΙΚΟΣ ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ

Μουσική κωμωδία : «Οἱ δύο γυναῖκες μου»

Ζωηρή κωμωδία μ' εὐχάριστη μουσική. Σ' αὐτό τό εἶδος ἐπιδιώκεται ἡ δημιουργία δυό εὐχαρίστων ὡρῶν. Καί πετυχαίνεται. Ἡ κ. Σκορδούλη— γνωστή καί ἀπό τήν μουσική κωμωδία στό Rex— ἔδειξε τή χάρι τῆς φωνῆς της καί τήν ἀξία τῆς τέχνης της. Ζωηρό τό παίξιμο τῆς κ. Σκιαδᾶ (ἄν καί αὐτή σέ μερικά σημεῖα δέ κυριαρχοῦσε στήν ἀκρίβεια τῆς φωνῆς της) Ὤμορφες ἐξαιρετικά ἡ σκηνές τῆς ἀντιζητήσεως τῆς ρίμας. Ὑπερβολικά ζωηρή ἡ τῆς ἐξομολογήσεως τοῦ Ἐξπρέσσερ πρός τή Μιμή πού ἡ ὑπερβολή της ὅμως αὔξησε τό κωμικό στοιχεῖα κι' ἀπόφυγε ρυμαντισμό Τό ντουέττο «Τέτοιο Θησαυρό» ἄρεσε πολύ Κι' ἡ τρίτη πρᾶξι ὁμοίως ἐξαιρετικά ζωηρή ἄρεσε ἐπίσης μολονότι πού τελευταῖα τώρα — εἶνε συνηθέστατη αὐτή ἡ εἰσβολή τῶν ἠθοποιῶν ἀπό τό τέταρτο τοῖχο. Ὅλοι οἱ ἠθοποιοί καλοί. Σημειώνω ἰδιαιτέρως τό παίξιμο τοῦ Γαβριηλίδη καί τοῦ Ἀναστασιάδη.

ΝΙΚΟΣ ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ

***

Εἴτανε τόσες πολλές οἱ θεατρικές πρῶτες τό Γενάρη καί τό Φλεβάρη καί τόσος λίγος ὁ χῶρος πού διαθέτω αὐτή τή φορά, πού δέ μοῦ εἶναι βολετό παρά μιά σύντομη μονάχα ἀνασκόπηση νά κάνω, γιά τά ἔργα πού παραστάθηκαν τούς δυό πρώτους μῆνες τῆς φετεινῆς χρονιᾶς. Ἐλπίζω στό ἐρχόμενο, πού θά 'χω νά μιλήσω μόνο γιά τίς παραστάσεις τοῦ Μάστη, νά μπορέσω νά τίς ἀναλύσω πλατύτερα

Στό θέατρο Ἀλίκης (Θίασος Μουσούρη — Ἀρώνη) ἀνεβάστηκε τό «Ὅταν οἱ γυναῖκες ἀγαποῦν», θεατρική διασκευή τοῦ Α. Μπισσόν ἀπ' τό γνωστό μυθιστόρημα «Ρόζερυ» τῆς Φλωράνς Μπάρκλεϋ, πού πρίν ἀρκετά χρόνια παίχτηκε καί στόν κινηματογράφο μέ τόν τίτλο—ἄν θυμᾶμαι καλά—«Ὁ ἄγγελος τοῦ σκότους». Καί μόνο ἀπ' τ' ὄνομα τῆς μυθιστοριογράφου καθένας μπορεῖ νά καταλάβει πῶς πρόκειται γιά ἔργο καθαρά ἐπιφανειακό καί ρηχό, χωρίς κανένα βαθύτερο νόημα, ἀπ' αὐτά πού συγκινοῦν φοβερά τίς κοπελλίτσες τῶν δεκαεφτά χρόνων καί τόση πέραση ἔχουν στούς θεατές τοῦ χρυσοῦ «μέσου δρου».

***

Ὁ θίασος Ἀργυροπούλου, ἀφοῦ ξαναβρῆκε ὁλότελα τόν παλιό ἑαυτό του στό χοντροκομμένο κατασκεύασμα «Βάστα φρένο», ἀνέβασε καί μίαν ἑλληνική κωμωδία τοῦ κ Β. Ἰμπροχώρη, ἑνός νέου θεατρικοῦ συγγραφέα, πού πρωτοφανερώθηκε στή σκηνή μέ «Τό γεροντοπαλλήκαρο» Ὁ συγγραφέας φαίνεται πώς ἔχει φλέβα κωμική, ξέρει νά χτίσει, ὅπως καί νά'ναι ἕνα ἔργο, παρουσίασε μερικά ἔξυπνα εὑρήματα καί μπορεῖ κανείς νά πεῖ πῶς ὁ διάλογός του δέν κούρασε στίς δυό ὧρες πού βάσταξε ἡ παράσταση. Μά ἡ ἄποψή του—γιατί θέλησε νά δώσει καί κοινωνική θέση στό ἔργο του—δέν μπορεῖ νά σταθεῖ στίς μέρες μας· εἶναι τόσο ξεπερασμένη, πού φαίνεται ἀπίθανη, ψεύτικη, κ' ἡ προσπάθεια τοῦ κ Ἰμπροχώρη μοιάζει μέ σκιαμαχία.

***

Μετά τή θριαμβευτική ἐπιτυχία τοῦ «παράξενου Ἰντερμέτζου», ὁ θίασος Ἀνδρεάδη (Θέατρο Βρετάννια) ἀνέβασε τήν τρίπραχτη κωμωδία «Ὁ κ. Πόνς δέν θέλει νά ἐνοχλήσει» τοῦ Ζώρζ Μπέρ, ἕνα καλογραμμένο, ἀσήμαντο ὅμως στό βάθος του, ἐργάκι, πού δέν παραστάθηκε καί μ' ὅση φροντίδα χρειαζότανε, καί πού γι' αὐτό καί λίγες σχετικά βραδειές κράτησε τό πρόγραμμα. Τό ἔργο διαδέχτηκε ἡ παλιά ἐπιτυχία τῆς Κυβέλης, τό «Ρομάντζο» τοῦ Ρομπέρ ντέ Φλέρ. Τό ἔργο ἔχει βέβαια τή ρουτινιέρικη γλυκεράδα καί τή συμβατικότητα τῆς τεχνοτροπίας τῆς ἐποχῆς πού γράφτηκε, μά ἔδοσε τήν εὐκαιρία στούς τρεῖς πρωταγωνιστές, τήν κ. Ἀνδρεάδη καί τούς κ. κ. Ἀντώνη Γιαννίδη καί Δημήτρη Χόρν, νά παρουσιάσουν τρεῖς ἀπ' τίς πιό καλές τους δημιουργίες, βοηθούμενοι κι ἀπ' τή σκηνοθετική μαστοριά τοῦ κ. Γιαννούλη Σαραντίδη, πού γιά μιάν ἀκόμα φορά δίκαια ἀξίζει ὁ ἔπαινος στό ταλέντο του.

***

Τήν «Ἑκάβη» διαδέχτηκε στό Ἐθνικό ἡ «Νόρα» τοῦ Ἴψεν,ἕνα ἀπ'τά πιό πολυπαιγμένα στόν τόπο μας ἔργα τοῦ μεγάλου Νορβηγοῦ.Κι ἀκριβῶς τό γεγονός αὐτό μιά μόνο δικαιολογία θά'δινε στήν Ἐθνική μας Σκηνή, πού δέν εἶναι, ὅπως θά 'πρεπε, θέατρο ρεπερτορίου, γιά τό ξαναπαρουσίασμα τῆς «Νόρας», τό νά τήν ἀνεβάσει ἄψογα, πολύ καλύτερα ἀπ' τούς ἐλεύθερους καλλιτεχνικούς ὀργανισμούς πού δέν ἔχουν—τουλάχιστο ὑποτίθεται πώς δέν ἔχουν—μήτε τά καλλιτεχνικά, μήτε καί τά ὑλικά μέσα τοῦ Ἐθνικοῦ. Δυστυχῶς ἡ παράσταση δέν ἱκανοποίησε καθόλου, ἴσως γιατί τό Ἐθνικό δέ διαθέτει τοῦτο τόν καιρό τούς κατάλληλους γιά τή «Νόρα» ἠθοποιούς, ἴσως καί γιατί τό ἔργο δέ βρισκόταν μέσα στό ψυχικό κλῖμα τοῦ σκηνοθέτη Ἀντίθετα στή «Μίνα φόν Μπάρνχελμ» τοῦ Λέσσιγκ, πού διαδέχτηκε τή «Νόρα», ὁ κ. Πέλος Κατσέλης ἔδειξε τόν καλύτερο ἑαυτό του, ἴσως πάλι καί γιατί ἡ «Μίνα» ἔχει κάτι ἀπ' τό Σαίκσπηρ, πού ἀποτελεῖ τήν εἰδικότητά του. Τό ἔργο, ἄν καί παλιό—γράφτηκε πρίν 180 πάνω κάτω χρόνια—μετάδοσε ὅλη τή δροσιά καί τήν ποίηση τῆς θεατρικῆς ἀναγέννησης τῆς ἐποχῆς του. Οἱ τύποι του εἶναι παρμένοι ἀπ' τήν πρωσσική ζωή τοῦ καιροῦ του καί δοσμένοι μέ τήν ἄφταστη χάρη τοῦ μεγάλου τῆς Γερμανίας αἰσθητικοῦ.

***

Στό Πάνθεον (Θίασος τῶν Τεσσάρων) δόθηκε ἕνα παλιό ἔργο τοῦ Μάξ Χάλμπε, «Τά νειάτα», πού πρωτοπαίχτηκε τό 1893 μέ τόν τίτλο «Στό πρεσβυτέριο», καί πού ἀνῆκε, ὅπως κ' ἡ «Μίνα» τοῦ Λέσσιγκ, στήν ἐποχή τῆς θεατρικῆς ἀναγέννησης τῆς Γερμανίας. Ἡ θέση πού παίρνει ὁ συγγραφέας, ξεπερασμένη κάπως γιά τήν ἐποχή μας, εἶναι τά δικαιώματα πού 'χουν τά νειάτα πάνω στή ζωή, καί τό τραγικό τέλος τῆς τρίτης πράξης ἔρχεται σάν κάθαρση ἀρχαίας τραγωδίας. Δέν ξέρω ἄν εἶναι ἀπόλυτα δικαιολογημένη ἡ ἐκλογή τοῦ ἔργου ἀπ' τόν κ. Μουζενίδη, ξέρω μόνο πώς τό ἐξαιρετικό του ἀνέβασμα σταματάει κάθε τέτοιας λογῆς μεμψιμοιρία. Ἕνα ἑλληνικό ἔργο διαδέχτηκαν τά «Νειάτα», τό «Κάποιος ἀπ' τό Τ. Τ. 502» τοῦ Δ. Ἰωαννοπούλου. Ὁ συγγραφέας φανέρωσε ἀκόμα μιά φορά τά θεατρικά του προσόντα, τόν καλογραμμένο του διάλογο, τό γερό στήσιμο τοῦ ἔργου του, τήν ἔξυπνη χρησιμοποίηση τῆς ἐπικαιρότητας γιά νά κινήσει τό ἐνδιαφέρο τοῦ θεατῆ. Ζήτησε ὅμως νά παρουσιάσετύπους πού νά μείνουν γιά πάντα στό ἑλληνικό θέατρο—ὅπως πάνω κάτω λέει στό προλογικό του σημείωμα, πού δημοσιεύτηκε στίς ἐφημερίδες—μά νομίζω πώς ἡ πρόθεσή του δέν μπόρεσε νά πραγματοποιηθεῖ ἀπόλυτα. Τό «Κάποιος ἀπ' τό Τ. Τ. 502» εἶναι ἴσως τό καλύτερο ἔργο τοῦ κ. Ἰωαννοπούλου, μά δέν μποροῦμε καί νά τό πάρουμε καί γι' ἀπόκτημα τῆς θατρικῆς μας φιλολογίας· εἶναι κάτι παρά πάνω ἀπ' τά ἐργάκια πού μᾶς ἔχει ὡς τώρα προσφέρει, μά βρίσκεται πολύ πιό κάτω ἀπ' τά ἔργα χωρίς συμβατισμούς, χωρίς μελοδραματισμούς, χωρίς ὑποχωρήσεις σ' ἐπικαιρικά τεχνάσματα, ἀπ' τά ἔργα πού ἴσως μιά μέρα τό ταλέντο τοῦ κ. Ἰωαννοπούλου θά μᾶς ὑποχρεώσει, δικαιωματικά καί χωρίς πλάνες ἐπιείκειες, νά τοῦ καταγράψουμε στό ἐνεργητικό του. Γιά τ' ἀνέβασμα μόνον ἔπαινοι ἀξίζουν στό θίασο τοῦ Πανθέου, κι ὁ θερμότερος ἀπ' ὅλους στόν Βεάκη, πού 'χε τόν ἀλτρουϊσμό νά παίξει ἄρρωστος στήν πρεμιέρα καί νά πλάσει μιάν ἀπ' τίς καλύτερες δημιουργίες του.

***

Τό Ρέξ ἀνέβασε τόν «Κνόκ», τό ἀριστούργημα τοῦ Ζύλ Ρομαίν, τό ἔργο πού εἶχε πρίν λίγα χρόνια δώσει στόν Ἀργυρόπουλο τήν εὐκαιρία νά δείξει ὅλο τό δυνατό του ταλέντο. Δυστυχῶς δέν μπορῶ νά πῶ τό ἴδιο καί γιά τό Λογοθετίδη, πού ἀπ' τήν ἀρχή ὥς τό τέλος βρισκόταν ἔξω ἀπό τό νόημα τοῦ ρόλου του. Δέν ξέρω ἄν φταίει αὐτός ἤ ὁ σκηνοθέτης του, μά ὁ γιατρός Κνόκ τοῦ Ζύλ Ρομαίν κάθε ἄλλο εἶναι παρά ὁ τυχάρπαστος μικροαπατεώνας πού μᾶς παρουσίασε ὁ Λογοθετίδης. Μοναδική ὄαση τῆς ἀποτυχημένης παράστασης τά ἐξαίσια σκηνικά τοῦ κ. Ἀνεμογιάννη.

***

Τέλος τό καλλιτεχνικό συγκρότημα τοῦ Θεάτρου Τέχνης ξανανέβασε τή χιλιοπαιγμένη «Στέλλα Βιολάντη» τοῦ Ξενόπουλου, καί τ' ἀνέβασμά της εἶναι τό μόνο στούς τελευταίους μῆνες πού δικαιολογεῖ πλέρια μιάν ἐπανάληψη, μιά πού μᾶς ἔδειξε μιάν ὁλότελα καινούργια σκηνοθεσία. Τό ἔργο ἀπόχτησε ἀτμόσφαιρα, φανέρωσε ἀνάγλυφα τά ὥς τά τώρα κρυμμένα προτερήματά του καί δικαίωσε τή μακρόχρονη ζωή του στήν ἑλληνική σκηνή.

Γ. Ι. ΦΟΥΣΑΡΑΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ

Μέ γεμάτη τήν αἴθουσα τῆς Ἀκαδημίας, ἀπό ἐκλεκτό κοινό, γίνηκε ἡ ἀπονομή τοῦ ἐπάθλου «Παλαμᾶς» :

— Ὁ βραβευθείς ποιητής κ. Δελῆς, πῆρε τά συγχαρητήρια τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Λούβαρι, πού μίλησε γιά τή σημασία τοῦ βραβείου, τοῦ Διευθυντοῦ τῶν Γραμμάτων κ. Μαντούδη καί τῶν Τεχνῶν κ. Τόμπρου, ὅπως καί ἀπό τούς λογοτέχνες καί φίλους τῶν Γραμμάτων πού παρηκολούθησαν τήν τελετή.

—Ὁ πρίγκιπας τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν κ. Ἄγγελος Σικελιανός, πού ἐκφώνησε καί τόν πανηγυρικό, γίνηκε ἀντικείμενο θερμῶν ἐκδηλώσεων, γιά τά ἐμπνευσμένα λόγια του.

—Δέν ἔλλειψαν ὅμως καί τά παράπονα γιά τή βράβευση τοῦ κ. Δελῆ, πού ἀνήκει στόν «παλιό κόσμο».

—Οἱ νέοι ποιητές, πού ὑπέβαλαν ἔργα, εἶχαν τή γνώμη, πώς μποροῦσε τό βραβεῖο νά δοθεῖ σ' ἕ α ἀπό τούτους.

—Μετά τήν κάλμα πού σημειώθηκε στά βιβλιοπωλεῖα ὕστερα ἀπό τίς γιορτές, καί τίς γενικές ἀνατιμήσεις, ἄρχισε πάλι νά τονώνεται ἡ ἀγοραστική κίνηση, πού τήν βοηθοῦν καί τά νέα βιβλία πού κυκλοφόρησαν.

—Σημειώνουμε ἀνάμεσα σ' αὐτά τήν «Ξωτική Πολιτεία» τοῦ κ. Α. Τζώρα, πού πολλά τά καλά λέγονται, ἔκδοση Ἀετοῦ. «Τά Σονέτα τοῦ Μαβίλη» τοῦ κριτικοῦ καί ποιητή κ. Γεράσιμου Σπαταλᾶ, ἔκδοση Δημητράκου. Τό «Συναξάρι τῶν Ἀμαρτωλῶν» (β' ἔκδοση) τοῦ κ. Καραγάτση. Ἡ «Ντόρα» τοῦ κ. Ἄγγελου Δόξα μέ εἰκονογράφηση Νίκου Καστανάκη. Τό γνωστό μυθιστόρημα τοῦ Θερβάντες «Δόν Κιχώτης» μετάφραση Καρθαίου, ἔκδοση καί τοῦτο τοῦ Ἀετοῦ. Ἡ «Κυρά τῆς Θάλασσας» τοῦ Ἴψεν σέ ἀριστοτεχνική μετάφραση τοῦ κ. Λ. Κουκούλα. «Ὁ Καβάφης» τοῦ Ἀλεξαντρινοῦ λογοτέχνη κ. Γιάγκου Πιερίδη, πού δίνει ἀτόφιο τόν ποιητή πού συγκίνησε τά τελευταῖα χρόνια τό φιλαναγνωστικό ἑλληνικό κοινό, ἔκδοση τοῦ οἴκου Ὡρίων. «Τά κατά τήν Ἡρώ καί τό Λέαντρο» τοῦ Μουσαίου τοῦ Γραμματικοῦ ἀπό τόν κ. Μαρκάκη, ἔκδοση Μαυρίδη. «Ἡ γυναῖκα» (τρίτη ἔκδοση) τοῦ παληοῦ λογοτέχνη κ. Γρηγόρη Στεφάνου, ἔκδοση τοῦ οἴκου Βασιλείου. «Τοπία μέ ἔμμεσο φωτισμό» ποιήματα τοῦ Κοκόροβιτς, πού χρόνια εἶχε νά φανεῖ στό ἀναγνωστικό κοινό καί ἄλλα.

Ἀπό τά βιβλία πού βγήκανε τίς ἑορτές, ἐξαντλήθηκε καί ξανατυπώθηκε «ὁ Βασίλης Ἀρβανίτης» τό καλοδουλεμένο κι' ἀριστοτεχνικό ἔργο τοῦ διαλεχτοῦ ἕλληνα στυλίτσα κ. Στράτη Μυριβήλη.

- Κυκλοφορεῖ ἐπίσης μέ μεγάλη ζήτηση ἡ νέα ποιητική συλλογή τοῦ ποιητῆ τῶν «Μαϊστραλιῶν» κ. Σπύρου Παναγιωτόπουλου : «ὁ Νυχτερινός διαβάτης», ἔκδοση Ἄλφα, μέ σχέδια τοῦ ζωγράφου κ. Γουναρόπουλου καί καλλιτεχνικό ἐξώφυλλο τοῦ κ. Γραμματικόπουλου. Τά τραγούδια τοῦ καλοῦ ποιητῆ εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπό τήν ἑλληνική ζωή κι' εἶναι ἀξιοπρόσεχτα.

—Ἡ κριτική μας ἀπασχολεῖται ἀπό τρεῖς μῆνες τώρα—καί πρέπει νά τό σημειώσουμε—μέ τή δεύτερη ἔκδοση τῆς «Συμφωνίας τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου» τοῦ διαλεχτοῦ ποιητῆ κ. Γιώργου Σταμπολῆ, πού τά τραγούδια του τά χαρακτηρίζει φιλοσοφημένο περιεχόμενο, ἐκτός ἀπό τό περίλαμπρο δούλεμά τους. Λιγοστές εἶναι ἡ διαφωνίες τῶν κριτικῶν γιά τό μοναδικό τοῦτο βιβλίο, πού τό «Νέο Πνεῦμα» μέ τούς καλύτερους ἀπό τούς συνεργάτες του, θά ἀσχοληθεῖ σέ ἕνα ἀπό τά φύλλα του πολύ σύντομα.

—Μία ἀπό τίς πρῶτες θέσεις στήν κυκλοφορία, διεκδικεῖ τό νέο βιβλίο τοῦ δημοσιογράφου καί λογοτέχνη κ. Μίνου Κ. Ἀνδρουλιδάκη, «Στοιχειά καί φαντάσματα». Εἶναι λαογραφικό ρεπορτάζ, ἀπό τά λίγα πού εἴδαμε τά τελευταῖα χρόνια. Ἀπό μέρες δόθηκε στά βιβλιοπωλεῖα ἡ δεύτερη χιλιάδα του. Ἡ πρώτη ἐξαντλήθηκε μέσα σ' ἕνα μῆνα μόνο.

—«Ἡ Σκύρος» τῆς κ. Νίκης Πέρδικα, (δυό τόμοι) ἔφθασε τό ἕνα ἑκατομμύριο γιά τήν ὥρα μέ ἀρκετούς ἀγοραστές. Τό βέβαιο εἶναι πώς τοῦτο τό βιβλίο τιμᾶ ὄχι μόνο τή συγγραφέα, μά καί τόν ἐκδότη τόσο γιά τό πολύ δύσκολο τύπωμά του, ὅσο καί γιά τήν ἐξαιρετική του ἐμφάνιση, πού ὀφείλεται στίς ἄρτιες τυπογραφικές ἐγκαταστάσεις τοῦ κ. Π. Διαλισμᾶ.

—«Ἡ ἀτέρμονη πορεία πρός τόν ἥλιο», τό νέο βιβλίο τοῦ κ. Θ. Σγουρδέλη, παρουσιάζει, ἀληθινά, ἐξαιρετικό ἐνδιαφέρον.

—Σχετικά πληροφορούμεθα, πώς τό ἴδιο βιβλίο ὁ συγγραφέας τό εἶχε γράψει καί ἐκδώσει γαλλικά κι' ἀπό κεῖ τό μετέφρασε.

—Ὁ οἶκος Κορνάρου πού ἀναδιωργανώθηκε ἀπό τό γυιό του κι' ἐργάζεται πολύ καλά, ἔχει ἐκθέσει μιά πλούσια συλλογή παλιῶν σπάνιων βιβλίων· ξεχωρίζουν τό «Βρέφος» τοῦ παιδίατρου κ. Μανωλακάκη. «Πολιτικαί παρεναίσεις πρός τούς Ἕλληνας» τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ καί πολλά ἄλλα κλασικῶν καί ἄλλων ἀρχαίων συγγραφέων.

—Ὁ ἴδιος οἶκος ἐξέδωσε σέ δεύτερη ἔκδοση τό πρό τριμήνου κυκλοφορῆσαν εὐθυμογραφικό βιβλίο «Ὁ διάβολος μιλεῖ μέ τή γυναῖκα», γραμμένο μέ μπρίο ἀπό τό δημοσιογράφο κ Κώστα Μάγερ. Ἡ πρώτη ἔκδοση ἀπό δυό χιλιάδες ἀντίτυπα ἐξαντλήθηκε ἀπό τόν περασμένο μῆνα.

—Ὁ ἐκδοτικός οἶκος «Ἀετός,» ἑτοιμάζει, ἐκτός ἀπό ἄλλα βιβλία, σέ δεύτερη ἔκδοση τήν «Ἐρόϊκα» τοῦ κ. Κοσμᾶ Πολίτη καί τόν «Κύκλο» τοῦ Στέλιου Ξεφλούδα.

—Ἑτοιμάζεται ἐπίσης μιά σειρά ἠθογραφικά διηγήματα τοῦ κ.Μίνου Ἀνδρουλιδάκη μέ τόν τίτλο «Ἱστορίες ἀπό τήν Κρήτη», καί θά τίς ἀκολουθήσῃ τό «ΚρητικόΤρίπτυχο».μεγάλο ἔργο,πού μᾶς δίδει πλέρια τήν εἰκόνα τῆς ζωῆς στίς τρεῖς πολιτεῖες τῆς Κρήτης.

—Στό «Σπίτι του φιλότεχνου» ἔγιναν τά ἐγκαίνια

τῆς Γ' Σειρᾶς καλλιτεχνικῶν ἔργων 'Ελλήνων ζωγράφων μὲ ἔργα : Βιτσώρη, 'Αστεριάδη, Βασιλικιώτη, Τσαρούχη, Χατζηκυριάκου, Γκίκα, Ζογγολοπούλου, Διαμαντοπούλου, Θεοδωροπούλου. Παπαδημητρίου, Μόσχου, Τάσου, 'Απάρτη, Φαληρέα, Μακρῆ, Σοφουλάκη καὶ Παπαχριστοπούλου.

—'Εκθέτουν ἀκόμη στὸ «Σπίτι τοῦ φιλότεχνου» γιὰ πρώτη φορὰ καὶ ἡ καλλιτέχνιδες Θάμαρ Μπενάκη καὶ Τζένυ Μανούση.

—'Ο παλιὸς δημοσιογράφος Δῆμος Βρατσάνος θὰ ἐκδώσει τὴ «Φωνὴ τοῦ Πελάου», ἀναμνήσεις του ἀπὸ τὴν μακρυνὴ καὶ πολυτάραχη ζωή του.

—Πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἐργασία ἡ μετάφραση τῆς «Γεννήσεως τῆς φιλοσοφίας» τοῦ Νίτσε ἀπὸ τὸν διαλεχτὸ δημοσιογράφο καὶ λογοτέχνη κ. Αἰμίλιο Χουρμούζιο.

— Στὴ σειρὰ τῶν διαλέξεων ποὺ τόσον ἀθόρυβα δίνει στὴν καλοβαλμένη αἴθουσα τῶν γραφείων του ὁ «Σύλλογος τῶν 'Αθηναίων» χάριν τῶν μελῶν του, προσετέθηκε ἄλλη μία ὡραία διάλεξη τοῦ κ. Γεωργίου Ζαλοκώστα, μὲ θέμα «'Η ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται». 'Ο ὁμιλητὴς μὲ γλαφυρότητα μίλησε γιὰ τὸ θέμα του. Τὸ ἀκροατήριο ἐχειροκρότησε θερμοτατα.

***

'Από τὴν Χαλκίδα μᾶς ἦλθε τὸ καινούργιο φύλλο τῶν «Εὐβοϊκῶν Γραμμάτων» τοῦ συναδέλφου κ. 'Ανδρέα Ζώντου.

—Περιλαμβάνει συνεργασία τῶν κ.κ. Γιάννη Σκαρίμπα, Γιάννη Ρίτσου, Α. 'Ανσπλιώτη, Α. Ζώντου, Τάκη Δόξα, Λευτέρη Ραυτοπούλου, Θώμου Ξαφᾶ, Κώστα Καλλία, Νικ. Παπαγεωργοπούλου, τῆς Δίδος Καλλιόπης Σκαρίμπα κ. ἄ.

—Βλέπουμε ἀκόμα καλλιτεχνικὴ κίνησι τῆς Χαλκίδας, κριτικὴ τοῦ βιβλίου, κρίσεις καὶ σχόλια γιὰ τὰ ἐπίκαιρα φιλολογικοκριτικα μας πραγμάτα, ἐκδόσεις, ἀγγελίες κλπ.

—'Ο Μυριβήλης, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν β' ἔκδοση τοῦ «'Αρβανίτη», ποὺ κυκλοφόρησε μὲ νέο ἐξώφυλλο κι' ἀναπλασμένη σὲ μερικὰ μέρη, ἑτοιμάζει δύο νέες ἐκδόσεις, μὲ θέματα παρμένα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἐπαρχία καὶ τὴ ζωή της.

—'Η «Αἰολικὴ Γῆ» τοῦ κ. Βενέζη ἀνατυπώθηκε καὶ κυκλοφόρησε μὲ πρόλογο τοῦ Σικελιανοῦ.

—Πολὺ καλὸ τὸ καινούργιο τεῦχος τοῦ «'Οδυσσέα» τοῦ λαμπροῦ περιοδικοῦ τοῦ Πύργου καὶ μ' ἐκλεκτὴ συνεργασία.

—Στὸ ἐργαστήριο ζωγραφικῆς τοῦ κ. 'Επαμ. Θωμοπούλου (Κελανοῦς 3 πάροδος Λήμνου) γίνηκε ἡ ἔκθεση τῶν ἔργων του μὲ μεγάλη ἐπιτυχία.

—Μὲ θλίψη παρακολούθησε ὁ κόσμος τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, ὅπως καὶ ἡ 'Αθηναϊκὴ κοινωνία τὴν κηδεία τοῦ ἐκλεκτοῦ κοινωνιολόγου, παλαιοῦ δημοσιογράφου καὶ λογοτέχνου Γιάννη Ζερβοῦ, ποὺ γίνηκε δημοσία δαπάνη.

—'Ο πεθαμένος λόγιος, ἔβγαλε πολὺ νέος τὴν «Κοινωνία» περιοδικὸ ποὺ στὸν καιρό του διαβάστηκε φανατικά, συνεργάστηκε στὰ «Παναθήναια» τοῦ Μιχαηλίδη, κι' ἔγραψε τὰ ἔργα : «'Ιστορία τῆς 'Ιδέας» (1910) «'Ανθη τῆς Ζωῆς» (1912) «'Εργατικὲς 'Ιστορίες» «Τραγούδια τοῦ Καλοῦ Καιροῦ» (1910) κι' ἐδημοσίευσεν ἀποσπάσματα ἀπὸ τὶς «Λυρικές Σάτυρές» του καὶ τοὺς «Στοχασμοὺς τῆς Μοναξιᾶς».

—'Ο Ζερβὸς μετάφρασε στὴ νεοελληνικὴ τὴν «'Ιλιάδα» τοῦ 'Ομήρου, ἐπιμελήθηκε τὴν ἔκδοσι τῶν ἀρχαίων συγγραφέων τοῦ Γ. Φέξη καὶ τὸ «Μέγα Λεξικὸν τῆς 'Ελληνικῆς γλώσσης» τοῦ οἴκου Δημητράκου.

—'Ο κ. Γιάννης Κοντογιάννης ἐκφώνησεν ἐπικήδειο, ποὺ τὸν διακρίνει τὸ βαθὺ φιλικὸ αἴσθημα κι' ὁ θαυμασμὸς γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Ζερβοῦ.

— Κυκλοφόρησε καὶ πωλεῖται σ' ὅλα τὰ Κεντρικὰ Βιβλιοπωλεῖα ἐνδιαφέρουσα μελέτη τοῦ κ. Διον. Βογοπούλου μὲ τὸν τίτλο : «Γύρω ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῆς ἐργαζομένης γυναίκας». 'Η μελέτη αὐτὴ εἶναι σὰν μιὰ ἀπάντησι στ' ὅσα εἰπώθησαν καὶ ἐγράφησαν τὸν περασμένο χρόνο πάνω στὸ μεγάλο αὐτὸ ζήτημα, ποὺ τὸ δίχως ἄλλο θ' ἀπασχολήσῃ μεταπολεμικὰ σοβαρὰ τὴν Κοινωνία καὶ τὸ Κράτος.

—Στὶς πρῶτες μέρες τοῦ 'Απρίλη, θὰ κυκλοφορήσῃ τὸ μηνιαῖο λογοτεχνικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ περιοδικὸ «Μέτωπο Τέχνης» μὲ διευθυντὴ τὸ Γιάννη Φλιάσιο.

— 'Η «'Αστρόλογη», τὸ νέο μυθιστόρημα τῆς διαλεχτῆς Καστρινῆς λογίας κ. Θάλειας Καλιγιάννη, ἔχει ἐξαιρετικὴ κυκλοφορία.

***

Εὐστ. 'Ανανιάδου.—Στρατιωτικὸν Ποινικὸν Δίκαιον γ' ἔκδ. 'Αθῆναι 1943.

'Ο Πρόεδρος τοῦ 'Αναθεωρητικοῦ Δικαστηρίου καὶ ἔγκριτος νομομαθὴς κ. Εὐστ. 'Ανανιάδης ἐκυκλοφόρησε εἰς τρίτην ἔκδοσιν τὴν ἑρμηνείαν τοῦ παρ' ἡμῖν Στρατιωτικοῦ Ποινικοῦ Νόμου.

Δικαίως ἡ ἀξιόλογος ἐργασία τιτλοφορημένη ὡς Στρατιωτικὸν Ποινικὸν Δίκαιον συγκεντροῖ ὀπὲρ αὐτῆς τὴν ἔννοιαν τοῦ συστήματος, διότι ἐξώφθαλμον προσφέρει εἰς τὸν μελετητὴν τὴν ἀρίστην συμβολὴν ἣν πραγματοποιεῖ εἰς τὴν παρ' ἡμῖν ἀνάπτυξιν τοῦ εἰδικωτέρου τούτου κλάδου τοῦ ποινικοῦ δικαίου, κατάδηλον ἅμα καθιστῶσα τὴν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου φιλότιμον προσπάθειαν τοῦ ἀξίου συγγραφέως της. 'Επίζηλος χρῆσις βιβλιογραφίας καὶ νομολογίας, ἐν συναγωνισμῷ καταλλήλου χρήσεως συμπερασμάτων μακρᾶς πείρας καὶ πραγματικῆς ἐφαρμογῆς, κατέστησαν τὴν ἐργασίαν ταύτην, ὡς μίαν ἐκ τῶν θετικωτέρων παρ' ἡμῖν συμβολῶν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ στρατιωτικοῦ ποινικοῦ δικαίου.

Δ)ρ ΠΑΝ. Ι. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΣ

«Τοπία μὲ ἔμμεσο φωτισμὸ»

'Εκυκλοφόρησε καὶ πωλεῖται σὲ ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα ἡ τρίτη κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ ποιητῆ Κωστῆ Κοκόροβιτς μὲ τίτλο «Τοπία μὲ ἔμμεσο φωτισμό». 'Αποτελεῖται ἀπὸ 16 ποιήματα καὶ ἡ ὡραία του ἔκδοση ὀφείλεται στὸν οἶκο Μαυρίδη.

ΠΕΛΛΟΥ ΚΑΤΣΕΛΗ

ΓΥΡΩ ΑΠ' ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

'Εκδότης ΜΑΥΡΙΔΗΣ

Τὸ τελευταῖα ἀντίτυπα τῆς

Φιλολογικῆς Πρωτοχρονιᾶς

Πωλοῦνται εἰς τὰ γραφεῖα μας

Θεμιστοκλέους 11

'Αντὶ δραχ. **30.000**

'Εκδότης ΜΑΥΡΙΔΗΣ

Οἱ μαγευτικὲς σελίδες μιᾶς ἐρωτικῆς ζωῆς, ποὺ περιέχει τὸ βιβλίο

«ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΕ ΓΥΝΑΙΚΕΣ»

Τοῦ κ. Γιάννη Τρίκκη

Ξαναδίνονται στὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ σὲ δεύτερη ἔκδοση, ποὺ τὴ συνοδεύουν 20 κριτικές.

Τύποις : Ε. ΤΣΙΝΙΚΑ Σκουλενίου 1—Πλ. 'Αγ. Θεοδώρων